

Kun vanhempi surmaa oman lapsensa

Diskurssianalyysi äideistä ja isistä perhesurmien uutisoinnissa

Aliisa Järvenpää

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

2023

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kun vanhempi surmaa oman lapsensa – Diskurssianalyysi äideistä ja isistä perhesurmien uutisoinnissa

Tekijä: Aliisa Järvenpää

Tutkinto-ohjelma / oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 73

Vuosi: 2023

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella äideistä ja isistä tuotettuja diskursseja perhesurmassa, jossa uhrina on alaikäinen lapsi. Aineistona tutkimuksessa on 31 nettiartikkelia vuosilta 2017–2022, jossa käsitellään perhesurmia. Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana ja viitekehystenä on äitiys ja isyys.

Tutkimus on toteutettu diskurssianalyysinä. Diskurssianalyysissä katse ei kiinnity itse viestintään vaan siihen, miten kieli toimii viestinnän välineenä ja miten sitä kussakin tilanteessa käytetään ja hyödynnetään. Sukupuoli jäsentää merkittäväällä tavalla väkivaltarikollisuuteen liittyvää uutisointia joko sen kautta, mitä niissä kerrotaan tai mitä niissä jätetään mainitsematta. Kun uutisartikkeleista kerrotaan äideistä ja isistä surman tekijöinä, liitetään lapsen- tai perhesurma samalla sukupuoleen ja rakennetaan ymmärrystä vanhemmasta ja hänen vanhemmuudestaan. Äiti tai isä ei ole neutraali tekijä, vaan uutisoinnissa kuvataan tekijän ja uhrin välistä suhdetta, jolloin sillä nähdään olevan merkitystä.

Tutkimustulosten mukaan, on havaittavissa, että äitien ja isien tekemiin perhe- ja lapsensurmien uutisoinnin tapaan liittyy eroavaisuuksia. Naisten tekoja kuvataan laajemmin erilaisten sosiaalisten ongelmien, kuten talouteen tai mielenterveyteen liittyvien syiden kautta, kun isät nähtiin kykenemättöminä toimimaan oikein. Jos isien tekoja selitettiin, oli siinä nähtävillä koston tai oletetun koston diskurssi. Tutkimuksen tuloksia on kuvattu diskurssien nelikentän kautta, jonka keskiössä on lapsi -diskurssi sekä tragedian ja julmuuden -diskurssi. Muita diskursseja kuvataan heikon toimijuuden sekä vahvan toimijuuden kautta. Isien kohdalla heikko toimijuus korostui silloin, kun isän tekoa kuvattiin miehelle sopimattomana ja puutteellisena miehenä olemisena, kun taas äideillä se heijastui äidin rakkauteen ja kykenemättömyyteen suojella lasta. Vahvana toimijuutena kuvattiin isän tekemiä surmia, kun tekoa kuvailtiin kostona. Tällöin isän toiminta nähtiin tavoitteellisena ja sen kautta, että toiminta ja teko olivat harkittuja. Äidin toimijuus korostui kuitenkin tavassa kirjoittaa äitien elämästä ennen surmaa ja esimerkiksi työ ja äidin toiminta korostuivat uutisartikkeleissa.

Sosiaalityön tutkimuksella on yhteiskunnallinen vastuu ja velvollisuus tehdä tutkimusta, jonka tehtävänä on tukea jokaisen yksilön ihmis- ja perusoikeuksia. Perhesurmien uutisointiin liittyvä tutkimus on erityisen tärkeää ja merkityksellistä, sillä perhesurmiin liittyy vahva yhteiskunnallinen sekä sosiaalinen aspekti. Lisäksi uutismedia on usein ainut tiedottamisen välinen kansalaisille perhesurmien tapahtumista. Tiedon lisääminen on yksi ennaltaehkäisevä toimi, jotta lapsensurmia voidaan ehkäistä.

Avainsanat: lapsensurma, perhesurma, laajennettuitsemurha, perheväkivalta, vanhemmuus, äitiys, isyys, sukupuoli, diskurssianalyysi, verkkouutiset.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Perheväkivalta ja perhesumat.....	5
2.1. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta	5
2.2. Sukupuolittunut väkivalta	8
2.3. Perhesurma.....	11
2.4. Läheiset, uutismedia sekä väkivaltatyö surmien ehkäisyssä.....	15
3. Vanhemmuus ja sen sukupuolittuneisuus	19
3.1. Vanhemmuus ja sukupuoli.....	19
3.2. Äitiys osana naisena olemista	25
3.3. Isyys osana miehisyyttä	26
4. Tutkimuksen toteutus	29
4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	29
4.2. Aineisto ja sen kerääminen	30
4.3. Diskurssianalyysi	33
4.4. Tutkimuseettiset kysymykset.....	39
5. Tutkimustulokset.....	42
5.1. Tragedian ja julmuuden -diskurssi.....	42
5.2. Naisen aktiivinen toiminta -diskurssi	46
5.3. Raha ja mielenterveys äidin teon selittäjänä -diskurssi	48
5.4. Miehen kykenemättömyyden -diskurssi	50
5.5. Miehen kosto -diskurssi	52
5.6. Rakastava äiti ja isä, josta ei kerrota -diskurssi	53
5.7. Lapsi uhrina -diskurssi.....	56
6. Johtopäätökset	60
Lähteet	66
Aineisto.....	71

Taulukot

Taulukko 1: Valittu aineisto	32
Taulukko 2: Perhesurman tekijät aineistossa.....	32
Taulukko 3: Surmat kategorioittain.....	38
Taulukko 4 Diskurssien nelikenttä perhesurmien uutisoinnissa	61

Kuvat

Kuva 1 Diskurssianalyysin kolmio.....	35
Kuva 2 Diskurssianalyysin vaiheet	37

1. Johdanto

”Äitini surmasi pikkusisarukseni; hänen vuokseen minulla ei ole perhettä. Se ei kuitenkaan tarkoita, että en voisi muistaa hänestä mitään hyvää.”

Yllä on sitaatti Harrin kertomana perhesurmasta, jossa hänen äitinsä surmasi perheen nuoremmat lapset sekä itsensä. Kyseessä on Karkkilan perhesurma vuodelta 2003. (Rantanen 2022, 35 & 42.) Perhesurmassa on kyse laajasti perhepiiriä sekä läheisiä ravistuttavasta tapahtumasta. Läheisessä suhteessa tapahtuvaan henkirikokseen liittyy paljon tunteita ja ristiriitaakin. Surmateon jälkeen jää elämää ja paljon hyvää, vaikka teko muuttaisikin lopullisesti koko perheen tai läheisten elämän. Kun vanhempi päätyy ratkaisuun riistää omalta lapseltaan hengen, ollaan sellaisella ihmisyyden alueella, jossa tekoa on vaikea ymmärtää tai hyväksyä. Kyse on hyvin erityisestä väkivaltateosta, johon kietoutuu yksilölliset sekä yhteiskunnalliset tekijät ja syyt. On vaikeaa ymmärtää, miksi vanhempi päätyy surmaamaan lapsensa. Vanhemman tulisi olla lapselleen turvallisin aikuinen, joka huolehtii hänestä, mutta mitä tapahtuu, kun suojelija astuukin pimeyteen?

Tässä pro gradu -tutkielmassa keskityn perhesurmia käsittelevään uutisointiin ja siihen, miten äideistä sekä isistä kirjoitetaan lapsensurman yhteydessä. Aineiston analyysimenetelmänä toimii diskurssianalyysi. Diskurssianalyysissä tarkoituksena ei ole keskittyä tiedon tai sanoman informatiiviseen merkitykseen, vaan siihen, millaisia merkityksiä sanojen käytöllä on asenteellisesti ja kulttuurisesti. On tärkeää tarkastella sitä, miten toimijat tekevät asioita kielenkäytöllään. Lähtökohtana on, että samaa asiaa tai tapahtumaa voi selittää monin eri sanoin ja tavoin. Diskurssianalyysissä katse keskittyy siihen, miten sanoja käytetään ja millaisia seurauksia niillä on. (Suoninen 1999, 18–19.)

Suomalaisessa perhe- ja parisuhdeväkivaltakeskustelua on leimannut sukupuolineutraalius, joka juontaa juurensa 1970- sekä 80-luvulla vallinneesta perhedynaamisesta ajattelusta sekä auttamiskulttuurista, missä perheen sisäinen väkivalta nähtiin vuorovaikutussuhteena. Väkivallan tekijää ei nimetty, josta seurasi se, että väkivalta nähtiin koko perheen ongelmana. Tämä auttoi siinä, että miehiä ei syytetty kollektiivisesti väkivallasta. (Nyqvist 2004, 101–102.) Sukupuolittuneet käsitykset, mutta toisaalta niiden rikkominen, ovat kiinnostaneet minua jo pitkään, joten oli luonnollista valita se pro gradu -tutkielman

keskeiseksi teemaksi. Vaikka sukupuoliroolit sekä sukupuolten tasa-arvo ovat pehmentyneet ja muuttuneet ajan saatossa, on edelleen merkitystä, miten sukupuolesta kirjoitetaan ja miten näemme sen arjessa. On eroa sillä, kerronko juoksevani kuin tyttö tai lyöväni kuin mies. Sanoihin liittyy valtaa ja merkityksiä, joita emme aina mieti sen enempää, mutta ne kuitenkin muovaavat ajatteluamme ja sitä, miten ymmärrämme meitä ympäröivän maailman.

Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa toimii sukupuoli, äitiys, isyys, vanhemmuus, väkivalta, perheväkivalta sekä perhesurma. Sukupuoli näyttäytyy kulttuurisena sekä sosiaalisena ilmiönä, joka ymmärretään ja nähdään ruumiillisena olemuksena. Sukupuolitaminen aiheuttaa usein myös hyvin voimakkaan sekä jyrkän kategorisoinnin. (Rossi 2010, 21.)

Vanhemmuus voidaan nähdä moninaisena tehtävänä sekä huolenpitosuhteena, johon kytkeytyy yhteiskunnalliset sekä juridiset velvollisuudet. Vanhemmuutta voidaan käsitellä tehtäväperusteisuuden lisäksi sosiaalisena, biologisena sekä psykologisena toimintana. Kun puhutaan äitiydestä, se nähdään usein naissukupuolelle erityisenä ominaisuutena. Äitiys nähdään sukupuolittuneena määritelmänä, jolloin äitiys on naiselle tyypillinen ominaisuus. (Kuronen 1989, 22–23.) Esimodernin miehen tehtävänä ajatellaan olevan jälkeläisten siittäminen, mutta myös perheen arjessa kurin ja järjestyksen ylläpitäminen. Tämä liittyy hierarkkisesti rakentuvan patriarkaaliseen yhteiskunnan rakenteeseen, jossa on vallalla maskuliinisuuden sekä kunnian ihanne. (Lidman 2015, 100.) Isien ja äitien rooli nähdään tietyllä tapaa toisistaan poikkeavina ja kasvatusvastuu lapsista nähdään yleisestään enemmän naisten, kuin miesten tehtävänä.

Tässä pro gradu -tutkielmassa perhesurmalla tarkoitetaan tekoa, jossa vanhempi surmaa yhden tai useamman lapsen sekä lisäksi mahdollisesti oman avo- tai aviopuolionsa tai tekee laajennetun itsemurhan. Useissa teoksissa perhesurma käsitetään nimenomaan siten, että puoliso tapaa lapsen tai lapsia sekä puolison. Oman määritelmän joutuin tehdä siitä syystä, että verkkolehdistä kirjoitetaan harvemmin lapsensurmasta vaan käytetään käsitettä perhesurma, vaikka tekijä ei olisi riistänyt puolisoltaan henkeä. Englannin kielessä perhesurmasta käytetään ilmaisuja familicide ja familicide-suicide (Ahola, Paavilainen & Remahl 2017, 55). Perhesurma on kuitenkin laajempi käsite surmalle, joka ta-

pahtuu lähisuhteessa. Perhesurmassa tekijä saattaa surmata myös itsensä, jolloin käytetään nimitystä laajennettu itsemurha. Myös Nikunen (2005, 132) on väitöskirjassaan todennut, että perhe-sanaa käytetään silloin, kun uhrina on ollut lapsi, useammin kuin muissa laajennetuissa itsemurhissa, vaikka tapaus olisikin tapahtunut perhepiirissä.

Vaikka tutkielmani keskittyy tarkastelemaan sukupuolen merkitystä uutisoinnissa ei perhesurma, perheväkivalta sekä väkivalta kontekstia voida jättää käsittelemättä. Perhesurman käsitteellistäminen ja käsittely ilmiötasolla on tärkeää, sillä ilman sen hahmottamista aihetta on haastava tutkia. Tutkimuksen taustana toimii erilaiset tutkimusaineistot perhesurmista sekä yleiset vanhemmuutta koskevat oletukset sekä yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tekijät. Lähi- ja perheväkivalta tematiikan hahmottaminen on tutkimuksen kannalta merkittävä, sillä perhesurma on raain perheväkivallan muoto.

Tutkimusaineisto koostuu 31 nettiartikkelista, joissa käsitellään lapsensurmia. Päädyin aineiston keruussa tarkoituksella siihen, että ne koostuvat kaikille avoimista julkaisuista, jolloin kaikilla on mahdollisuus nähdä ja lukea aineistoa. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Millaisia diskursseja lapsensa surmanneista tekijöistä kirjoitetaan ja millaisia sukupuoleen liittyviä eroja näissä on? 2. Eroaako perhesurmien uutisoinnin tapa äitien ja isien tekemissä perhesurmissa?

Nikunen (2005, 11) käsittelee väitöskirjassaan surmanjälkeistä itsemurhaa ja sitä, miten näistä rikoksista uutisoidaan. Väitöskirja toimi itselleni eräänlaisena mallina koko pro gradu -tutkielman ajan ja hyödynsin sitä tilanteissa, joissa koin olevani umpikujassa. Nikunen toteaa, että aiheen tutkiminen kiinnosti häntä eritoten siksi, että murhan jälkeinen itsemurha herättää keskustelua sekä voimakkaita, vastakkaisiakin jäsennyksiä ja ymmärryksiä teon luonteesta. Surman jälkeinen itsemurha tapahtuu pääasiassa läheisissä ihmissuhteissa eikä siinä voida jättää sukupuolen merkitystä huomioimatta. Sillä teot liittyvät usein perheeseen ja sukupuoleen, ja pelkästään äitiys ja isyys ovat sukupuolittuneita termejä.

Fairclough (1997, 20) huomauttaa, että mediakielessä vaikuttavat erilaiset jännitteet, kuten informaation ja viihteen välinen jännite sekä toisaalta julkisen ja yksityisyyden välinen jännite. Uutisoinnissa kilpaillaan näkyvyydellä ja klikkaus määrillä, jolloin puhuttelevat otsikot saavat suurimman näkyvyyden. Vaikka media kilpaileekin yleisöstä, mielestäni tulee muistaa, että uutisten ja uutisoinnin takana on aina ihmiset ja joidenkin elämä. Joku

lapsi on kokenut kaiken sen mistä me muut vain luemme ja ihmettelemme, miten tässä sattui näin.

2. Perheväkivalta ja perhesumat

Pro gradu -tutkielmassa tarkastelen diskursseja perhesurma kontekstissa. Perhesurmissa on aina kyse väkivallasta ja siitä johtuen väkivaltateeman teoreettinen tarkastelu on merkityksellistä tutkimuksessa. Tässä kappaleessa käsittelen väkivaltaa ja sen sukupuolittuneisuutta, lähisuhdeväkivaltaa, perhesurmaa ja sen uutisointia sekä väkivaltatyötä. Perheväkivaltaa käsiteltäessä näen tärkeänä tarkastella lisäksi parisuhdeväkivaltaa, sillä parisuhdeväkivalta tulee esiin perhesurmien taustasyissä sekä lisää riskiä lapsiin kohdistuvalle väkivallalle. Väkivalta on tuolloin osa perheen arkea ja perhesurma usein viimeinen keino suojella lasta tai vahingoittaa toista vanhempaa vielä viimeisen kerran. (Ellonen ym. 2010, 263.) Tulee kuitenkin muistaa, että aina perheväkivalta ei etene perhesurmaan, mutta aihetta on tärkeää tarkastella, sillä niiden kytkös toisiinsa on havaittavissa. (Ewalds ym. 2012, 4; Aho & Mäkikömsi 2018, 121.) Kun tarkastellaan perheväkivaltaa yleisesti, on tärkeänä ennaltaehkäisevänä tekijänä tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja pyrkiä lisäämään apua ja tukea (Aronen ym. 2019, 28). Väkivaltaan liittyy vahvasti sukupuoli sekä sukupuolittuneisuus, joka kytkeytyy pro gradu -tutkielmaani, sillä tarkastelen lapsensurmien uutisointia sukupuolen kautta. Tutkimuksen kohteena on äitiys sekä isyys ja heidän toimintansa kuvaaminen uutisartikkeleissa, jossa surman kohteena on ollut lapsi. Väkivalta tai sen sisältö on fyysistä tai muuta voimankäyttöä, jonka perimmäisenä tarkoituksena on vahingon tuottaminen (Hearn 1998, 16). Perhesurmissa väkivalta näyttäytyy, niin teoissa, kuin sen taustasyissä.

2.1. Perhe- ja lähisuhdeväkivalta

Perheongelmien käsittely ja tarkempi tarkastelu vaatii sitä, että avataan lähisuhdeväkivaltaa ja siihen liittyvää teoriaa. Perheväkivalta määritellään yhdeksi perheongelmien muodoksi (Knox, Mooney & Schacht 2016, 159). Perhe- ja lähisuhde väkivallalla tarkoitetaan perheen sisällä tapahtuvaa väkivaltaa, joka voi olla niin sisarusten, vanhempien kuin vanhemman ja lapsen välillä. Kyseessä on hyvin intiimissä ja läheisessä suhteessa tapahtuva väkivalta, minkä vuoksi se koetaan usein erityisen kipeänä ja häpeällisenä asiana, josta tunnetaan syyllisyyttä ja sitä pyritään usein peittelemään. Kyse on väkivallan muodosta,

joka vaikuttaa moneen ihmiseen ja sen seuraukset ulottuvat pitkälle useaan eri sukupolveen. (Lidman 2015, 57.) Perheväkivalta sekä kaltoinkohtelu tapahtuu perhepiirissä ja kyseessä on perhetason ilmiö. Tutkimuksissa on havaittu, että parisuhdeväkivalta sekä lapsiin kohdistuva väkivalta esiintyvät usein yhdessä. Siitä syystä parisuhdeväkivalta onkin merkittävä riski lapsiin kohdistuvalle väkivallalle. Vaikka lapsi ei kokisikaan fyysisistä väkivaltaa, saattavat haitat olla lapselle yhtä suuret, jos hän näkee perheessä tapahtuvaa väkivaltaa. (Ellonen ym. 2010, 263.)

Kun kodissa tapahtuvasta väkivallasta tulee julkista, voi se muuttaa merkittävästi kokemusta siitä, onko koti turvapaikka vai ei. Kodista voi tulla julkisen vallan kontrollin, huolenpidon sekä säätelyn kohde. Väkivallan kokijalle sekä tekijälle, voi tulla tunne, että hänellä ei ole oikeutta omaan elämään. Koti ei enää välttämättä tunnukaan turvallisimmalta paikalta, sillä perheessä normalisoitunut väkivalta tulee ilmi ja se onkin paheksuttavaa ja ristiriidassa yleisten normien kanssa. Perheväkivalta voi olla pitkään viranomaisilta salassa, sillä sitä hävetään ja pelätään. Lapsiin kohdistuva väkivalta mielletään usein lapsen fyysisenä kaltoinkohteluna, mutta se pitää sisällään myös sen, että lapsi altistuu sille, että näkee perheessä tapahtuvaa väkivaltaa. (Laapio 2005, 21 & 31.)

Piispa (2011, 23) huomauttaa, että parisuhdeväkivalta ei ole yhtenäinen ilmiö. Väkivalta ilmenee hyvin eri tavoin ja merkitystä on väkivallan kestolla sekä sillä millaisen kontrollin ja alistamisen muotoja tähän liittyy sekä millaiset sen taustaustatekijät ovat. Myös sillä on merkitystä, miten väkivalta vaikuttaa väkivallan kokijaan. Tutkimuksissa on havaittu, että kyselytutkimukset kuvaavat usein keskivertoväkivaltaa, jossa korostuu väkivallan lievemmat muodot. Näiden keksivertotapausten varjoon jää kuitenkin usein vakavimmat kertomukset pidempään jatkuneesta väkivallasta. Kyselytutkimuksesta puuttuu kuitenkin usein herkkyyks käsitellä intiimeissä parisuhteissa tapahtuvan väkivallan erityisluonnetta; väkivallan raaistumista sekä prosessinomaisuutta. Lähisuhteessa tapahtuva väkivalta vaikuttaa ihmiseen tunnetasolla ja tekijän läheinen suhde uhriin vaikuttaa väkivallan kokemukseen. Toisaalta kokemus siitä, mikä on väkivaltaa, on hyvin subjektiivinen. Lähisuhdeväkivaltaan liittyy suuri tunnelataus ja monenlaisia merkityksiä, sillä osapuolilla on usein yhdessä koettua elämää. Parisuhdeväkivallassa vihan ja rakkauden tunteet kietoutuvat toisiinsa. (Husso 1997, 92.) Lidman (2015, 65) huomauttaa, että lähisuhteissa tapahtuva väkivalta vaikuttaa syvästi ihmiseen sekä siihen, miten hän näkee itsensä. Lähisuhdeväkivalta on luonteeltaan hyvin monisärmäistä, mikä mutkistaa sen tutkimista sekä tarkastelua. Kyseiseen väkivallan muotoon kietoutuu erilaiset henkiset, ruumiilliset sekä

seksuaaliset ulottuvuudet. Väkiältä saattaa ilmetä hienovaraisesti, mutta toisaalta hyvin brutaalisti ja yllättäen. Samalla väkiältä muuttuu ja muovaa henkilöiden välistä suhdetta ja voi alkaa määrittämään sitä. Alussa väkiältä saattaa olla yllättävää ja harvinaista, mutta jossain kohtaa siitä saattaa tulla normi ja osa ihmisten välistä suhdetta, jolloin toisaalta sen nimeäminen ja havaitseminen voivat olla osapuolten näkökulmasta hankalaa.

Perheväkiältä vaikuttaa laajasti koko perheen hyvinvointiin. Vaikka perheväkiältä olisi ollut vain vanhempien välillä, väkivallan psyykkiset, sosiaaliset ja fyysiset seuraukset koskettavat koko perhettä ja sen seuraukset vaikuttavat laajalti koko perheeseen. Väkiällän tekijä saattaa menettää tilanteen seurauksena kodin, perheen sekä sosiaalisen verkoston. Lisäksi, vaikka lapsiin ei suoranaisesti olisi kohdistunut väkiällta, vaikuttaa se tekijän ja lapsen väliseen suhteeseen sekä lapsiin psyykkisellä tasolla. (Hautamäki 1997, 36–38.) Kun perheen arjessa on väkiällta, sen vaikutusta vanhemmuuteen ei voida myöskään unohtaa (Lepistö 2010, 16). Perheväkiällän vaikutuksia lapseen ei usein osata ja muisteta huomioida riittävästi. Lasten ajatellaan olevan jonkinlaisessa umpiossa eivätkä he näe, koe tai kuule mitään, ja vaikka kuulisivatkin, he unohtaisivat sen nopeasti. Lapsen altistuessa väkiälllalle hän tarvitsee apua yhtä lailla kuin aikuiset. Väkiälltaan altistumisen seuraukset ovat hyvin yksilölliset, johon vaikuttaa väkiällän laatu, lapsen ikä ja sukupuoli sekä muut kasvuympäristön riskitekijät sekä erilaiset suojaavat tekijät. (Keränen & Oranen 2006, 64–65.)

Lapsiin kohdistettu kurinpitoväkiällta kiellettiin lailla vasta 1980-luvun alussa, mihin asti kuritusväkiällta ei itsessään pidetty väkiälltana, vaan lapsiin kohdistuvaan väkiälltaan puututtiin usein vasta silloin, kun kyse oli erityisen julmasta tai raa'asta väkiälllasta. Lapsiin kohdistuvaa väkiällta ja kaltoinkohtelua on ollut kautta aikojen eikä kyse ole uudesta ilmiöstä. Lapsiin kohdistuvaan väkiälltaan saatetaan suhtautua aika ajoin eri tavoin, sillä siihen vaikuttaa kulttuuriset tekijät, aikakausi ja se, miten väkiälltaan yleisesti suhtaudutaan. (Forsberg 2005, 75 & 79.) Lapsiin kohdistuvaa väkiällta on ollut haastava tilastoida ja määrittää tarkasti, sillä se tulee parisuhdeväkiälltaakin heikommin tilastoissa esiin, sillä lapsiin kohdistuvasta väkiälllasta puhuminen voidaan kokea sensitiivisenä, häpeällisenä sekä arkana aiheena. On tutkittu enemmänkin sitä, mitkä altistavat lapset väkiälllalle. Lapsen psyykkiset, fyysiset sekä kehitykselliset haasteet ja viiveet on esimerkiksi nähty yhtenä suurena riskitekijänä lapsiin kohdistuvalle väkiälllalle. Lisäksi kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu, että perheen sosioekonominen asema vaikuttaa lapsiin kohdistuvaan väkiälltaan ja sen tapahtumiseen. Suomalaisessa tutkimuksessa

on havaittu, että enää perheen taloudellinen tilanne ei välttämättä vaikuta väkivaltakokemuksiin kotona, vaan erilaiset perhe-elämän kriisit sekä perheväkivalta laajemmassa mitakaavassa vaikuttavat lisääntyneeseen riskinä käyttää väkivaltaa lapsia kohtaan. Riskitekijöitä ovat lisäksi vanhempien nuori ikä, matala koulutustaso, mielenterveysongelmat sekä päihteiden käyttö. Vanhempien käyttämän väkivallan riskiä lisää toisaalta myös se, jos he ovat itse kokeneet lapsuudessaan väkivaltaa. (Elonen, Peltonen & Pösö 2015, 72–73.)

Lapseen kohdistettu väkivalta voi olla lievää tai vakavaa sekä toisaalta suoraa tai epäsuoraa. Väkivalta voi olla fyysistä, psyykkistä, seksuaalista, taloudellista, kemiallista, rakenteellista, uskonnollista, kunniaväkivaltaa, väkivallan todistamista tai esimerkiksi hoidon laiminlyöntiä. Väkivallan muodot ja tavat ovat hyvin erilaisia ja kyse voi olla yksittäisestä kerrasta tai toistuvasta tapahtumasta. Väkivallan muodot voivat esiintyä yhdessä ja niitä on joskus vaikeaakin erottaa toisistaan. Lapseen kohdistettu väkivalta voi raaimmillaan johtaa lapsen kuolemaan. Nämä tapaukset ovat kuitenkin marginaalia. Yleistä on se, että lapsiin kohdistettua väkivaltaa pidetään kuitenkin usein hyväksyttävämpänä kuin aikuisiin kohdistettua. (Koivula 2019, 25–26.)

2.2. Sukupuolittunut väkivalta

Terminä väkivalta on hyvin arvoladattu ilmaus. Tapahtuman tai ilmiön nimeäminen väkivallaksi on hyvin negatiivisesti latautunut ilmaus, sillä kyseessä on paheksuttava ja ihmisen koskemattomuutta loukkaava väärä teko. Väkivallan nimeäminen itsessään sisältää moraalisen kannanoton. Väkivallan käsitteellistämisen ja ymmärtämisen voidaan nähdä, että väkivalta on usein keino valta-aseman hankkimiseksi. Väkivallan oikeuttamiseen liittyy vahvasti kulttuurisuus, yhteisöllisyys, kontekstuaalisuus sekä neuvoteltavuus. Näistä johtuen väkivallan merkityksellistäminen, selittäminen sekä oikeuttaminen ovat väkivaltailmiön keskiössä. Tämän lisäksi väkivaltaan liittyy oma dynamiikkansa, jossa oleellista on väkivallan seuraukset, eli mitä tapahtuu väkivaltateon tai -tilanteen jälkeen. Väkivallalla tehdään ihmisten välisiä jakoja, muutetaan vuorovaikutussuhteita ja valtaasetelmia sekä muokataan ihmissuhteen toimijuuksia. Väkivalta muuttaa niin tekijöitä,

kohteita kuin heidän suhteitaan sekä sosiaalista tilaa. Ihmisyyden ytimessä on haavoittuvuuden sekä luottamuksen jännite, johon väkivalta osuu ja mihin se vaikuttaa syvästi. (Ronkainen 2017, 19 & 22.)

Tavanomaisesti väkivalta mielletään fyysiseksi teoksi toista kohtaan, vaikka siihen voi liittyä paljon muitakin elementtejä. Väkivalta voidaan ymmärtää toisen ihmisen olemisen rajoittamisena, hierarkkisenä, epädemokraattisena ja epäoikeudenmukaisena toimintana ja rakenteena. (Harlow 1996, 62.) Sukupuolen kietoutuminen väkivaltaan on ilmeinen, ja esimerkiksi suurin osa poliisin tietoon tulevista väkivaltatapauksista liittyy miesten tekemiin väkivaltarikoksiin. Usein on havaittavissa, että miesten tekemä väkivalta on vakavampaa kuin naisten. Väkivallan uhreina ovat pääsääntöisesti miehet. Toisaalta miesten ja väkivallan ajatellaan olevan yhteensopivampia, kuin naisten ja väkivallan. Miesten ajatellaan olevan soveltuvampia, niin fyysisesti kuin henkisesti, parempia systemaattiseen, organisoituun sekä laajamittaiseen väkivaltaan ja sen kohtaamiseen, mikä ilmenee esimerkiksi sodassa ja armeijassa, jonne miesten ajatellaan soveltuvan yleisesti naisia paremmin. (Jokinen 2017, 36.)

Lähisuhdeväkivallasta puhuttaessa sukupuolella on väliä, mikä tulee esiin useissa tutkimuksissa. Pari- ja lähisuhdeväkivalta ei ole sukupuolineutraalia. Lisäksi sukupuolittunutta parisuhdeväkivaltaa käsiteltäessä tulee huomioida se, että miesten ja naisten käyttämä väkivalta sekä tilanteet, joissa sitä käytetään ovat hyvin erityyppisiä. Naisten väkivalta on puolustavaa ja tilastoista käy ilmi, että nainen käyttää väkivaltaa kumppaniaan kohtaa useimmiten tilanteissa, joissa on itse ensin kokenut väkivaltaa puolisonsa taholta. Tämä voi tapahtua vasta silloin, kun väkivalta miehen puolelta on ollut hyvinkin raakaa ja pitkäkestoista. Valtaosa miesten naiskumppaneihin kohdistamasta väkivallasta sisältää sukupuolittuneita piirteitä. Siitä huolimatta vaikuttaa siltä, että oikeusjärjestelmä ei kykene tai halua nähdä tätä. Pitkään jatkuneiden tekojen tai tapahtuneiden suhdetta toisiinsa ei myöskään hahmoteta. (Lidman 2015, 61–65.) Miesten ja naisten kokeman väkivallan selkeä ero on myös siinä, että miehet joutuvat useimmiten tuntemattoman tekijän uhriksi, kun taas naisten osalta tekijä on usein hyvin läheinen uhrin kanssa ja asiat liittyvät paljolti parisuhteen ongelmiin (Heiskari & Piispa 2017, 80). Naisiin kohdistuva väkivalta on globaali ihmisoikeusongelma ja Suomessa naisiin kohdistuva väkivalta on tilastollisesti korkeaa Euroopan tasolla (Nousiainen & Pentikäinen 2017, 64). Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kytkeytyy lisäksi miehen lapsiin kohdistama väkivalta. Isän väkivaltaisuus lapsia

kohtaan voidaan nähdä keinona vaikuttaa ja heikentää naista äitinä ja vaimona. Väkivallan seurauksena äidillä voi tulla tunne siitä, että hän ei kykene suojelemaan perheen lapsia. Vaikka naisiin ja lapsiin kohdistettu väkivalta linkitetään toisiinsa, tulee muistaa, että nämä kaksi ilmiötä ja tapahtumaa on erilaisia. (Jokinen 2017, 48.)

Vaikka yleisesti väkivallan tekijät sekä kokijat molemmat ovat miehiä, naiset ovat useammin perheväkivallan kohteena kuin miehet. Vuonna 2009 perheväkivallan uhreja oli 1,7 prosenttia 18–74-vuotiaista naisista, kun miesten vastaava luku oli 0,7 prosenttia. Nämä luvut ovat pysyneet 2000-luvulla jokseenkin samalla tasolla. (Piispa 2011, 17.) Tilastokeskuksen (2022) artikkelissa kerrotaan, että kuolee keskimäärin 15 naista joka vuosi parisuhdeväkivallan seurauksena ja kaiken kaikkiaan 32 prosenttia naisista ja 18 prosenttia miehistä oli elämänsä aikana kokenut fyysistä väkivaltaa tai sen uhkaa parisuhteessa. Piispa (2011, 15) huomauttaa, että parisuhdeväkivalta tulee esiin heikosti tilastoissa, tutkimuksissa sekä viranomaiskäytännöissä. Väkivalta jää usein muiden ongelmien varjoon ja myös käsittelemättä viranomaiskohtaamisissa. Väkivallan tullessa esiin heikosti viranomaiskäytännöissä, jää se väistämättä tilastojen ulkopuolelle. Parisuhdeväkivalta tapahtuu usein muiden katseilta piilossa eikä sille ole todistajia samalla tavalla kuin kaduilla tapahtuvassa väkivallassa.

Väkivallan ja sukupuolen yhteydet ovat kaiken kaikkiaan monimutkaisia. Sukupuolittuneisuus väkivallassa näkyy myös siinä, miten sekä tekijän että kokijan odotetaan ottavan tapahtuneesta väkivallasta vastuuta. Esimerkiksi parisuhdeväkivallan yhteydessä on tyypillistä, että mies nähdään heikkona toimijana, jonka ei ajatella ottavan samalla tavalla vastuuta oman toimintansa muuttamisesta sekä avun hakemisesta. Nainen sen sijaan, erityisesti äiti, asetetaan vastuuseen niin omasta kokemuksesta kuin kyvykkyydestä suojella lapsiaan. Henkirikoksia tehneistä naisista uutisoidaan myös eritavoin kuin miehistä. Naiset mielletään helpommin passiivisina uhreina ja miehet tekijöinä, mikä ei kuitenkaan vielä tarkoita, että nainen uhrina saisi helpommin ymmärrystä kuin mies. On havaittu, että usein väkivallan tekijät saavat osakseen enemmän ymmärrystä kuin sen kokijat. (Ronkainen 2017, 29–30.) Hautamäki (1997, 37 & 58) huomauttaa, että vaikka mies voittaa fyysisesti naisen väkivaltatilanteissa, voi mies jälkeinpäin olla suurempi häviöjä. Mies saattaa menettää yhteisen kodin, vaimon, lapset sekä sukulaisten hyväksynnän. Tilanne voi johtaa oikeuskäsittelyyn sekä tuomioon tai korvauksiin, joilla voi olla kauaskantoiset seuraukset tulevaisuuteen. Väkivallan tekijä saattaa tuntea samankaltaisia tunteita kuin

uhri ja hävetä käyttäytymistään, ja se voi olla suuri kolaus miehisyydelle. Miehen saattaa olla myös vaikeampi hakea apua tilanteeseen, sillä he ovat usein tottuneet siihen, että eivät turvaudu muiden ihmisten apuun.

2.3. Perhesurma

Äidiksi tai isäksi tulemiseen valmistaudutaan ennen lapsen syntymää ja vanhempi alkaa tietoisesti pohtia tulevaisuutta ja tekemään arjessaan muutoksia lapsen syntymää varten. Vanhemmaksi tuleminen vaatii sitä, että aikuinen pystyy laittamaan lapsen tarpeet omiensa edelle ja tyyntyttämään lasta myös silloin, kun oma mieli on ahdistunut tai kuormittunut. Vanhempi ahdistuu lapsen hädästä, mikä voi aiheuttaa todella suurta ahdistusta vanhemmassa ja toimimaan jopa ylisuojelevasti. Esimerkiksi äidin mieli on synnytyksen jälkeen hormonaalisista syistä altis alakuloisuudelle sekä masennukselle, mikä voi johtaa siihen, että äiti tulkitsee oman tai lapsensa tilanteen vääristyneesti. Mitä tapahtuu silloin, kun vanhempi, jonka pitäisi pitää huolta lapsestaan päätyykin surmaamaan lapsensa? Oman lapsensa surmaaminen on harvinainen sekä hyvin poikkeuksellinen rikos, johon eivät tavanomaiset väkivaltarikoksen tunnuspiirteet sovi. Tapaukset ovat hyvin ainutlaatuisia ja niitä edeltävät syyt ja tilanteet ovat hyvin erityyppisiä. Tapahtumiin vaikuttavat paljon yhteiskunnalliset tekijät, kuten naisen asema, aborttilaki, lapsiperheiden tuki, suhtautuminen perheväkivaltaan sekä lastensuojelun resurssit. (Kauppi 2014, 153–154.) Vaikka pro gradu -tutkielmassa en keskity niinkään perhesurmien taustaan on ilmiön ymmärtämiseksi taustoitettava tutkimusta ja sitä, millaiset tekijät perhesurmien taustalla ovat.

Perhesurma on yksi väkivallan äärimuodoista, sillä niissä väkivaltateko johtaa läheisen ihmisen kuolemaan. Perhesurma käsitteenä on jokseenkin vaihteleva, ja sen määrittelyyn vaikuttaa surmatun lapsen ikä, surman tekijän sukupuoli sekä lapsen ja tekijän välinen suhde. Tämän lisäksi surman laajuus sekä se, onko teon kohteena ollut lisäksi puoliso, näkyvät siinä, millaisia termejä tai sanoja tapauksesta käytetään. (Ewalds ym. 2012, 6.) Tässä pro gradu -tutkielmassa perhesurmalla tarkoitetaan tekoa, jossa vanhempi surmaa yhden tai useamman lapsen sekä lisäksi mahdollisesti oman avo- tai aviopuolisonsa tai

tekee laajennetun itsemurhan. Useissa teoksissa perhesurma käsitetään nimenomaan siten, että puoliso tappaa lapsen tai lapsia sekä puolison. Verkkolehdistä kirjoitetaan harvemmin lapsensurmasta vaan käytetään käsitettä perhesurma, vaikka teko ei olisi koskenut muita kuin perheen lapsia. Englannin kielessä perhesurmasta käytetään ilmaisuja *familicide* ja *familicide-suicide* (Ahola, Paavilainen & Remahl 2017, 55). Perhesurma on kuitenkin laajempi käsite surmille, joka tapahtuu lähisuhteessa. Perhesurmassa tekijä saattaa surmata myös itsensä, jolloin käytetään nimitystä laajennettu itsemurha. Samankaltaisia havaintoja on tehnyt väitöskirjassaan Nikunen (2005, 132), jossa toteaa, että perhe -sanaa käytetään silloin, kun uhrina on ollut lapsi, useammin kuin muissa laajennetuissa itsemurhissa, vaikka tapaus olisikin tapahtunut perhepiirissä.

Tilastoissa pystytään usein tarkastelemaan hyvinkin tarkasti lapsen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sekä perhesurmia, sillä vammat vaativat usein sairaalahoitoa ja kuolemat tulevat väistämättä esille. On tilastoitu, että kun lapsi kuoli henkirikoksen uhrina, on lapsen iällä suuri merkitys siihen, kuka tekijänä oli. Tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin henkirikosten uhrina menehtyneitä alle 18-vuotiaita, havaittiin, että pienten lasten kohdalla 92 prosentissa surman tekijöistä oli vanhempi tai vanhemmat. Kun taas oli kyse nuoresta, tekijänä oli harvoin vanhempi tai edes vanhemman kumppani. Vakavampi lapsiin kohdistuva väkivalta vaatii useimmiten sairaalahoitoa ja on tilastoitu, että pienten lasten tarvitsemasta sairaalahoidosta väkivaltatapauksissa, tekijänä oli 61 prosentissa vanhempi tai vanhemmat. Alakouluikäisten kohdalla vastaava luku oli 20 prosenttia ja yläkouluikäisillä tai vanhemmilla 5 prosenttia. (Impinen 2019, 68–70.)

Perhesurmiin on menehtynyt vuosina 2010–2018 yhteensä 298 uhria, joissa tekijä oli uhrin lapsi, vanhempi, kumppani tai muu sukulainen. Perhesurmien uhrina on kuollut vuosien 2010–2019 välillä yhteensä 44 alle 15-vuotiasta lasta. Pääasiassa tekijänä oli näissä tapauksissa äiti tai isä, ja vain kolmessa tapauksessa kyseessä oli joku muu perhepiiriin kuuluva henkilö. Perhesurman uhrina lapsia useammin menehtyy pääasiassa aikuinen naisuhri. (Aho, Ellilä & Paavilainen 2023, 2.) Perhesurmassa tilastojen mukaan äitien tekemiä surmia oli tapauksista 59 prosenttia sekä isien/isäpuolten 49 prosenttia. Erona isien sekä äitien tekemille perhesurmille oli se, että naiset surmasivat usein nuorempia lapsia, joiden keski-ikä oli 1,6 vuotta, kun taas isien surmissa ikä oli 5,6 vuotta. (Ewalds ym. 2012, 4.)

Erityisenä huomiona perhesurmissa ja lapsensa surmaamisessa nostaisin lapsensurman ja sen lainsäädännön. Lapsensurmasta on erikseen säädetty rikoslain 4 § (1889/39). Tässä pykälässä tarkoitetaan tekoa, jossa äiti surmaa synnytyksen jälkeisen uupumuksen tai ahdistuksen seurauksena lapsensa. Tilastoissa on havaittavissa se, että pienen lapsen surmanneet vanhemmat ovat pääasiassa äitejä. Tutkimuksissa on havaittu, että äidit, jotka päätyvät surmaamaan pienen lapsensa eivät olleet hakeneet apua sosiaali- tai terveydenhuollosta, lukuun ottamatta tavanomaisia neuvolakäyntejä. Vastasyntyneiden surmissa onkin haastavaa voida vaikuttaa ja puuttua tapahtumiin, sillä kontakteja viranomaisiin oli vain harvoin. Näissä tilanteissa tekijöitä on haastava tunnistaa ja siten myös auttaa. (Ewalds ym. 2012, 14.)

Suomalaisessa tutkimuksessa Kauppi ym. (2010, 234–235) on käyty läpi vuosilta 1970–1994 kaikki perheenjäsenen tekemät lapsen väkivaltaiset kuolemat, joita oli yhteensä noin 200. Tutkimuksessa olivat mukana alle 15 vuotiaisiin lapsiin kohdistuneet surmat. Äidin tekemien perhesurmien taustalla oli usein masennusta tai psyykkisiä sairauksia, mutta näiden lisäksi taustalla saattoi olla parisuhdeongelmien aiheuttamaa stressiä tai puolison pahoinpitelyä. Yhdistävä tekijä äideillä oli myös se, että heillä oli usein ollut hoitokontakti terveydenhuoltoon. Toinen esiin noussut ryhmä olivat äidit, joilla oli aikaisemmin ollut pahoinpitelyitä ja laiminlyöntejä lapsia kohtaan, sekä tilanteet, joissa heillä oli jokin muu sosiaalinen tekijä, kuten yksihuoltajuus, epävakaa parisuhde tai vähäinen sosiaalinen tuki. Surman tehneillä äideillä oli usein diagnosoitu persoonallisuushäiriö ja heitä oli itseään laiminlyöty lapsena. Lapsensa surmanneista isistä monilla oli persoonallisuushäiriö ja isät poikkesivat äideistä siinä, että taustasyynä teolle oli useimmiten väkivalta- tai päihdeongelma. Isien rikoksia yhdisti myös vahvasti mustasukkaisuus puolisoa kohtaan. Aho, Ellilä & Paavilainen (2023, 6–8) korostavat, että perhesurman taustoihin ja riskitekijöihin liittyi vahvasti tekijän oma elämäntilanne sekä taustat. Riskitekijöinä surmille nousivat perhesurmaajan omat terveydelliset, tunteisiin sekä ajatteluun liittyvät tekijät, sekä itsetuhoisuus, ongelmakäyttäytyminen muita kohtaan sekä heikko sosioekonominen asema. Terveysteen liittyvissä tekijöissä oli kyse mielenterveysongelmista, työuupumuksesta, uniongelmistä ja vakavista fyysisistä sairauksista. Lisäksi päihteiden väärinkäytöllä nähtiin olevan yhteys perhesurmiin, sillä taustalla saattoi olla runsasta alkoholin käyttöä, lääkkeiden väärinkäyttöä sekä huumeiden käyttöä. Ongelmallinen käytös muita kohtaan

näyttäytyi taas armottomuutena, vihamielisyytenä, pelotteluna sekä väkivaltaisuutena. Heikko sosioekonominen asema ilmeni yksinäisyytenä ja syrjäytymisenä.

Vaikka lapsen surmaaminen vaatii väkivaltaa ei teon raakuudesta voi välttämättä päätellä mitään kokonaistilanteesta. Kauppi (2014, 155) painottaa, että huomattavan väkivallan käyttö saattoi johtua siitä, että vanhempi halusi varmistaa lapsen nopean ja kivuttoman kuoleman, mutta toisaalta taas vanhempi voi heittää huutavan lapsen vaunuihin ja vaunujen kaatuessa lapsi kuoli. Tällaisissa tarkoituksettomissa kuolemissa ei voi olla huomioimatta niitä lapsia, jotka joutuvat kokemaan vanhemman väkivaltaa arjessa ja elämään väkivallan uhan keskellä. Voi todeta että, itse surmasta onkin vaikeaa päätellä todellisuutta ja sitä, mitä kaikkea ennen sitä on tapahtunut. Huomion arvoinen asia perhesurmista on myös se, että oman lapsensa surman tekijöillä ei myöskään usein ollut aikaisempaa tuomiota rikoslain alaisista rikoksista, kun taas muiden henkirikosten kohdalla näin on 60 prosentissa tapauksista (Ewalds ym. 2011, 11).

Perhesurmassa tai lapsensa surmaamisessa on kyse hyvin erityisestä henkirikoksesta ja siihen kietoutuu vahvasti tunteet ja tunnesiteet. Läheiset voivat olla hämillään siitä, että tunteet tekijää kohtaan voivat olla hyvin ristiriitaisia. Tekijän kanssa saattaa olla paljon hyviä ja kauniita muistoja, joita nyt julma teko varjostaa. Uutisointi perhesurmista saattaa olla julmaa ja tekijä nähdään pelkästään teon kautta, jolloin keskustelu aiheen ympärillä voi olla hyvinkin tuhoisaa. Uutisoinnissa perhesurmista on lisäksi tyypillistä se, että tapahtuneesta kirjoitetaan useita julkaisuja ja ne saatetaan nostaa moneen kertaan esille. Ristiriitaa saattaa luoda lisäksi se, että voidaan ajatella, että vain uhrin läheiset ovat oikeutettumpia tukeen kuin tekijän läheiset. Tulee muistaa, että myös tekijän läheisillä kyseessä on hyvin raskas ja heitä koskettava tapahtuma. (Rantanen 2022, 90–93.) Vaikka yleisesti lapsensurmista uutisoidaan paljon, tulee muistaa, että surmattujen lasten määrä on vähentynyt huomattavasti viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana (Kivivuori 2007, 21). Lapsensurmassa ei ole kyseessä yleinen ilmiö, jossa jokainen vanhempi on potentiaalinen surmaaja.

Sisäministeriön laatimassa selvityksessä (Ewalds ym. 2012, 31–32) on tarkasteltu perhesurmien taustoja vuosina 2003–2012. Selvityksen perusteella surmien taustalla olivat ongelmat parisuhteessa, erontilanteeseen liittyvä kriisi ja vanhemman mielenterveys- tai

päihdeongelmat. Selvityksessä esitetään, että erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita tulisi kehittää, jotta perhe- ja lapsensurmia voitaisiin ennaltaehkäistä. On tärkeää, että lapset otetaan huomioon laajemmin päihde- ja mielenterveyspalveluissa, väkivaltaa kartoitetaan systemaattisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä väkivaltatyötä ja väkivallan ennaltaehkäiseviä toimia lisätään. Ottamalla käyttöön parisuhdeväkivallan uusiutumisen riskinarviointi (MARAK), kun asiakas ottaa puheeksi väkivallan tai sen mahdollisen uhan. Kannustetaan toimijoita tekemään lastensuojeluilmoituksia sekä kannustetaan lastensuojelun työntekijöitä tekemään rikosilmoituksia lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, lisätään lastensuojelun avohuollon tukitoimia, siten että vanhempien mielenterveys- sekä päihdeongelmia voidaan seurata. On tärkeää, että lasten asioissa päättävillä ja lasten tapaamisia vahvistavilla lastenvalvojilla, mutta myös tapaamispaikkojen työntekijöille, lisätään koulutusta lasten huolto- ja tapaamisasioista, parisuhdeväkivallan luonteesta, vaikutuksista avioerotilanteissa, lasten huollosta ja tapaamisista sopimisesta sekä turvallisuusriskin arvioinnista näissä tilanteissa. Lainsäädännön uudistaminen on merkittävässä roolissa siinä, että toimijoille mahdollistetaan erilaisten tukitoimien järjestäminen ja lisätään resursseja esimerkiksi lasten ja vanhempien välisiin tapaamisiin ja valvontaan, kehitetään lainsäädäntöä moniammatillisen työskentelyn mahdollistamiseen sekä kehitetään toimintamalleja eri viranomaisten välillä. Samoin on tärkeää, että medialle laaditaan suosituksia siitä, miten perhesurmista ja oman lapsen surmista uutisoidaan. Toisaalta tutkimuksessa tuotiin esiin myös se näkökulma, että tarvittaisiin yhä enemmän miehille kohdennettuja ohjeita ja neuvoja erotilanteisiin ja siihen, mihin olla yhteydessä, miten asiat etenevät ja missä keskustelutukea eron liittyvissä asioissa.

2.4. Läheiset, uutismedia sekä väkivaltatyö surmien ehkäisyssä

Tutkimuksen tarkastelun kohteena ovat nettiartikkelit perhesurmista, joissa uhrina on ollut lapsi ja tekijä on ollut lapsen oma vanhempi. Uutiset liittyvät rikosuutisointiin, johon liittyy omat erityispiirteensä. Rikosuutisoinnin päävastuu on uutismedialla, jonka rinnalla vaihtoehtomediat sekä sosiaalinen media toimivat ihmisille tiedon lähteenä. Väkivaltaan ja sen uutisointiin liittyy vahvasti tunteet sekä tunteisiin vaikuttaminen. Väki-valta herät-

tää ihmisissä usein erilaisia tunteita, kuten ahdistusta ja pelkoa. Väkivalta- ja rikosuutisille on ominaista se, että uutiset ovat pirstaleisia ja tietolähteiden moninaisuus vaatii enemmän kriittistä suhtautumista tietoon. (Haara ym. 2017, 6.) Perhesurmien uutisoinnissa median tehtävä ei ole kuitenkaan ainoastaan tiedottaa tapauksista, vaan tuoda esiin myös sitä näkökulmaa, että aiheesta kirjoittaminen voi auttaa läheisiä tunnistamaan riskitekijöitä tai viitteitä mahdollisesta perhesurmasta tai lapsensurmista. Läheisiä tulisi lisäksi ohjata ja kannustaa olemaan viranomaisiin yhteydessä, jotta tapauksia voitaisiin mahdollisesti estää ja ennaltaehkäistä. On tärkeää, että tapauksista uutisoidaan ja teosta aiheutuva kärsimystä ja tekojen taustoja pyritään kertomaan ilman, että tekoa ihannoidaan. Liiallinen surmien uutisointi voi myös ruokkia uusia tekoja. (Ewalds ym. 2012, 29.)

Uutisoinnissa medialla sekä internetin kautta saatavalla materiaalilla on yhä suurempi rooli, sillä internet on mahdollistanut nopean sekä kaikille avoimen viestinnän kentän. Instituutiot eivät pysty hallitsemaan julkisen huomion suuntautumista samalla tavalla kuin ennen. Tämä on aiheuttanut sen, että informaation lähteet ovat tasa-arvoistuneet. Lisäksi tietoa ja informaatiota voidaan etsiä, hakea ja suodattaa hyvin eri, mutta myös ohjata ja määrittää algoritmien avulla millaista mediasisältöä kohtaamme. Media ei ole vain neutraali valikko, josta sisältöä poimitaan, vaan mediasisältöä pyritään aina suuntaamaan jollekin kohdeyleisölle. Internetin läpimurto on vaikuttanut siihen, että uutismedian ja yleisön suhde on muuttunut merkittävästi, ja lukijat osallistuvat yhä aktiivisemmin vuorovaikutukseen. Uutisia sekä tietoa jaetaan ja levitetään tehokkaasti, mutta toisaalta myöskään tiedon sekä informaation jakaminen ja tuottaminen ei ole enää niin yksipuolista. Internet on lisännyt kilpailua yleisöstä ja mahdollistanut erilaisten alustojen ja viestinnän areenoita, mutta vaikuttanut osaltaan siihen, että journalistit eivät yksinomaan julkista, mikä tieto on uskottavaa ja mikä ei. Mediaympäristön digitalisoituminen on merkittävä tavalla haastanut perinteistä uutismediaa ja muuntanut ihmisten mediakäyttötottumuksia. Tämä ei kuitenkaan ole täysin syrjäyttänyt perinteistä mediaa sekä kasvokkaista vuorovaikutusta. (Haara ym. 2017, 15–20.)

Kun vanhempi päätyy tappamaan oman lapsensa, on vaikeaa ajatella, että olisi olemassa jotain tätä dramaattisempaa tai häkellyttävämpää tapahtumaa. Perhesurmista uutisoidaan yleisesti hyvin dramaattisesti ja näyttävästi. Tapahtuma saattaa herättää moraalista närkästystä ja jopa paniikin kaltaisia tunteita. Yleisesti tulee kuitenkin muistaa, että kyse on hyvin harvinaisesta tapauksesta ja Suomessa oman lapsensurmien määrä on vähentynyt

viimeisen puoli vuosisadan aikana. Vaikka taustatekijöitä tarkastellaan ja tutkitaan, tulee muistaa, että mikään yksittäinen ongelma ei tee kenestäkään välttämättä lapsensa surmaajaa. (Putkonen & Weizmann-Henelius 2012.) Nikunen (2005, 329–331) on väitöskirjassaan tehnyt havainnon laajennetun itsemurhan kontekstissa, ja tarkastellut millaisia eroja uutisoinnin tavoissa oli. Tutkimuksessa havaittiin, että miesten tekemistä, entisen tai nykyisen naiskumppanin surmista sekä itsemurhasta uutisoitiin hyvin rutiininomaisesti. Näiden tapausten ei katsottu kiinnostavan lukijoita, minkä vuoksi näistä tapauksista uutisoitiin hyvin suppeasti. Kuitenkin jos tilanteissa oli osallisena joku ulkopuolinen tai lapset mahdollisesti traumatisoituivat, uutisarvo nousi merkittävästi. Kun miehen uhrina oli lapset, kerrottiin tapauksissa paljon perheistä ja isäjohtoisesta kokonaisuudesta. Nikunen toteaa, että laajennetuissa itsemurhissa tapauksista uutisoitaessa kirjoitettiin perhesurmista, joka onkin muodostunut tapauksille vakiintuneeksi termiksi.

Toisaalta Nikunen (2005, 332) nostaa esiin sukupuolen merkityksen tilanteissa, jossa nainen on laajennetun itsemurhan tekijänä. Tapaus, jossa äiti oli surmannut oman lapsensa ja itsensä, surmaa seliteltiin ja se nähtiin jollain tapaa kulttuurisesti tavallisempuna kuin miesten tekemät. Toisaalta tapaus, jossa nainen oli surmannut itsensä, puolisonsa sekä lapsensa, uutisoitiin laajemmin kuin mitään muuta laajennettua itsemurhaa. Tekoa ei tuomittu, vaan sitä pyrittiin ymmärtämään ja selittämään. Naisen tekoa ei kuitenkaan hyväksytty, vaan sitä pidettiin moraalisesti vääränä.

Vaikka Fairclough (1997, 20–21) käsittelee teoksessaan 1990-luvun mediakielen jännitteitä, on siinä edelleen nähtävissä samankaltaisia vaikutusmekanismeja kuin tänä päivänä. Mediassa on aina kyse informaation sekä viihteen, mutta samaan aikaan julkisen ja yksityisen välisestä jännitteestä. Suurin osa tiedotusvälineistä on suunnattu viihdetarkoitukseen ja asiaohjelmien sekä viihteen välinen raja on yhä enemmän madaltunut. Perinteisten tiedotusvälineiden sekä perinteisen median rinnalle on tullut sosiaalinen media, joka mahdollistaa vuoropuheluun julkaisijoiden ja kuluttajien välillä (Kosonen ym. 2018, 122). Tutkimuksessani tarkastelun kohteena on verkkouutiset, joiden erityispiirteenä on se, että niitä usein kommentoidaan, vaikka kyse ei olekaan varsinaisesti sosiaalisen median kaltaisesta alustasta. Verkkouutisten kommenttipalstoilla lukijat kommentoivat uutista, mutta tämän lisäksi ne käyvät keskustelua keskenään. Internet on mahdollistanut tämänkaltaisen julkisen keskustelun. (Kangaspunta 2020, 73.)

Ewalds ym. (2012, 29) ovat tutkimusartikkelissaan nostaneet esiin sen tosiseikan, että lähes jokaisessa perhe- ja lapsensurmassa tekijä oli antanut viitteitä tai jopa kertonut aikeistaan ennen surmaa. Joissain tapauksissa läheiset olivat yrittäneet ohjata tekijää avun piiriin, mutta haasteeksi syntyi se, että läheisten tieto ei siirtynyt viranomaisille eikä tekoa siten voitu estää. Asiakkaat eivät ota helposti itse väkivaltaa puheeksi tai pyydä siihen apua pelon, häpeän tai syyllisyyden vuoksi. Myöskään viranomaisilla ei ole välttämättä aina valmiuksia, osaamista tunnistaa tai rohkeutta, väkivallan puheeksi ottoon. On havaittu, että väkivallan kokijat eivät hae apua, eivätkä näin ollen löydä avun piiriin. Tähän vaikuttavat mm. häpeä, väkivallan kieltäminen, luottamuksen puute, pelko sekä aiemmat huonot kokemukset avun hakemisesta. Tunteiden vaikutuksen lisäksi avun hakemiseen saattaa vaikuttaa lisäksi se, miten muut ihmiset reagoivat tai jättävät reagoimatta väkivallasta kertomiseen. (Laitinen, Nikupeteri & Skaffari 2021, 2–3.) Samoin työntekijän kyky ja osaaminen väkivaltatyöstä on tärkeää. Jos työntekijällä, joka kohtaa väkivallasta kertova asiakkaan, ei ole riittävästi kykyä ja osaamista väkivaltatyöstä, voi tilanteet edetä tavanomaisten arkisten sosiaalisten tapojen mukaan ja varsinainen auttamistyö jää tekemättä. Tyypillistä tälle on se, että lähelle tuleva väkivalta selitetään pois. Myös se, miten asioista puhutaan tai niitä nimetään voivat haitata auttamistyötä. Väkivallan kokijoilla ei välttämättä ole sanoja ja termejä kuvata kokemaansa väkivaltaa. (Hurtig, Laitinen & Nikupeteri 2015, 263.)

Väkivaltatyö ja siihen liittyvät interventiot ovat niin asiakkaiden kuin työntekijöidenkin näkökulmasta haastavia, sillä ne saattavat herättää monenlaisia tunteita sekä ajatuksia. Kyseessä on moraalisesti ja juridisesti tuomittava teko, joka aiheuttaa inhimillistä kärsimystä. Väkivaltatyössä pyritään siihen, että vaikutetaan väkivallan seurauksiin ja pyritään vastaamaan avun tarpeeseen, mutta työskentelyn kesto, tarvetta tai määrää on haastavaa ennustaa etukäteen. (Laitinen & Nikupeteri 2013, 429.) Perhe- ja parisuhdeväkivallasta aiheutuu haitallisia seurauksia kaikille sen osapuolille ja se hajottaa yksilöiden elämää. Se on yhteiskunnallisesti merkittävä taloudellinen menoerä; Perheväkivalta lisää, niin poliisin, terveydenhuollon kuin sosiaalitoimen kustannuksia. Kyse ei ole siis pelkästään yksilöiden ongelmasta, vaan kyse on laajemmalti vaikuttavasta ilmiöstä. (Hautamäki 1997, 36.)

3. Vanhemmuus ja sen sukupuolittuneisuus

Kun vanhempi päätyy äärimmäiseen tekoon ja surmaa oman lapsensa, herää kysymys, miksi vanhempi, jonka pitäisi suojella lastaan, päätyy tekemään, jotain niin lopullista ja tuhoisaa? Olen tässä pro gradu -tutkielmassa tutkinut perhesurmien uutisoinnista ja siitä, miten uutisissa kirjoitetaan tekijästä, kun tekijä on äiti tai kun tekijänä on isä ja uhrina tekijän oma lapsi. Tästä syystä vanhemmuus teeman avaaminen sekä äitiyden ja isyyden tarkastelu ja teoreettinen hahmottaminen ovat oleellinen osa tutkimustani. Avaan tässä kappaleessa laajemmin vanhemmuutta, sen odotuksia sekä sukupuolittunutta sekä oletuksia äitiydestä ja isyydestä. Vaikka äitiys ja isyys nähdään yhä tasavertaisempana vanhemmuutena, liittyy niihin silti edelleen jonkinlaisia eriäviä odotuksia. Äitiys nähdään osana naiseutta, kun isyys taas on jokin, mihin mies opettelee, joka ei suoranaisesti ole osa maskuliinista miehisyyttä. Rajasin muunsukupuolisuuden tutkimuksen ulkopuolelle, enkä tästä syystä käsittele tätä teoriaosuudessa. Tein rajauksen perustuen siihen, että tutkimuksessani tarkastelun kohteena on sukupuolittuneisuus ja äiti naisena ja isä miehenä. Tämä ei kuitenkaan poista sukupuolen moninaisuutta tai kiistä sen olemassaoloa.

Tutkin pro gradu -tutkielmassa vanhemmuutta, joka aineistossa tarkoittaa isyyttä ja äitiyttä perhesurmien uutisoinnissa. Vanhemmilta odotetaan ja vaaditaan tietynlaista käytöstä ja huolenpitoa lasta kohtaa ja näihin odotuksiin sekä velvoitteisiin kytkeytyy pitkälti yhteiskunnalliset tekijät sekä lisäksi erilaiset kulttuuriset odotukset koskien vanhemmuutta ja sitä, mikä on hyvää tai riittävän hyvää huolenpitoa lapsesta. Vanhemmuudelta, äitiydeltä tai isyydeltä odotukset ovat usein hiukan toisistaan poikkeavia, ja toisaalta ne muuttuvat vuosien saatossa ja niihin kietoutuu vahvasti kulttuuriset sekä aikakauteen liittyvät tekijät.

3.1. Vanhemmuus ja sukupuoli

Vanhemmuutta käsitellään erilaisten teorioiden sekä oppaiden valossa ja olen valinnut tarkastella vanhemmuutta biologisena, sosiologisena sekä kulttuurisena ilmiönä. Biologisesta näkökulmasta vanhemmuus nähdään syntyvän siitä, kuka on siittänyt ja synnyttänyt

lapsen, eli kyse on geneettisestä suhteesta lapseen. Psykologisesta näkökulmasta vanhemmuus nähdään ainutlaatuisena läheisenä sekä merkityksellisenä ihmissuhteena, joka muodostuu kahden eri sukupolven välillä olevaksi siteeksi. Vanhemmuus nähdään tässä näkökulmassa suhteena, joka rakentuu kiintymyksestä sekä vuorovaikutuksesta. Psykologisen vanhemmuuden keskiössä on ajatus siitä, että vanhemman ja lapsen välinen suhde kehittyy varhain raskausaikana ja on merkityksellinen erityisesti lapsen ensimmäisinä elinkuukausina. Tässä vanhemmuusnäkökulmassa keskeisessä roolissa on lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sekä se, että vanhempi kykenee johdonmukaiseen intentionaalisuuteen, luottamuksen luomiseen sekä keskinäiseen kunnioitukseen lapsen kanssa. Lisäksi nähdään tärkeänä, että vanhemmuus syntyy olosuhteissa, joissa ei vallitse erilaisia piilorooleja tai vuorovaikutuksen kerroksellisuuksia. Sosiologisesta näkökulmasta vanhemmuus nähdään pikemminkin kansallisvelvollisuutena, luonnonlakina, vanhemman sukupuoli-identiteetin täyttymyksenä, parisuhteen täydellistäjänä sekä henkisenä normaaliutena. Sosiologisessa vanhemmuudessa on toisin sanoen kyse yhteiskunnallisesta instituutiosta, joka pohjautuu tapoihin sekä erilaisiin lakeihin. (Hirsjärvi & Huttunen 1999, 49–50 & 53.)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella lisäksi juridisesta näkökulmasta, joka syntyy velvollisuudesta huolehtia lapsen hoidosta ja huolenpidosta. Tästä on määrätty laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (1983/361, § 1, 3 & 4). Juridisesti lapsen huollosta vastaa tämän huoltajat, joko vanhemmat tai henkilö, jolle lapsen huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy silloin, kun lapsi on 18-vuotias. Lapsen huoltajan on turvattava lapsen kehitys ja hyvinvointi siten, että lapsen tasapainoinen kasvu ja kehitys on turvattu hänen yksilölliset tarpeensa huomioon ottaen. Lapsella tulee olla riittävä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava ympäristö sekä taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta sekä käytökseltä. Lapsen tulee saada osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee myös tukea ja edistää.

Vanhemmuuden tehtävää voidaan tarkastella edellä mainittujen näkökulmien lisäksi myös siinä suhteessa, millaista vanhemmuuden tulisi olla tai, millaisia erilaisia vanhemmuuden tapoja on. Vanhemmalta odotetaan tietynlaista toimintaa suhteessa lapseen ja esimerkiksi Brim ja Harman (1980) ovat koonneet hyvän vanhemmuuden seitsemään luokkaan, jotka ovat sääntöjen seuraaja, rakastava ja hyväksyvä, lapsen kehityksen ymmärtäjä, tiedostava vanhempi, ongelmanratkaisija, kodin hallitsija sekä miellyttävä, joustava ja aito vanhempi. Listatut asiat ovat toisaalta toisistaan poikkeavia, mutta tärkeää on, että vanhempi kykenee liikkumaan näiden eri luokkien ja roolien välillä. (Hirsjärvi & Huttunen 1999, 55–56.) Tämän lisäksi vanhemmuutta voidaan lastensuojelun näkökulmasta lähestyä tehtävä- tai suhdeluonteen perusteella. Hurtigin (2003, 14) mukaan vanhemmuuden tehtäväluonnetta korostettaessa pääroolissa ovat vanhemmuuden ominaisuudet sekä kyky toteuttaa vanhemmuutta, kun taas vanhemmuuden suhdeluonteessa korostetaan, vanhemman sekä lapsen välistä sidettä, joka nähdään kasvulle ja kehitykselle ratkaisevana tekijänä.

Kaiken kaikkiaan vanhemmuus voidaan nähdä hyvin moninaisena ja moniulotteisena, jolla on yhteiskunnallinen ja juridinen näkökanta, mutta lisäksi siinä nähdään sosiaalinen, biologinen ja psykologinen puoli. Vanhemmuuskeskustelussa esiin nousee sukupuolen merkitys ja se, miten sukupuoli kietoutuu vanhemmuuteen. Vuori (2002, 97) huomauttaa, että sukupuolineutraali vanhemmuuspuhe on ollut mahdollista vasta sen jälkeen, kun äidit ja isät on nähty samankaltaisina toimijoina perheessä. Kun on avautunut uusi kulttuurinen perspektiivi siihen, että pienet lapset eivät kuulu pelkästään naisten maailmaan, vaan yhtäältä isät voivat huolehtia, hoivata, kasvattaa sekä luoda lapseen suhdetta. Hokkanen sekä Kuronen (2008, 27–28 & 40–41) toteavat tutkimusartikkelissaan, että pyrimme usein asettamaan asioita kategorioihin ja määrittämään esimerkiksi vanhemmuuspuheessa äitiyteen ja isyyteen liittyviä asioita, ja alamme automaattisesti niputtaa niitä oletettuun sukupuoleen omien kokemuksiemme sekä toisaalta kulttuuristen tekijöiden perusteella. He tarkastelevat artikkelissaan sitä, miten eronneet äidit ja isät puhuvat arkisista asioista koskien vanhemmuutta ja pohtivat voiko keskusteluista havaita vanhemmuuspuheen sukupuolieroja. Artikkelissa nostetaan esiin se tosiseikka, että edelleen eron jälkeen Suomessa lapset jäävät asumaan tavallisesti äidin luo. Eron jälkeen puhutaan paljon lähi- ja etävanhemmuudesta, yksihuoltajuudesta sekä elatusvelvollisuudesta, mutta harvoin käydään

keskustelua etä-äitiydestä tai etäisyydestä, lähiäideistä tai lähi-isistä. On havaittu, että sukupuoli kietoutuu vahvasti erossa tehtyihin ratkaisuihin, arkeen sekä eron jälkeisiin ihmissuhteisiin. Keskustelu äitiydestä ja isyydestä on usein vastakkain asettelevaa. Toisaalta ei haluta nähdä sukupuolen merkitystä perhe-elämään ja siten myöskään vanhemmuuteen.

Vanhemmuuden sukupuolittuneisuutta voidaan tarkastella erityisesti erotilanteissa, kun vanhempien huolenpitosuhde lapseen muotoutuu uudella, erilaisella tavalla. Esimerkiksi Autonen-Vaaraniemi (2019, 362 & 374) tarkastelee eron parissa työskentelevien perheammattilaisten asemoitumista vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevia kehyksiä ja tutkii niitä sukupuoleen liittyvien tekijöiden kautta. Hän toteaa, että ammattilaiset pyrkivät korostetusti äitiyden ja isien yhdenvertaisen kohteluun. Havaittiin, että ammattilaisten puheessa korostuu tasa-arvoinen vanhemmuus, mutta toisaalta tämä toi myös vanhemmuuden ympärille sukupuolittuneisuutta.

Sukupuoli näyttäytyy kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä, joka ymmärretään ja nähdään ruumiillisena olemuksena. Sukupuolittaminen aiheuttaa usein myös hyvin voimakkaan ja jyrkän kategorisoinnin. Suomen kielessä ei ole sukupuolittain eroavia persoonapronomineja eikä sukupuoleen viittaavia kieliopillisia ”sukuja”, kuten useassa muussa romanssissa kielissä. (Rossi 2010, 21.) Kun halutaan viitata sukupuoleen, on kerrottava miehistä ja naisista. Lempiäinen (2003, 25–26) huomauttaa, että nais- ja miesobjektin käytöllä korostetaan subjektiuden sukupuolisuutta, jotka muodostuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä suhteessa muihin subjekteihin. Tulee muistaa, että sukupuolisuus on rikkaus, resurssi ja jopa juhlinnan kohde. Eroavaisuuksien esiin nostaminen aiheuttaa sen, että sosiaalisten suhteiden epäsuhtaisuutta ei pyritä poistamaan, vähättelemään tai väistelemään. Naiserityisyyden sekä mieserityisyyden merkitykselliset sisällöt syntyvät kontekstin kautta, mutta se missä määrin ne ovat kiinni toisissaan, on suhteen ja eron välistä dynamiikkaa.

Vuori (2003, 40) tuo esiin, että yhä enemmän isät nähdään osana lasten kasvatusta. Merkittävässä asemassa tässä on ollut se, että naiseuden ja äitiyden ainutlaatuisuutta ja itsensäanselvyyttä on pyritty rikkomaan. Naisten asema työelämässä, ehkäisy sekä lääketiede ovat mahdollistaneet sen, että naiset voivat itse päättää ja vaikuttaa raskaaksi tuloon ja

valita myös lapsettomuuden. Vaikka vanhemmuuden ajatellaan olevan yhä tasa-arvoisempaa ja kumpaankin sukupuoleen sopivaa ja liittyvää, yhä ammattilaisten ja asiantuntijoiden puheessa vanhemmuus ja lasten hoitaminen liitetään äitien tehtäviin. Isyys nähdään äitiyttä avustavana osittaisena vanhemmuutena, kun äitiys on sisäistä ja synnynnäistä valmiutta. Ammattilaisten puheessa nousee esiin se, miten äitiyttä velvoittaa huolehtia lasten kasvatuksesta ja kehityksestä, kun isää kannustetaan osallistumaan. (Berg 2008, 82.)

Yksinhuoltajaisien isyyskokemusta tutkittaessa käy ilmi, että isät kokivat viranomaisten vastustavan heidän yksinhuoltajuuttaan. Isät toivat esiin sitä, että heillä oli kokemus siitä, että heidän täytyi olla ”hiukan parempia ollakseen tasavertaisia” äidin kanssa. Isillä oli tunne siitä, että heidän kriteerinsä isyydelle oli äitejä korkeampi. Tosin myös päinvastaisia kokemuksia oli, jolloin isillä oli tunne, että heiltä ei vaadita niin paljoa täyttääkseen isän tehtävän. (Tuovinen 2014, 128–129, 133.) Hiitola (2015, 94–95 & 97–100) on todennut huostanottoasiakirjoja tarkastellessaan, että viranomaiset kirjoittavat äideistä ja isistä hyvin eri tavoin. Isyys on usein sivuosassa ja vanhemmuus keskittyy äitiyteen ja äidin tehtävän hoitamiseen. Isät mainitaan asiakirjoissa sivulauseissa ja heidän roolinsa näyttäytyy paljon äitejä vähäisempänä. Äitiyden haasteita tai puutteita avataan ja perustellaan, mutta isien kohdalla saattoi olla toteamus, että isä ei voi hoitaa lasta. Isien ei tarvinnut perustella kykenemättömyyttään tai haluttomuuttaan olla vanhempi, kun äideiltä tätä vaadittiin. Vaikka äitiyden ensisijaisuus näyttäytyykin viranomaisten kirjoituksissa, näkyi asiakirjoissa se, kuinka isien puutteellista vanhemmuutta pyrittiin ymmärtämään sekä tuoman esiin, sitä miksi isä ei esimerkiksi kyennyt osallistumaan arkeen tai lasten kasvatukseen. Toisaalta asiakirjoissa nousi esiin se, kuinka äideiltä odotettiin kykyä ja valmiutta suojella lapsia isien toiminnalta. Näin tapahtui tilanteissa, joissa isät olivat väkivaltaisia tai heillä oli päihteiden käyttöä. Tilanteissa äitien nähtiin epäonnistuneen, vaikka kyseessä ei aina ollut äidin oma toiminta. Äitiyden puutteita tai kyvykkyyttä nostettiin esiin sellaisissa tilanteissa, joissa ei aina ollut kyse äidin omasta toiminnasta, vaan heidän läheisten. Samanlaisia havaintoja on tehty muutoinkin sosiaalityön tutkimuksessa. On havaittu, että naiset ovat useimmiten sosiaalityön asiakkaana läheistensä kautta. Naiset ovat asiakkaita huolenpitotehtävänsä vuoksi esimerkiksi lasten äiteinä tai ongelmallisten miesten vaimoina. (Granfelt ym. 2004, 6–7).

Vanhemmuuden tutkimusta on tehty myös Tšekkin tasavallassa, jossa tarkasteltiin lapsiperhesosiaalityössä toimivia sosiaalityöntekijöitä ja tarkasteltiin heidän ajatuksiaan ja käsityksiään vanhemmuudesta. Työntekijät ajattelivat äidin selviävän paremmin vanhemmuudesta äidinvaiston takia. Sosiaalityöntekijöiden puheessa oli havaittavissa, että isät näyttäytyivät enemmänkin vastuuttomina eikä lasten hoito koskettanut heitä samalla tavalla kuin äitejä. Kulttuurissa oli nähtävissä, että työntekijöillä oli vahva oletus siitä, että äidit olivat hoitajia ja isät elättäjiä. Sosiaalityöntekijöillä oli ajatus, että he työskentelivät koko perheen kanssa, vaikka työskentely keskittyi pääasiassa äitiin ja lapseen. Suurin ongelma koko perheen kanssa työskentelyyn oli toisaalta se, että isät olivat paljon poissa arjesta työn vuoksi, mutta myös parisuhteen haasteiden takia. Sosiaalityöntekijät kokivat, että isät eivät ottaneet vastuuta perheen ongelmista, vaan ne kuuluivat äitien vastuulle. (Grundelova & Stankova 2019, 1919–1920.)

Äidin vastuu lapsen hoidosta näkyy edelleen vanhempainvapaiden pitämisessä, sillä äidit käyttävät valtaosan perhevapaista, mikä lisää sukupuolten epätasa-arvoa. Pitkät poissaolot vaikuttavat naisten urakehitykseen, mutta myös siihen, miten naiset saattavat joutua kokea äitiyteen liittyvää syrjintään. (Lammi-Taskula & Salmi 2013, 187) Työ on merkityksellistä, niin äitien kuin isien näkökulmasta ja siitä, miten vanhempainvapaat jakautuvat. Lammi-Taskula (2008, 133, 127 & 139–140) tarkastelee tutkimusartikkelissa vanhempainvapaiden jakautumista sukupuolten välillä. Merkittävänä tekijänä tässä nähtiin äidin asemoituminen työmarkkinoilla sekä hoivaan ja elättämiseen liittyvä sukupuoli-ideologia. Vanhempien koulutustaso sekä isän ”valkokaulustyöläisyyden” nähtiin vaikuttavan siihen, että perhevapaat jakautuivat tasapuolisemmin. Äidin sosioekonominen asema oli merkityksellinen suhteessa isän vanhempainvapaiden käytölle, sillä äidin korkeampi asema työmarkkinoilla nähtiin korreloivan siihen, kuinka todennäköisesti isät jäivät vanhempainvapaalle. Myöskään isän omaa asennetta ei voida sivuuttaa, sillä silloin, jos isä ajattelee vanhemmuuden jakautuvan tasaisesti eikä ajattele, että isän kuuluu olla elättäjä ja äidin hoivata, hän todennäköisemmin toimi oman ideologiansa mukaan toteuttaen jaettua vanhemmuutta. Näkisin, että merkittäviä muutoksia vanhempainvapaiden käyttöön on aiheuttanut vuonna 2022 voimaantullut vanhempainvapaan uudistus, joka kannustaa vanhempia pitämään vapaita yhä tasapuolisemmin. Enää vanhempainvapaiden

kohdalla ei laissa kirjoiteta äideistä ja isistä, vaan vanhemmista ja huoltajat saavat paremman hyödyn käyttämällä vapaita yhdessä ja tasapuolisemmin. (ks. Laki työ sopimuslain muuttumisesta 32/2022).

Useat tutkijat sekä asiantuntijat ovat tuoneet esiin sitä, että sukupuoli ei määritä hyvää vanhemmuutta. Yhtä lailla isät voivat olla hoivaavia ja huolehtivia vanhempia äitien rinnalla tai jopa ainoana lapsen huoltajana. Isän rooli on laajentunut perinteisestä taustavaikeuttajasta aktiivisemmaksi osallistujaksi. Vauva kykenee muodostamaan useita läheisiä ihmissuhteita, mutta usein yksi niistä on ylitse muiden. Vauvan elämän tärkeimmän ihmisen ei tarvitse olla äiti, mutta tällä on usein loistavat edellytykset siihen. Vauvan ja äidin välille syntyy erityinen side jo raskausaikana, mikä edesauttaa suhteen luomista, jota imettäminen vahvistaa entisestään. Ihmisillä on taipumus kieltää biologian merkitys, mutta myös ihmisen kiintyminen määräytyy osin biologisesti. Tulee muistaa, että mikään ei estä isää olemasta tärkeänä aikuisena ja huolehtijana, mutta sukupuolen merkitystä ei voida täysin erottaa tästä keskustelusta. (Sinkkonen 2012, 12–13.)

3.2. Äitiys osana naisena olemista

Berg (2008, 22–24) toteaa, että äitiyteen liittyy vahvoja diskursseja, jotka muotoutuvat sosiaalisten odotusten, ja yhteiskunnallisten velvoitteiden kautta. Äidit omalla toiminnallaan joko vahvistavat näitä oletuksia, rikkovat niitä tai voivat jopa luoda uudenlaisia äitiyden määrittelytapoja. Äidit voivat alistua johonkin käyttäytymismallin kokonaan tai osittain, taipua niihin tai vastustaa niitä perusteellisesti ja toisaalta arvostaa tai vastustaa erilaisia kieltoja, ohjeita sekä arvoja. Äiti voi omalla toiminnallaan ja tavallaan toteuttaa äitiyttään asiantuntijoiden ohjeiden mukaan tai tehdä asiat täysin eri tavoin. Äitiys voi olla kamppailua omien ajatusten ja halujen sekä ulkoisesti määritettyjen normien välillä. Kun media sekä ammattilaiset luovat odotuksia sille, millaista ihanteellinen ja tavallinen äitiys on, joutuvat äidit jäsentämään omaa todellisuuttaan niiden pohjalta. Nämä oletukset luovat vähintäänkin pohjan, mihin äiti vertaa itseään ja luo tämän pohjalta näkemyksensä omasta äitiydestään. Äitiyteen saattaa liittyä paljon ristiriitaisia ja toisiaan poissulkevia odotuksia, kuten se, että äidin odotetaan olevan nuori, mutta toisaalta myös kokenut ja

varma. Äideillä tulisi olla oma elämä lasten ja perheen ulkopuolella, mutta silti laittaa lapset ja perhe etusijalle.

Kun puhutaan äitiydestä, se nähdään usein naissukupuolelle erityisenä ominaisuutena. Äitiys nähdään sukupuolittuneena määritelmänä, jolloin äitiys on naiselle tyypillinen ominaisuus. (Kuronen 1989, 22–23.) Äitiys alkaa usein paljon aikaisemmin, kuin isyys, minkä vuoksi äitiyden kokemuksellinen puoli on isyydestä poikkeava. Raskaus on itsessään naisille ja miehille hyvin erilainen, sillä raskaus tapahtuu naisen kehossa ja äidiltä odotetaan jo raskauden aikana laittavan kasvavan lapsi etusijalle. Raskauteen liittyy vahva lääketieteellinen kontrolli neuvolakäyntien ja terveydenhuollon kautta. (Huttunen & Sevón 2002, 72.) Normien ja arvojen lisäksi äitiyteen ja sen käsittämiseen liittyy vahvasti yksilölliset tekijät ja päätökset, mitä kukin äiti tekee arjessa. Äitinä olemisen tapaan vaikuttavat lasten ikä, elämäntilanteiden muutokset, läheiset, tuttavat sekä perheiden parissa työskentelevät ammattilaiset, jotka asettavat tehtävän hoitamiseen erilaisia kysymyksiä ja pohdinnan aiheita. Se, miten äitiys hahmotetaan tänään, ulottuu historiaan ja siihen, mitä aikaisemmin on ollut. (Vuori 2003, 39.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta äitiys määrittää paljon naisen asemaa, sillä lähtökohteisesti jokainen lisääntymisikäinen ja -kykyinen nainen voidaan nähdä potentiaalisena äitinä. Äitiys yhteiskunnallisena instituutiona määrittelee esimerkiksi sitä, miten hyväksyttävänä nähdään äitien työssä käyminen tai sitä, millaisia ominaisuuksia pidetään hyvän äitiyden mittareina. Äitiyden voidaan ajatella olevan kasvatustehtävä ja -työ, jolloin äiteinä voidaan nähdä ne naiset, joilla on lapsia. Tällöin tutkimuksen ja tarkastelun keskiössä on äitien arkipäiväinen elämä sekä toiminta. Nämä määritelmät eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia, vaan ne ovat toisiinsa limittyneitä ja tiivistä yhdessä. Äitiyden määrittely riippuu oikeastaan siitä, mitä puolta äitiydestä halutaan milloinkin korostaa. (Kuronen 1989, 22–25.)

3.3. Isyys osana miehisyyttä

Esimodernin miehen tehtävänä ajatellaan olevan jälkeläisten siittäminen, mutta myös perheen arjessa kurin ja järjestyksen ylläpitäminen. Tämä on tiivis osa hierarkkisesti rakentuvan patriarkaalisesta yhteiskunnan maskuliinisuutta sekä kunnian ihannetta. Tälle ajatte-

lutavalla kulttuurinen historian on pitkä, mutta 1900-luvulta lähtien tämä on ollut murroksessa. (Lidman 2015, 100.) Allon sekä Mykkäsen (2010, 68 & 72) tutkimuksessa on nostettu esiin, että isyys nähdään maskuliinisena, vaikka siinä on yhä enemmän pehmeitä piirteitä. Nykypäivänä isiltä vaaditaan yhä enemmän panostusta perheen arkeen, kasvatukseen sekä hoitamiseen, sillä perheen äidit ovat työelämässä isien lailla. Kuitenkaan miehen rooli perheen elättäjänä ei ole täysin poistunut. Isyydestä keskustellessa esiin nousee tasa-arvo sekä isyyteen liittyvät ongelmat. Yksilölliset erot ja ajatukset hyvästä isyydestä vaikuttavat siihen, miten paljon ajatellaan, että miehen tulee panostaa ja osallistua arkeen, vai voiko hänen tehtävänsä olla pääasiassa taloudellisen vastuun kantamisessa. (Juvakka & Viljamaa 2002, 9.)

Isyyttä voidaan lähteä tarkastelemaan mallien kautta. Esimerkiksi Vuori (2004, 29–30) hahmottaa isyyttä neljän erilaisen mallin kautta ja vertaa näiden mallien kautta isyyden suhdetta äitiyteen. Kaksi enimmäistä mallia tarjoavat näkökulman, joissa isyys ja äitiys nähdään samankaltaisina, symmetrisessä suhteessa toimivina vanhempina. *Tasa-arvoinen isä* pyrkii siihen, että perhevelvollisuudet sekä muut yhteiskunnalliset työt jakautuvat tasan naisten ja miesten välillä. Taas *hoivaava isä* pyrkii siihen, että tällä on läheinen ja lämmin suhde lapsensa kanssa. Näiden isyydenmallien taustalla nähdään olevan feminiismi, joka pyrkii sukupuolten välisen suhteen uudelleen hahmottamiseen. Toisaalta taas kaksi muuta isyyden mallia ovat irtautuneet tästä ajatuksesta ja näkevät äitiyden sekä isyyden epäsymmetrisenä suhteena, sillä esimerkiksi *valintoja tekevä isä* pyrkii seuraamaan omia halujaan ja kykyjään, ja päävastuu lapsista jää äidille. *Maskuliininen isä* ottaa vastuuta oman toimintansa yhteiskunnallisista seurauksista, mutta toimii kuitenkin kategoristen sukupuolimääritelmien mukaan. Isän rooli perheessä nähdään erilaisena kuin äitien, ja ensisijaisesti äiti huolehtii lapsista ainakin niin kauan kuin lapsi on pieni.

Erola ja Mykkänen (2014, 7–9, 11 & 16) huomauttavat, että isyys ei ole ollut aikaisemmin niin paljoa esillä, kuin 2000-luvulla. Syntyvyyden lasku ei vaikuta pelkästään äitiyden vähentymiseen, vaan seurauksena on yhtäältä se, että yhä harvempi mies on isä. Tämä asettaa ilmiölle kahdenlaiset seuraukset. Isyys nähdään toisaalta moninaisena ja moniulotteisena, mikä aiheuttaa sen, että isyydelle asetetaan yhä suuremmat velvollisuudet sekä odotukset. Vaikka isyyspuhe on lisääntynyt, on silti edelleen havaittavissa, että se jää äitiyttä koskevan puheen varjoon. Isät ja yhtäältä isyys saatetaan nähdä lisäksi paljon yksiuulotteisempana ja isyyttä verrataan sekä suhteutetaan äitiyteen. Isyyden tukeminen

on noussut erityisesti 2010-luvulla keskusteluun, mikä nostaa esiin sen, että isyys on voinut näyttäytyä tehtävänä, josta ei kykene selviytymään ilman ammattilaisten neuvoja. Isyyteen ei vaikuta pelkästään yhteiskunnallinen keskustelu ja puhetapa, sillä perhepolitiikka kietoutuu siihen vahvasti.

4. Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa avaan tutkimuksen metodologiaa sekä menetelmien valintaa. Tutkimuksen teko on valintojen tekemistä aina tutkimuksen alusta loppuun asti. Valintojen tekemiseen liittyy aina jonkinasteisia ongelmia ja haasteita, sillä menetelmiä valittaessa vaikutetaan tutkimuksen tuloksiin ja siihen, mitä aineistosta voidaan saada selville. Eri menetelmiä ja analyysitapoja valitessaan tutkija vaikuttaa aina itse siihen, millaisia tuloksia saadaan tai voidaan edes saada. Metodologisilla ja teoreettisten näkökulmien valinnalla on aina seuraukset tutkimuksessa. Voidaan ajatella, että laadukkaan tutkimuksen taustalla on neljä eri valintaa, jotka on tehtävä. Nämä ovat tutkimusongelman tai -kysymyksen asettaminen, tieteenfilosofian-, menetelmien- sekä teoreettisen viitekehyksen valinta. Ensimmäisenä on tärkeää asettaa tutkimukselle tutkimusongelma tai tutkimuskysymys, joka antaa suunnan sille, mitä tutkija haluaa lähteä selvittämään. Tutkimuskysymys antaa ymmärtää, mikä tutkimustehtävänä on ja mihin työ kohdentuu. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 123–125.)

Tässä luvussa avaan tutkimukseni tarkempia metodologisia valintoja ja avaan tekemiäni tutkimusvalintoja. Tutkimuksen analyysitapana on diskurssianalyysi, jonka teoreettinen ymmärtäminen on merkityksellinen osa tutkimusta. Diskurssit voidaan ymmärtää sanoja syvemmiiksi merkityksiksi, jotka rakentuvat kulttuurisessa sekä sosiaalisessa merkityksessä ihmisten välillä (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 31). Diskursseja tarkasteltaessa on huomioitava merkitys, kommunikatiivisuus sekä kulttuurinen aspekti, sekä näiden yhteys toisiinsa. Diskurssianalyysissä ei olla kiinnostuneita mistä vain sanojen merkityksestä vaan nimenomaan kulttuurisesta näkökulmasta, joka luo sosiaalisen todellisuuden. On tärkeää tarkastella ihmisten välistä kanssakäymistä ja sitä, miten merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa. (Jokinen & Juhila 1999, 54.)

4.1. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Perhesurmien taustasyyt sekä perhe- ja lapsensurmaan johtaneet tapahtuman kytkeytyvät vahvasti sosiaalityöhön. Oli tekijänä äiti tai isä on teon takana sosiaalisia ongelmia, joiden

ratkomisessa sekä ennaltaehkäisyssä sosiaalityöllä on merkityksellistä. Tästä johtuen näen tutkimusaiheeni tärkeäksi ja merkitykselliseksi sosiaalityössä. Yhteiskunnan arvot sekä normit muokkaavat sosiaalityön käytäntöjä ja se, miten mediassa ja julkisuudessa puhutaan ja kirjoitetaan vaikuttaa sosiaalityöhön. Aikaisempaa tutkimusta perhesurmien uutisoinnin diskursseista on tehty jonkin verran eritoten pro gradu -tutkielmissa, mutta näissä on kiinnitetty huomiota usein jonkun tietyn tai muutaman tapauksen uutisointiin eri medioissa. Tutkimustietoa löytyy lisäksi perhesurmista, tekojen taustoista sekä ennaltaehkäisevästä työstä. Muita pro gradu -tutkielmia löytyy jonkin verran vanhemmuuden diskursseista sosiaalipalveluissa tai viranomaisten kirjoituksissa. Lisäksi esimerkiksi Vuori (2001) ja Hiitola (2012) ovat väitöskirjoissaan tarkastelleet vanhemmuutta asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassa uutisointia perhesurmista, jossa lapsi on uhrina ja sitä, miten äideistä ja isistä kirjoitetaan ja kerrotaan uutisissa.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaisia diskursseja lapsensa surmanneista tekijöistä kirjoitetaan ja millaisia sukupuoleen liittyviä eroja näissä on?
2. Eroaako perhesurmien uutisoinnin tapa äitien ja isien tekemissä perhesurmissa?

4.2. Aineisto ja sen kerääminen

Aineistoni koostuu perhesurmiin liittyvistä nettilehtiartikkeleista ajalla 2017–2022 suomalaisissa verkkouutisissa, sillä tutkielmassa tutkin suomalaista mediakeskustelua perhesurmista. Suurin osa uutisista käsittelee Suomessa tapahtuneita perhesurmia, mutta näiden lisäksi aineistoon valikoitui joitain muita yksittäisiä perhesurmia muista maista. Rajasin aineiston vuosien 2017–2022, sillä pro gradu -tutkielmassa tuon esiin mahdollisimman ajankohtaista kuvaa perhesurmien uutisoinnin tavasta ja niistä nousevista diskursseista. Aineistoon valikoitui kaikille avoimena olevia aineistoja, minkä kautta pyrin parantamaan tutkimuksen luotettavuutta ja sitä, että jokaisella on mahdollisuus päästä kyseisiin aineistoihin käsiksi.

Pohdin tarkkaan, valitsenko aineistoon iltapäivälehtien sivuja, mutta totesin näiden olevan oivallisia aineistolähteitä, sillä niissä saattaa useimmiten nousta esiin vahvemmat mielipiteet sekä tietysti huomiota herättävämpiä otsikoita. Aineisto koostuu Iltasanomien,

Ylen- sekä MTV uutisten verkkojulkaisuista. Paikallislehtien uutisartikkelit rajasin aineistoista, sillä näiden lukijakunta on usein paikallisväestöä ja tutkimukseni kohdentuu laajemmin suomalaiseen uutisointiin. Tutkimuksessa analysoin tekstejä, joita luetaan ja jaetaan laajimmin Suomessa riippumatta niiden aatteellisista tai poliittisista ideologioista.

Aineistohaun aloitin hakusanojen luomisella. Ajatukseni oli aluksi hakea aineistoa useammalla hakusanalla, mutta pelkästään ”perhesurma” hakusanalla aineistoa löytyi kolmesta verkkolehdestä yhteensä 435, joten huomasin, että saisin pelkästään tällä hakusanalla varmasti riittävästi aineistoa tutkimusta varten. Hakutuloksia löytyi jokaisesta verkkolehdestä.

Valitsin aineiston sattumanvaraisesti ja tavoitteeni oli saada jokaisesta lehdestä vähintään kaksi uutisartikkelia vuotta kohden. Alkuperäisessä aineistonkeruussa tämä toteutui, mutta uutisia tarkemmin luettuna joudin rajamaan aineistoa vielä lisää. Tämä johtui siitä, että uutisessa ei kirjoitettu siitä, kuka perhesurman tekijä oli tai esimerkiksi tapaukset, jossa surman kohteena ei ollut lapsi rajasin pois aineistosta. Muita hylkäämiskriteerejä olivat se, jos uutisesta sai sen kuvan, että surmattu lapsi ei ollut surman tekijän oma lapsi, tällaisesta esimerkkinä tapaus, jossa lapsen ja aikuisen välejä kuvattiin vanhemman ja lapsen kaltaiseksi suhteeksi. Yhdessä uutisessa tekijänä oli ollut yhdessä molemmat vanhemmat, ja koin, että en saisi tästä aineistosta omaa tutkimuskysymystäni vastaavia tuloksia, joten rajasin sen tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimuksessani tarkastelin perhesurmien uutisointia ja vertailin niitä tilanteessa, jossa tekijä on isä tai äiti, minkä vuoksi ne uutiset, joissa ei ollut tarkemmin kerrottuna tekijää rajasin tutkimuksen ulkopuolelle. Vaikka olisin voinut jälkeenpäin tarkistaa muista saman tapahtuman uutisista, oliko tekijänä äiti tai isä, koin, että nämä uutisartikkelit eivät kuitenkaan vastanneet tutkimuskysymyksiini. Otin tutkimukseen myös samasta surmasta uutisia eri verkkolehdissä. Perhesurmien ja lapsensurmien uutisoinnissa on tyypillistä, että tapauksesta uutisoidaan useaan kertaan jopa eri vuosina, jos tapaus nousee esiin esimerkiksi oikeuskäsittelyjen myötä (ks. Putkonen & Weizmann-Henelius 2012). Lisäksi tulee huomioida se, että tutkijan positioni ei voinut olla täysin objektiivinen aineistojä valitessa, sillä ei voida sulkea täysin pois sitä, etteivät omat valintani olisi voineet vaikuttaa aineistojen valintaan. Tietenkin oma kiinnostukseni ja kokemus siitä, mistä julkaisusta koin olevan hyötyä tutkimuksessa vaikuttivat siihen, mitä aineistoa tutkimukseen valikoitui.

Aineistoksi valikoitui yhteensä 31 uutisartikkelia, joiden pohjalta tein diskurssianalyysin. Iltasanomista 8, MTV Uutisista 12 sekä Yle Uutisista 11 uutisartikkelia (Taulukko 1.) Alla vielä taulukko valitusta aineistosta. Ennen laajempaa aineiston analyysia jaottelin perhesurmat tekijän mukaan. Tekijöistä oli yhteensä 14 isää ja 17 äitiä (Taulukko 2).

Verkkolehti	Hakusana	Uutiset	Valitut
Iltasanomat	Perhesurma	145	8
MTV Uutiset	Perhesurma	197	12
Yle Uutiset	Perhesurma	93	11
		<i>Yht.435</i>	<i>Yht.31</i>

Taulukko 1: Valittu aineisto

Verkkolehti	Tekijänä isä	Tekijänä äiti
Iltasanomat	4	4
MTV Uutiset	6	6
Yle Uutiset	4	7
	<i>Yht.14</i>	<i>Yht.17</i>

Taulukko 2: Perhesurman tekijät aineistossa

4.3. Diskurssianalyysi

Valitsin pro gradu -tutkielman tutkimusaineiston analyysimenetelmäksi diskurssianalyysin. Diskurssianalyysin teoreettinen koti ajatellaan olevan sosiaalinen konstruktivismi. Kyseessä on laajemmasta taustaoletuksesta, jonka mukaan ajatellaan, että tieto ja käsitteistö rakentuu sosiaalisesti. Sosiaalisen konstruktivismin periaatteen mukaan tutkija ei pysty tarkastella maailmaan sellaisenaan, vaan tutkijan omat tuntemukset sekä tunteet tulevat ainakin jollain tapaa esille. Esimerkiksi asiat, esineet, tuntemukset sekä tunteet tulevat tutkimuksen kohteeksi jollain tavalla nimettynä. Sosiaalisessa konstruktionismissa nähdään, että tieto, todellisuus ja sen rakenteet ja ilmiöt muodostuvat sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa. (Jokinen 1999, 39.)

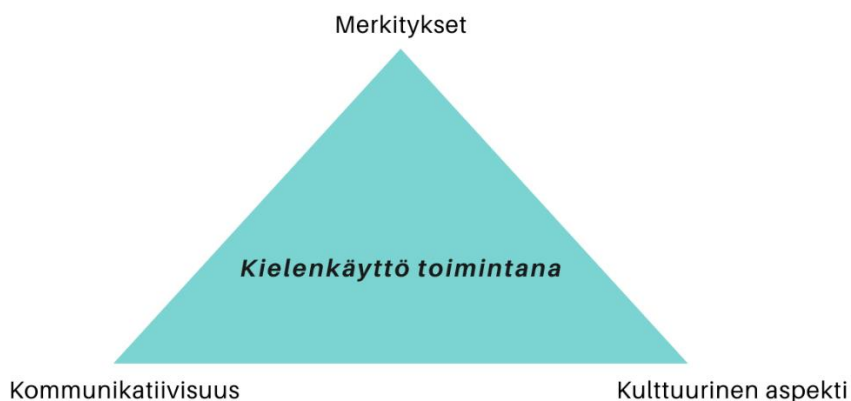
Sosiaalisen konstruktivismin voidaan ajatella toimivan erilaisena viitekehyksenä laajemmalle lähestymistavalle tutkia ja tarkastella kulttuurisia, kielellisiä ja diskursiivisia ilmiöitä. Perusajatuksena on, että todellisuus rakentuu kielellisessä vuorovaikutuksessa ja tällöin myös todellisuudesta voidaan konstruoida erilaisia versioita elämästä, tapahtumista sekä tilanteista. (Kuorti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 31). Asioiden sekä ilmiöiden nimeäminen eli merkityksellistäminen ovat pitkän ajan tulos, jossa ihmisten välisellä kommunikoinnilla on merkittävä rooli. Merkityksellistämässä on käynnissä kaksi vastakkaisista taipumusta. Ne vakiintuvat arkipäiväisessä käytössä, mutta samaan aikaan on käynnissä prosessi, jossa näiden merkitysten rajat hämärtyvät, moninaistuvat ja muuttuvat. (Jokinen 1999, 39.)

Diskurssianalyysissä sosiaalisen konstruktionismin premissit otetaan vakavasti ja yritetään kehittää tapoja lähestyä tutkimuskohdetta siten, että tutkimuksen lähtökohdat olisivat mahdollisimman sensitiivisiä tutkimuskohteelle. Tulkintakehyksenä sosiaalinen konstruktionismi näkyy tutkimuskohteen valinnassa, kysymysten asettelussa, analyysi työkalujen kehittämisessä sekä tutkijan ja tutkimuskohteen välisen suhteen hahmottamisessa. Diskurssianalyysissä valitaan tutkimuskohteeksi kielelliset prosessit sekä niiden tulokset, joiden kautta sosiaalinen todellisuus sekä vuorovaikutus rakentuvat. Tutkija nähdään osallisena sosiaalisen todellisuuden luomiseen, sillä tutkijan omaa kielenkäyttöä tulee tarkastella ja pitää osana tutkimuksen tuloksia. (Jokinen 1999, 40–41.)

Sosiaalinen konstruktivismi antaa näkökulmia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuviin merkityksiin sekä tulkintoihin. Pro gradu -tutkielmassani kulttuurisen merkityksen

sekä viitekehyksen antaa perhesurmista tuotetut tekstit eri verkkoartikkeleissa. Tutkimuksessa tarkastelen sitä, miten merkitykset sekä kieli rakentuvat kyseisessä kontekstissa. Aineisto, jonka olen kerännyt, koostuu näytteistä todellisuudesta. Tutkimuksen lähtökohdiana on kvalitatiivinen tutkimus, jossa tarkastellaan erilaisia diskursseja koskien perhesurmia ja siihen kietoutuvaa sukupuolta sekä perhesurmiin liittyviä diskursseja uhrin sekä tekijän näkökulmasta. Diskurssitutkimusta on hyödynnetty useassa eri tieteenaloissa sekä tutkimuksissa. Erityisesti erilaiset kielellisten käänneiden lähestymistavat, kuten diskurssianalyysi, antaa metodin tutkia erilaisia media-aineistoja. Sisällönanalyysin, luokittelun tai lähiluvun sijaan ne mahdollistivat laajemman prosessien tarkastelun. Diskurssianalyysi pystyy antamaan uudenlaisia kytköksiä käsitteiden, aineistojen ja kielenkäytön analysoinnille. (Kuortti, Mäntynen & Pietikäinen 2008, 30–31.)

Diskurssianalyysissä tarkoituksena ei ole keskittyä tiedon tai sanoman informatiiviseen merkitykseen, vaan siihen, millaisia merkityksiä sanojen käytöllä on asenteellisesti ja kulttuurisesti. Tärkeää on kiinnittää huomio siihen, miten ja millaisia valintoja, toimijat tekevät kielenkäytössä. Lähtökohtana on, että samaa asiaa tai tapahtumaa voi selittää monin eri sanoin ja tavoin. Diskurssianalyysissä katse kiinnittyy siihen, miten sanoja käytetään ja millaisia seurauksia niillä on. Diskurssianalyysin avulla ei tarkastella itse informaatiota, kuten esimerkiksi puhetta, kieltä, tekstiä tai symboleja. Tarkastelun kohteena on ihmisten asenteet, elämäntilanteet sekä heidän edustamansa kulttuuri. Mielenkiintoisen tutkimustavasta tekee se, että tämän avulla pyritään tarkastelemaan juuri sitä, miten ihmiset tuovat nämä syvemmät merkitykset esiin, eikä tarkastelun kohteena ole pelkästään kieli informaationa. Diskurssianalyysissä tarkastellaan sosiaalisessa ympäristössä tapahtuvia asioita ja ilmiöitä. (Suoninen 1999, 18–20.)

Kuva 1 Diskurssianalyysin kolmio
(Jokinen & Juhila 1999, 55.)

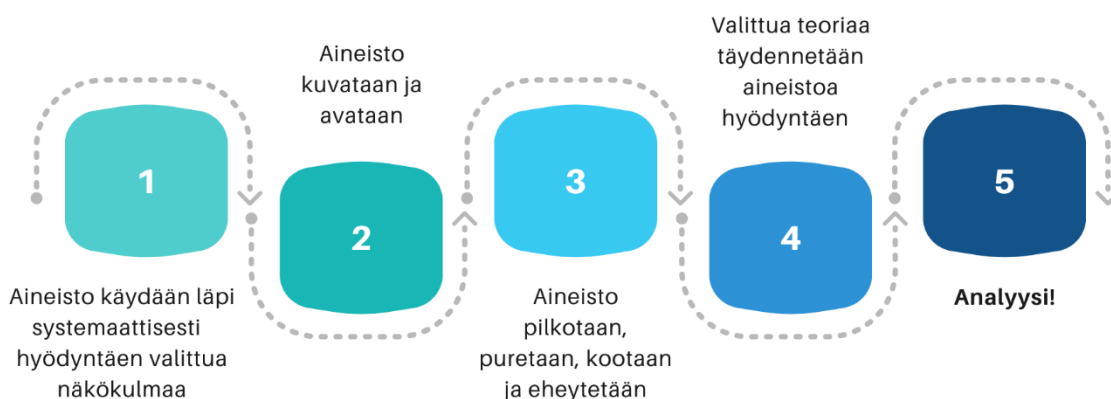
Jokinen ja Juhila (1999, 55–55, 71) kuvaavat diskurssianalyysin hahmottamista kolmiona, jonka kärkiä ovat merkitys, kommunikatiivisuus sekä kulttuurinen aspekti, jonka keskiössä on kielenkäyttö toimintana (Kuva 1). Oleellista on ajatella, että nämä kolme lähestymistapaa ovat toisiaan tukevia ja toisiinsa kietoutuvia. Diskurssianalyysissa tarkastellaan kulttuurisia merkityksiä, jotka rakentuvat yhteisessä sosiaalisessa todellisuudessa. Diskursseissa tarkastellaan ihmisten välistä kommunikaatiota ja siinä tapahtuvaa viestintää. Tarkastelun kohteena on suhteet ja niiden merkitykset. Kieli on diskurssitutkimuksessa resurssi, jota käyttäjät hyödyntävät notkealla ja monikäyttöisellä tavalla. Sanojen valintaa ja kielenkäyttöä määrittävät usein konteksti ja siihen liittyvät diskursiiviset ja vuorovaikutukselliset käytänteet ja se, millaiset kielelliset taidot ja mieltymykset kielenkäyttäjällä on. Kielenkäytön resurssit on hyvä ymmärtää sen kautta, millaiset kyvyt esimerkiksi itsellä on vieraan kielen puhumisessa. Joissain tilanteissa resurssit riittävät monenlaisiin valintoihin, kun taas toisessa tilanteessa tilanne tai omat taitomme rajoittavat sen käyttöä. Kielenkäyttäjällä on suhteellinen vapaus valita, miten sitä hyödyntää, mutta kielen käyttöön kytkeytyy vahvasti myös normit, arvot institutionaaliset rutiinit sekä muut kielenkäyttäjät. Kieleen ja sen käyttöön liittyy yhtäältä sosiaalinen järjestys sekä valta. Ympäröivä maailma on ainakin osittain rakennettu kielen varaan ja kielellä tuotetut sekä tehdyt valinnat muokkaavat tiedon ja uskomusten järjestelmiä. Diskurssitutkimus ei ole pelkästään sanojen ja niiden merkitysten tarkastelua, vaan siihen liittyy vahvasti yhteiskunnan rakenteiden sekä valtasuhteiden, instituutioiden sekä toimijoiden tutkiminen. (Mäntynen & Pietikäinen 2019, 22 & 25–26.)

Mäntynen ja Pietikäinen (2019, 26 & 71) huomauttavat, että diskursseja tarkasteltaessa katsetta ei tulekaan kiinnittää ainoastaan kieleen, vaan sen taustalla vaikuttaviin tekijöihin ja itsestään selviin normeihin ja sääntöihin, jotka muokkaavat ja rajaavat sitä, mitä voi sanoa. Meille on määritelty esimerkiksi erilaisiin yhteyksiin erilainen kieli, mitä milloinkin voi ja saa puhua. Kieli on sidoksissa paikkaan ja aikaan, jolloin ne voivat määrittää sanojen käyttöä ja niiden hyväksymistä kussakin tilanteessa ja paikassa. Diskursseihin liittyy vahvasti vallankäyttö sekä vastarinta eikä sanojen merkityksen ja sanojen käytön vallan näkökulmaa voida unohtaa. Diskurssitutkimuksessa kieli nähdään samanaikaisesti lingvistisenä, diskursiivisena sekä sosiaalisena järjestelmänä. Diskurssianalyysi syvenee taso kerrallaan, joita ovat tekstin taso, tulkinnan taso sekä kriittisyyden taso. Tekstin analysointi kohdistuu itse asiasisältöön eikä siihen, millainen positio sen tuottajalla on. On helpoin lähteä liikenteeseen aineiston teemoitelulla sekä tyypittelyllä, mutta tulee muistaa, että tämä ei ole itsessään diskurssien määrittelyä. Se vaatii syvällisemmän aineiston tuntemisen. Tulkinnan tasossa katse kohdistuu jo keskeisemmin diskursseihin ja niiden muodostumiseen. Tällä tasolla pyritään havaitsemaan yleisimpiä diskursseja ja merkityksiä. Kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee jo yhteiskunnallisia valtarakenteita ja niiden merkitystä kommunikaatiossa. (Pynnönen 2013, 23–30.)

Diskurssianalyysi soveltuu tutkielmaani, sillä tutkin artikkeleissa esiintyvää kielenkäyttöä ja sitä, kuinka ne rakentavat tässä ajassa perhesurmien sosiaalista todellisuutta. Kieli kuvaa tämän hetken asenteita, arvoja sekä kulttuuria. Jokaisella kielen käyttäjällä on omat resurssit, kyky ja tapa käyttää kieltä omalla tavallaan. Kieli on viestinnän väline, maailman kuvaaja sekä sosiaalisten suhteiden ja identiteettien luoja. Kieli luo todellisuutta ja valinnoilla voidaan tuoda esiin erilaisia merkityksiä. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 15.)

Diskurssitutkimuksessa, kuten missä tahansa muussakin laadullisessa tutkimusmenetelmässä, on aineistolla suuri merkitys. Aineisto määrittää tutkimusta ja sitä, mihin suuntaan sitä lähdetään viemään. Diskurssianalyyseissä on välttämätöntä monimenetelmälliset analyysimenetelmät, sillä analyyseissä tarkastellaan hyvinkin tarkasti ja yksityiskohtaisesta kielenkäyttöä ja sitä suhteutetaan laajempiin kokonaisuuksiin. Diskursseja analysoitaessa ei pystytä käyttämään mitään varsinaisia analyysityökaluja, vaan tavoitteena on kiinnittää katse johonkin tiettyyn seikkaan ja pyrkiä analysoimaan sitä. Tärkeänä työkaluna on kirjoittaa ylös havainnoita aineistoista ja analysoida niitä. Tutkimukseen jää kuitenkin vain

se osa analyysistä ja kirjoitetusta tekstistä, jossa kirjoittamisessa kiteytyy keskeiset havainnot ja huomiot aineistosta, niiden perustelut sekä analyysiesimerkit. (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 164–165.) Mäntynen sekä Pietikäinen (2009, 166) kertovat diskurssianalyysin vaiheista seuraavasti; Ensin aineisto tulee käydä systemaattisesti läpi hyödyntäen valittua näkökulmaa tai teoreettista viitekehystä. Aineiston kuvaaminen ja avaaminen auttavat aineiston hahmottamisessa ja siten varsinaisen analyysin teossa. Analyysissä aineisto pilkotaan, puretaan, kootaan ja eheytetään, ja tavoitteena on täydentää valittua teoriaa hyödyntäen aineistoa. Tämä vaihe ei välttämättä etene suoraviivaisesti ja keskeistä on kirjoittaa ylös tehdyt havainnot, joiden pohjalta lopullinen analyysiteksti alkaa jäsenytyä. Aineistoa voi erimerkiksi laskea, koota, jaotella, tyypitellä, jakaa, pilkkoa, yhdistää ja verrata suhteessa muihin aineistoihin. Diskurssianalyysin tavoitteena on, että tutkija pystyy analysoimaan aineistosta rakentuvien merkitysten suhdetta kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan.

Kuva 2 Diskurssianalyysin vaiheet

Aloitin tutkimuksen aineiston analysoinnin sillä, että tulostin kaikki nettilehtien uutisarikkelit ja luin ne useamman kerran läpi. Ensimmäisellä lukukerralla valitsin lopullisen aineistoin tutkimukseeni ja rajasin aineistoa vielä jonkin verran, jonka olen edellisessä alaluvussa kuvannut (luku 4.2). Aineiston kaventuessa pystyin paneutumaan aineistoon vielä paremmin ja laadukkaammin, sillä siitä tuli hallittavampi. Aloitin analysoinnin sillä, että käsittelin jokaista verkkolehteä erikseen ja merkitsin tutkimuskysymysteni kannalta oleellisia seikkoja sekä huomioita. Merkitsin aineistoihin sen, oliko tekijänä isä tai äiti sekä lisäksi myös sen, jos tekijää ei ollut tarkennettu ja rajasin tämänkaltaiset aineistot tutkimuksesta. Jaottelin uutiset tapauskuvausten perusteella. Lisäksi kirjoitin uutisiin

oliko kyseessä suppea tapahtumakuvaus vai tarkempi syiden tai taustojen merkitysten pohdinta. Tämän jälkeen yliviivasin sekä merkitsin mielestäni merkitykselliset ilmaisut sekä toistuvat teemat tekstistä. Kirjoitin omia muistiinpanoja koko prosessin ajan erilliseen vihkoon sekä merkitsin erivärisillä muistilapuilla havaitsemiani asioita, jotta analyysin kokoaminen lopussa helpottui. Kiinnitin huomioita kirjoittajien käyttämiin retoriikan keinoihin ja mitä tarkoitusta ne mahdollisesti palvelivat. Erityisesti kiinnitin huomiota siihen, miten vanhemmista kirjoitettiin ja millaisia sanoja tai ilmaisuja äideistä ja isistä käytettiin surman tekijänä. Lisäksi tarkastelun kohteena oli, miten yleisesti perhesurmista kirjoitettiin, mitä sanoja käytettiin tai millaisia ilmaisun keinoja uutisoinnissa näyttäytyi. Tutkimuksen keskiössä oli tarkastella, korostuiko testeissä jokin erityinen metaforien tai kielikuvien käyttö. Pyrin siihen, että aineistosta löytyisi mahdollisesti eroja, samankaltaisuuksia tai jopa yllättäviä huomioita. Tutkimuksen tarkastelun kohteena oli keskittyä siihen, millaista retoriikkaa tai kieltä äideistä ja isistä käytettiin perhesurma uutisissa.

Aineiston analysoinnin aloitin sillä, että luin artikkeleita huolellisesti läpi. Ensilukemalla havaitsin heti sen, että monessa tapauksessa oli kyseessä laajennetusta itsemurhasta, jossa vanhempi oli surmannut oman lapsen tai lapsia sekä itsensä. Aineiston uutisista 22 käsiteli laajennettua itsemurhaa, 6 lastensurmaa, 1 uutisartikkeli, jossa uhrina oli lapsi sekä puoliso ja 5 tapauksessa lapsi tai lapset olivat vanhemman yrityksestä huolimatta jääneet eloon (Taulukko 3).

	Laajennettu itsemurha	Lapsensurma	Lapsi ja puoliso uhrina	Lapsi/lapset jäi henkiin
Tekijänä isä	10	2	1	3
Tekijänä äiti	12	4	0	2
	<i>Yht.22</i>	<i>Yht.6</i>	<i>Yht.1</i>	<i>Yht.5</i>

Taulukko 3: Surmat kategorioittain

Tästä jaottelusta pitää kuitenkin huomioida se, että jotkut tapaukset saattoivat sopia useampaan kategoriaan, jos esimerkiksi vanhempi oli surmannut toisen lapsen, mutta toinen

lapsista jäänyt eloon. Erityisenä huomiona aineistosta nostaisin sen, että pääasiassa tapauksissa oli kyse laajennetuista itsemurhista, jossa tekijä oli surmannut oman lapsensa sekä itsensä, mutta joissain tapauksissa myös puolison. Huomioksi nostaisin sen, että samasta tapauksesta saattoi aineistossa olla useampi uutinen, joten mitään yleistettävyyksiä aineistosta ei voida tehdä tilastollisesta näkökulmasta. Laajennetut itsemurhat olivat kuitenkin merkittävä enemmistö aineistossa, joka näkyy tilastollisesti olevan yleisin surmuoto suomalaisissa perhesurmista (ks. Ewalds ym. 2012, 4). Yksi uutisartikkeli oli kirjoitettu perhesurman tehneen isän näkökulmasta, jossa hän kertoi aikaisemmin tapahtuneesta surmasta, jossa oli murhannut omat lapsensa. Vaikka tämä yksittäinen aineisto oli muista poikkeava koin, että tämän uutisartikkeli oli tärkeää ottaa mukaan aineistoon, koska harvoin tapahtumia kuvataan laisinkaan tekijän näkökulmasta. Jonkin verran tekstejä oli kirjoitettu uhrivanhemmasta, jolloin äiti tai isä kertoi tapahtuneista lapsien murhan jälkeen, mutta näitä artikkeleita ei tutkimuksessa ole, sillä koin, että nämä olivat suunnattu enemmän surun käsittelyyn ja siihen, miksi apua ei saatu ajoissa. Tekijänäkökulma uutisartikkelissa oli hyvin poikkeava tavanomaisen perhesurman ja lapsensurman uutisoinnissa. Tutkin pro gradu -tutkielmassani tarkemmin tekijän positiota, minkä takia näin tämän sopivan aineistooni.

4.4. Tutkimuseettiset kysymykset

Keskeinen tavoite tieteessä sekä tutkimuksessa on syventää ymmärrystämme erilaisista ilmiöistä sekä niiden välisistä yhteyksistä (Aaltola 2015, 18). Sosiaalityössä ollaan aina jollain tapaa sensitiivisten asioiden äärellä. Sosiaalityö kohdentuu ihmisten elämään ja arkeen, jossa liikutaan perusoikeuksien sekä ihmisarvon perimmäisten kysymysten äärellä, johon kerrostuu erilaiset kulttuuriset, yhteiskunnalliset, yksilölliset sekä organisaationaaliset tekijät. (Raunio 2009, 82–86.) Yksilön elämään kietoutuvat asiat ja tekijät voivat olla hyvin yksityisiä ja intiimejä, jolloin tutkijan on pidettävä tämä vahvasti mielessä koko tutkimusprosessin ajan. Sosiaalityön tutkimuksella on yhteiskunnallinen vastuu ja velvollisuus tehdä tutkimusta, jonka tehtävänä on tukea jokaisen yksilön ihmis- ja perusoikeuksia.

Erityisesti tieteellisen tiedon tuottamisessa korostetaan objektiivisuutta ja sen merkitystä. Tutkimuskohteen ominaisuuksien pitäisi olla riippumattomia tutkijan mielipiteistä eikä dogmit, usko, ilmestykset, auktoriteetit tai instituutiot vaikuta tutkimustuloksiin. Tieteellinen tieto syntyy tutkijan sekä tutkimuskohteen välisen vuorovaikutuksen tuloksena. Ajatuksena on, että tutkimuskohteesta voidaan saada totuuden mukaista tietoa, ja tutkijayhteisön on mahdollista päästä yhteisymmärrykseen tiedon laadusta. (Aaltola 2015, 20.) Tutkijan on tärkeää pohtia omaa suhdettaan aiheeseen, mutta toisaalta myös tutkimuksessa tuotetun tiedon väliseen suhteeseen. Erityisesti sensitiivistä aihetta tutkittaessa on otettava tarkasti huomioon se, kenen näkökulmasta tutkimusta tehdään, sillä sen valinnalla voi olla suuri merkitys ilmiön käsittelyssä. On tärkeää kiinnittää huomio siihen, miksi asiaa tutkitaan ja ketä varten. Tutkimuksen teoria, käsitteistö ja metodologiset valinnat vaikuttavat tutkimukseen ja tutkimustuloksiin. (Rollin 2006, 112–116.)

Analyyseja ja tulkintoja tehtäessä on mielessä pidettävä erityisesti eettinen näkökulma, jolloin jo sillä on väliä, miten asioista kirjoittaa ja millaisia johtopäätöksiä tekee. Kyse saattaa olla ihmisten arjesta ja elämästä, jolloin sen väheksyminen tai väärin sanoittaminen voi olla hyvin vahingollista. On tärkeää muistaa, että tutkimuksen tavoite ei ole nostaa esiin yksilöllisiä asioita, vaan yleisiä ilmiöitä. (Rollin 2006, 109–112.) Sosiaalityön tutkimuksen tavoite on, että se ei saa olla leimaavaa ja tavoite on välttää aina negatiivisuutta. Myös kunnioittava sanoittaminen ja oikeiden käsitteiden käyttö tekee näkyväksi tutkijan arvoja ja eettistä näkökulmaa.

Tutkimukseni ei vaadi tutkimuslupaa, sillä hyödynnän aineistossani kaikille avointa aineistoa, eikä tutkimusaiheeni kohdennu kehenkään yksityishenkilöön enkä oleta sillä olevan haittaa perhesurman tehneille tai sen uhreille. Pyrin asialliseen ja aineistolähtöiseen lähestymistapaan sekä kunnioittamaan niin tekijöitä kuin uhreja tutkimuksen koko ajan. Tutkimus on toteutettu hyviä eettisiä käytäntöjä, lainsäädäntöä sekä ammattieettisiä ohjeita noudattaen. Tutkielman tavoitteena on tuottaa mahdollisimman luotettavaa tietoa perhesurmien uutisoinnista ja siitä, millaisia diskursseja aineistossa näyttäytyy, kun tekijä on äiti tai isä. Raportoin tutkimustani vaihe vaiheelta ja pyrin kuvaamaan tekemiäni tutkimusvalintoja ja perustelemaan niitä. Erityisesti diskursseja tarkastellessa tarkoitus on tuoda esiin ne merkitykset sekä huomiot, joita itse olen aineistosta tehnyt. On tärkeää tehdä näkyväksi vaikeita asioita ja ilmiöitä ilman, että yksilöjä, jotka ovat osa sitä, arvotettaisiin tai heidät nähtäisiin negatiivisessa valossa. Ihminen on aina arvokas, vaikka hän

toimisikin väärin tai tekisi pahoja tekoja. Teot voi tuomita, mutta myös pahaa tehneet ovat ansainneet ihmisarvon.

5. Tutkimustulokset

Olen jakanut tämän kappaleen alaotsikoihin, jossa käsittelem kutakin diskurssia erikseen. Aineistoesimerkkien kautta kuvaan havaitsemiani diskursseja. Diskursseja esitellessäni esitän lainauksia teksteistä, jotka mielestäni tuottavat kuvaa diskurssien syntytaivoista. Lisäksi avaam havaitsemiani diskursseja ja peilaan, niitä teoriaan. Lainaukset ovat siinä muodossa, missä ne ovat aineistossa. Vaikka käsittelem kutakin diskurssia omana kappaleena, tulee muistaa, että diskurssit ovat limittäin ja päällekkäin eivätkä ne sulje toisiaan pois. Olen käsitellyt kutakin diskurssia omana alalukuna:

1. Tragedian ja julmuuden -diskurssi
2. Naisen aktiivinen toiminta -diskurssi
3. Raha ja mielenterveys äidin teon selittäjänä -diskurssi
4. Miehen kykenemättömyyden -diskurssi
5. Miehen kosto -diskurssi
6. Lapsi uhrina -diskurssi

Yhtenäinen tapa uutisoida ja kertoa tekijöistä on kuvata perhesurmaa julmuuden sekä tragedian kautta. Tämän diskurssin yhdistin tragedian ja julmuuden -diskurssiin. Äitien tekemien surmien uutisoinnista havaitsin aktiivisen toimijan diskurssin sekä äidin mielenterveyden sekä taloudellisten vaikeuksien selittävän tekoa. Isien tekemien surmien kohdalla havaitsin, että isän tehdessä surman selitettiin tekoa kosto diskurssin sekä miehenä olemisen diskurssin kautta. Näiden lisäksi tarkastelen äideistä ja isistä kerrottua osuutta, kun he eivät olleet surmien tekijänä kappaleessa rakastava äiti ja unohdettu isä. Vaikka en tarkastele tutkimuksessa lapsia ja heidän kohtaloitaan, koen, että heidän osuuttaan ei voida sivuuttaa ja unohtaa uhreina, joten näin tärkeäksi kirjoittaa myös heistä.

5.1. Tragedian ja julmuuden -diskurssi

Yhtenäinen diskurssi perhesurmien uutisoinnissa oli tragedian sekä julmuuden esiintuominen. Tekoja kuvattiin julmuuden kautta molemmissa tapauksissa, oli tekijänä äiti tai isä. Tämä ei ilmennyt pelkästään sanallisessa viestinnässä, vaan myös siinä, että tekoa

haluttiin erityisesti käydä läpi ja kuvata. Surmien uutisoinnissa näyttäytyi kahdenlaisia kerronnallisia tapoja. Tekoja kuvattiin ylhäältä käsin kuvatulla tavalla, jossa teosta kerrottiin vain hyvin vähän ja ilmaisutapa oli selkeää ja mitäänsanomatonta (vrt. poliisiraportti). Toisaalta uutisoinnissa hyödynnettiin kerronnallista tapaa, jossa esimerkiksi naapureita oli haastateltu ja he kuvasivat tapahtumaa tai perhettä ennen surmaa. Tekstin tarkoitus on saada lukijalle kuva siitä, miten julma vanhemman teko oli ollut. Uutisissa käytettiin, joiltain osin sanoja perhetragedia, hirmuteko tai julma teko. Erilaisilla yksityiskohtien kuvauksilla sekä sijoittamisella voidaan vaikuttaa siihen, miten lukija kokee tiedon, mutta myös täyttää puuttuvan informaation (Suoninen 2016, 356). Syrjälä (2007, 46) on tarkastellut väkivalta otsikoiden määrää ja niiden osuutta iltapäivälehdissä. Tutkimuksessa on havaittu, että uutisoinnissa on tyypillistä tapahtumien korostaminen ja tapahtumia kuvataan usein tragedioiksi, draamaksi tai esimerkiksi painajaiseksi. Tapahtumien kuvaamiseen saattaa liittyä vahvasti kerronnallisuus, joka herättää lukioissa voimakkaita mielikuvia. Lukijalle kuvailu ja yksityiskohtien kerronta tuo kertoman lähemmäs ja sen kauheus korostuu. Myös tutkimukseni aineistossa oli havaittavissa samankaltaisia näkökulmia tapahtumien kuvaamiseen ja siihen, että lukijalle pyrittiin tekemään mahdollisimman selväksi se, että kyse oli tragediasta, surmasta, jota ei olisi pitänyt tapahtua.

Äitien tekemiä surmia kuvattiin usein kerronnallisilla tavoilla ja vasta tapauksissa, joissa tekoon liittyi erityistä julmuutta tai poikkeavuutta, lukijaa pyrittiin vaikuttamaan teon julmuudesta. Äidin teon julmuutta saatettiin kuvata tarkan tapahtumakuvauksen kautta ja vetoamalla siten ihmisten tunteisiin.

”Rachel Henry, 22, tappoi seitsenkuisen ja 1-vuotiaan tyttärensä sekä 3-vuotiaan poikansa tukehduttamalla. Nainen aloitti hirmutekonsa 1-vuotiaasta työstä. Lapsi yritti taistella vastaan ja potkia äitiään, kun tämä tukehdutti häntä. Samalla Henryn 3-vuotias poika yritti lyödä äitiään ja saada tämän lopettamaan tytön tukehduttamisen. Tämän jälkeen poika oli yrittänyt juosta äitiään karkuun. Jahti kuitenkin keskeytyi, kun asuntoon saapui muita aikuisia.” (Iltasanomat 23.1.2020)

”Syyttäjän mukaan Harris oli hukuttanut tyttärensä ja asettanut lakanoi-hin käärityn ruumiin pöydälle perheen takapihalle ja polttanut sen.” (MTV 14.12.2018)

Eräissä tapauksessa kuvattiin, että surmapäivä oli erityisen musta ja surullinen. Toisaalta äidin teon tahallisuus ja äidin tarkoitus tehdä pahaa, nousi esille. Äidin toimintaa ja tekoa kuvattiin tarkoituksenmukaiseksi ja tavoitteelliseksi. Uutisissa käytettiin myös erilaisia sanoja kuvailemaan teon kauheutta.

”– Kyllä tämä on yksi mustimmista päivistä Raision historiassa. Omalla urallani ei ole tapahtunut mitään vastaavaa.” (MTV Uutiset 23.2.2022)

”Norjan perhetragediassa äkkikäänne: Poliisi epäilee nyt äitiä kahden lapsensa murhasta.” (MTV Uutiset 20.7.2020)

”Äidin epäillään vieneen tahallaan kolme lastaan mereen Norjassa – vain lastenrattaat jäivät lumiselle rannalle” (Yle Uutiset 3.12.2019)

”Äiti surmasi kolme lastaan järkyttävällä tavalla Yhdysvalloissa – nuorin uhri vain seitsenkuinen.” (Iltasanomat 23.1.2020)

”Materiaalin mukaan 46-vuotias äiti käänsi tarkoituksella kuljettamansa henkilöauton vastaan tulleen yhdistelmäajoneuvon eteen, eikä rekan kuljettajalla ollut mahdollisuutta väistää tai estää törmäystä. Kaikki kolme henkilöautossa ollutta kuolivat poliisin mukaan todennäköisesti heti törmäyksessä.” (MTV Uutiset 20.1.2020)

Isien tekemien surmien uutisoinnissa traagisuus sekä julmuus korostuivat jo otsikko tasolla ja lukija haluttiin vakuuttaa siitä, että surman tehnyt isä oli tehnyt väärin. Naisten tekemistä surmista poiketen miesten tekoa kuvattiin suoraviivaisemmin eikä tekijää pyritty selittämään tai kuvaamaan. Kyse oli selittämättömästä pahasta, jota isä teki lapselleen tai perheelle. Tekijä kuvattiin usein suoraviivaisesti toiminnan kautta. Isän tekoja kuvattiin raakoina ja julmina, mutta uutisoinnissa korostui erilaiset tragediakuvaukset.

”Perusteena rikosnimikkeeseen ovat teon erityinen raakuus ja julmuus sekä muut tapahtuman ympärillä ilmenneet seikat.” (Yle Uutiset 25.11.2021)

”Epäillään surmanneen vaimonsa, kolme lastaan sekä koiransa raa'asti.” (MTV Uutiset 12.10.2019)

”Isän epäillään surmanneen äidin ja haavoittaneen lasta – Virroilla hiljennyttiin muistamaan tragediaa: ”Onko meillä sanoja tässä suruhetkessä?”” (MTV Uutiset 23.1.2021)

”Viime vuoden lokakuussa Ivalossa tapahtunut perhesurma oli nopeasti kärjistynyt tragedia, joka käynnistyi aamuisesta puhelinsoitosta ja päättyi laukauksiin iltapäivällä.” (Iltasanomat 29.5.2019)

”Poliisi kertoi jo ensimmäisessä tiedotteessaan tiistaina, että tragediaan ei suurella todennäköisyydellä liity ulkopuolisia ihmisiä.” (Iltasanomat 26.4.2017)

Lisäksi miesten tekoja kuvattiin harkittuina.

”Poliisi tutki tekoja murhina, koska poliisin mukaan mies oli toiminut päättäväisesti. Lisäksi uhreina olivat puolustuskyvytön lapsi ja tämän äiti.” (Yle Uutiset 15.9.2022)

”Ivalon maanantaisen henkirikoksen esitutkinnassa on tullut ilmi seikkoja, jotka osoittavat tekoon liittyvän vakaata harkintaa.” (Iltasanomat 1.11.2018)

”Rikos oli harkittu ja pitkään pohdittu.” (MTV Uutiset 12.1.2019)

”Expressenin tietojen mukaan mies tunnusti suorana lähetetyllä videolla tappaneensa poikansa ja aikovansa seuraavaksi surmata itsensä. Mies kertoi myös harkinneensa tekoa pitkään.” (MTV Uutiset 24.1.2019)

Lidman (2015, 61–65) huomauttaa, että naiset sekä väkivalta ovat edelleen jonkinlainen luonnon yhdistelmä sekä skandaalin aihe, vaikka lähisuhteissa tapahtuvasta väkivallasta keskusteltaessa sekä kirjoitettaessa pyritään tuomaan tasapuolisuuden nimissä esiin myös se, että naiset voivat olla väkivaltaisia. Tutkimuksessani havaitsin, että vain isän tekemissä surmissa nousi miesten väkivaltaisuus ja siitä kirjoittaminen, vaikka kaiken kaikkiaan jokaisessa surmassa oli kyse väkivallasta. Miehisyyteen ja maskuliinisuuteen väkivallan kuitenkin ajatellaan sopivan (ks. Jokinen 2000, 32), minkä vuoksi siitä on kenties luontevampaa kirjoittaa.

”KRP:n mukaan mies puukotti ensin avovaimoaan ja kävi sen jälkeen parisunnan pienen lapsen kimppuun. Tämän jälkeen hän jatkoi naisen puukottamista.” (Yle Uutiset 15.9.2022)

”Lähipiirin mukaan mies oli käyttäytynyt omituisesti, mutta kukaan ei arvannut hänen olevan väkivaltainen.” (Yle Uutiset 15.9.2022)

”...kukaan ei uskonut miehen olevan vaarallinen ennen kuin pahin tapahtui” (Iltasanomat 18.9.2022)

Isän teon julmuutta korostettiin samoin tapauksessa, jossa uutisoitiin tarkemmin perhesurman teosta ja siitä, miten tilanne oli edennyt.

”Isä oli esitutkinnan perusteella riistänyt yhdellä metsästyskiväärin laukauksella hengen tyttäreltään ja surmannut sen jälkeen samalla aseella itsensä... Kun poliisi tutki surmataloa, sen pannuhuoneesta löytyi tussilla seinään kirjoitettu viesti: OLISIKO KANNATTANUT PUHUA? 29.10.2018. Päivämäärä oli surmapäivä.” (Iltasanomat 29.5.2019)

Tragedian ja julmuuden -diskurssi nousee vahvemmin esiin isien tekemien surmien uutisoinnissa, kuin äitien. Vaikka traagisuus on yleinen tapa kuvata perhesurmia, jossa lapsi on uhrina. Äidin teon julmuuden esiintuominen liittyi tarinallisuuteen ja siihen, että tekoa kuvataan ja siitä luodaan tarinanomainen. Isän tekemissä surmissa käytettiin merkittävästi enemmän kauhukuvia luovia ilmaisuja ja kerronnan tapoja. Isät nähtiin julmuuden sekä pahuuden kautta, kun äiti ei ollut julma vaan teko oli julma.

5.2. Naisen aktiivinen toiminta -diskurssi

Monessa uutisessa sekä tapauksessa nainen ja äiti nähtiin ja kerrottiin hänen toimijuu- tensa kautta. Naisen työtä ja hänen olemassaoloaan ennen surmaa kuvattiin ja siitä kerrottiin. Naisen työtilanne ja työ nostettiin esiin, mutta toisaalta eräässä tapauksessa kerrottiin äidin kansalaisuudesta. Kuvauksilla haluttiin tuoda esiin tekijän persoonaa ja elämää ennen perhesurmaa, viitaten esimerkiksi tekijään nuorena yrittäjänaisena tai kerrot-

tiin hänen työstään, vaikka joltain osin näiden taustatekijöiden kautta tekoa pyrittiin selittämään. Esimerkiksi Nikunen (2005, 39) toteaa, että sukupuoli määrittää sitä, miten surman tehneistä kerrotaan ja miten häntä halutaan kuvata. Uutisoinnissa erilainen muistelu ja tapahtumien kerronnallinen kuvaaminen pyrkii vetoamaan lukijoiden tunteisiin. Tekijän, mutta myös uhrin, kuvaaminen tekevät heistä tutumpia. Ei ole sattumanvaraista, miten tekijöitä kuvataan ja millaisia nimityksiä heistä käytetään, sillä tällä on vaikutusta siihen, millaisia tulkintoja lukija tekijästä tekee. (Syrjälä 2007, 19, 40 & 44.) Tekijän kuvailu ja hänen elämänsä selittäminen tekevät hänestä inhimillisen ja tutumman, enää nainen ei olekaan vain kylmäverinen murhaaja, vaan hän on myös jotain muuta.

”Nainen oli perustanut toiminimen joitain vuosia sitten. Päätoimialakseen hän oli tuolloin kertonut siivouspalvelut. Julkisista lähteistä saatavilla olevien tietojen mukaan naisella oli osaamista myös toisella alalla. Viime vuosina hän mainostikin ammattilaispalveluitaan juuri tällä saralla”. (MTV Uutiset 23.2.2022)

”Julkkiset asiakirjatiedot valottavat osaltaan, millaisten ongelmien kanssa lähihoitajakoulutuksen saanut, lapsensa murhasta epäilty ja itseltään hengen riistänyt nainen oli viimeisinä aikoinaan tekemisissä.” (Iltasanomat 4.4.2022)

”Raision perhesurmasta epäilty oli talousvaikeuksissa ollut nuori yrittäjänainen.” (MTV Uutiset 23.2.2022)

”Nainen oli työskennellyt oululaisessa terveydenhuoltoalan yksikössä ja hänellä oli ollut pääsy tilaan, jossa lääkkeitä säilytettiin.” (Yle Uutiset 24.9.2021)

Normaalia elämää saatetaan kuvata myös lapsi- ja perhesurmissa (Nikunen 2005, 36). Äidin toiminnan kuvaaminen näkyi lisäksi tilanteissa, jossa äidin asumista tai olemista maassa haluttiin tuoda esiin.

”Nainen oli muuttanut poikansa kanssa taloon noin kaksi ja puoli vuotta sitten Helsingin Arabianrannasta.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

” Parikymppinen nainen on Sudanin kansalainen. Naisen puoliso tuli Norjaan vuonna 2015 ja nainen vuonna 2017 perheenyhdistämisen kautta.”
(Yle Uutiset 3.12.2019)

Surman tehneistä pyritään luomaan kuvaa ja heitä luokitellaan erimerkiksi kansalaisuuden, työn tai muun vastaavan ominaisuuden perusteella. Näihin erilaisiin tulkintoihin perustuvia käsityksiä saatetaan purkaa ja analysoida tapauksissa, jossa uhrin sekä tekijän välinen suhde nähdään erityisen läheisenä ja teko laittaa punnitsemaan tekijän sekä surmatun välistä suhdetta. (Nikunen 2005, 335.) Kuten edellä olevista lainauksista voi havaita äitejä kuvattiin erilaisten ominaisuuksien kautta. Tekijän kuvailuun ja hänestä kertominen häivyttää tekijän pahuutta ja teki äidistä tavanomaisen.

5.3. Raha ja mielenterveys äidin teon selittäjänä -diskurssi

Äitien tekoja selitettiin monessa tapauksessa taloushuolilla sekä mielenterveyden ongelmien kautta. Äidin pahaa oloa tai mielenterveyden tilaa korostettiin, mutta esiin nousi myös taloudelliset vaikeudet. Uutisoinnille oli tyypillistä se, että media pyrki luomaan äidistä jonkinlaista kuvaa ja järjettömälle teolle yritetty löytää selitys. Naisten väkivaltaa ja surmatekoa pyrittiin häivyttämään, oikeuttamaan sekä selittämään pois. Tämänkaltaisia tapoja selittää naisen väkivaltaa on korostanut myös Lattu (2016, 46–47) väitöskirjassaan. Teon neutralisointi on retorinen sekä diskursiivinen keino selittää väkivaltaa ja osittain siirtää vastuuta pois tekijältä itsestään.

Uutisissa oli havaittavissa tämänkaltainen äidin teon vastuun siirtäminen pois naiselta itseltään. Aivan kuin äidin tekemä surma olisi ollut vain epäonnistunut tapa suojella lasta. Tutkimuksessa merkittävä havainto ja ristiriita on se, että äitien tekemät lapsensurmat ovat yleisempiä, kuin isien (ks. Ewalds ym. 2012, 14). Mikä lisääkin pohdintaa, sille, miksi äitien tekoja selitetään, vaikka äitien tekemät surmat ovat tilastollisesti yleisempiä?

TalOUSvaikeudet nähtiin surmien selittävänä tekijänä useassa tapauksessa.

”Julkiset asiakirjatiedot valottavat osaltaan, millaisten ongelmien kanssa lähihoitajakoulutuksen saanut, lapsensa murhasta epäilty ja itseltään hengen riistänyt nainen oli viimeisinä aikoinaan tekemisissä.” (Iltasanomat 4.4.2022)

”Teon pääasialliseksi motiiviksi on ilmennyt perheen äidin henkilökohtainen taloudellinen tilanne, josta hän ei ollut nähnyt ulospääsyä.” (Yle Uutiset 24.9.2021)

”Raision perhesurmasta epäilty 27-vuotias yrittäjä-äiti oli talousvaikeuksissa – käräjillä puitiin jopa 20 euron velkaa lastenkirjasta” (MTV Uutiset 23.2.2022)

”MONISIVUINEN ulosottotodistus osoittaa, että naiselle oli viimeisen kahden vuoden aikana kertynyt ulosottoon yli 45 500 euroa erilaisia maksuja.” (Iltasanomat 4.4.2022)

Uutisissa kuvattiin äidin käytöstä ennen surmaa epätavalliseksi ja tekoa selitettiin mielen terveyteen liittyvillä pulmilla, joka avulla pyrittiin selittämään äidin tekoa.

”Naapurien mukaan nainen levitti kerran rappuun liuottimia. Hän oli myös asetellut lääkkeitä ovensa ulkopuolelle patterin päälle. Hänellä oli selvästi paha olla. Äidillä ja pojalla vaikutti naapurien mukaan olevan riitaisaa.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”Toisinaan kolmekymppinen nainen käyttäytyi naapurien mukaan tavallisesti, toisinaan hän solvasi rapussa talon asukkaita. Joskus hän riehui rappukäytävässä pesäpallomailan kanssa, sanovat naapurit.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”Äiti oli kertonut poliisikuulusteluissa enkelien ja Jeesuksen ilmestyneen hänelle ja pyytäneen häntä todistamaan uskonsa surmaamalla tyttärensä... Independent (lehti) kirjoittaa, että hänen 17-vuotias poikansa kertoi oikeudessa, että äiti oli ollut huonossa kunnossa yli kuukauden ennen lapsensa surmaamista.” (MTV Uutiset 14.12.2018)

Nikunen (2005, 324–335) huomauttaa, että surman tekijään voidaan liittää myötätuntoa. Tämä johtuu siitä, että tekijästä löydetään piirteitä, jotka mielletään hyväksi. Toisaalta taustojen selittäminen surmateossa tekee sen, että teosta tulee ymmärrettävämpi, kuten tilanteissa, jossa kerrotaan vanhemman talous- tai mielenterveysongelmista. Tällöin teko voidaan nähdä yrityksenä suojella lasta tai pelastaa hänet ”pahemmalta kohtalolta”. Tekoa saatetaan ymmärtää sen kautta, että ajatellaan kenen tahansa tekevän tällaisen teon, jos olisi vastaavassa tilanteessa. Tämä aiheuttaa sen, että hyvin poikkeuksellisen väkivaltateon tekijä mielletään tavalliseksi ihmiseksi, joka ansaitsee myötätuntoa.

5.4. Miehen kykenemättömyyden -diskurssi

Miehenä olemiseen liitetään paljon oletuksia sekä ajatuksia siitä, millainen on hyvä mies. Esimerkiksi Lamberg, Markkola sekä Östan (2014, 13) huomauttavat, että miehisyyteen liitetään itsehillinnän vaatimus. Oletetaan, että mies kykenee toimimaan hillitysti ja käyttäytymään tietyllä tavalla. Tätä itsehillinnän ja tietyllä tapaa miehenä olemisen diskurssin vastakkaista toimintaa oli kykenemättömyyden diskurssi, jossa miehen toimintaa tarkasteltiin siinä suhteessa, että hän ei toiminut tai halunnut toimia miehelle sopivalla tavalla. Miehellä saattoi olla kykenemättömyyttä nähdä omaa osuuttaan parisuhteen päättymiseen tai toisaalta miehen käytöstä kuvattiin poikkeavana ja ei hillittynä. Väkivallan ilmiönä, kokemuksena sekä merkitysrakenteena ajatellaan liittyvän miehiin sekä maskuliinisuuteen. Huomioitavaa on se, että miehen naiseen kohdistamaa väkivaltaa pidetään häpeällisenä, kiellettynä ja pelkuruutena, ei maskuliinisena. Vaikka sitä pidetäänkin kiellettynä ja ei-maskuliinisena sitä tapahtuu kuitenkin paljon ja usein muiden katseilta piilossa. Toisaalta tähän liittyy tietynlaista paradoksaalisuutta, sillä jollain tapaa asia voidaan hyväksyä, esimerkiksi tilanteissa, jossa nainen ei tottele puolisoaan. Tällaisia havaintoja on useissa väkivaltaa käyttäneiden puheissa. (Jokinen 2017, & 47–48.) Vaikka isien tekemä surma liittyikin väkivaltaan, joka kohdistui lapseen, oli sen tavoite epäsuorasti puoliso, jota teolla pyrittiin satuttamaan.

”Poliisia avustaneen psykologin mukaan vaikuttaa siltä, että tyttärensä ja itsensä surmannut mies syytti ex-puolisoaan suhteen päättymisestä ja kai-kista siinä ilmenneistä ongelmista ”eikä kyennyt sisäistämään omaa osuuttaan parisuhteen päättymiseen”. ” (Iltasanomat 29.5.2019)

”Psykologin johtopäätös on kylmävä ja surullinen: ”Isä ei ollut kyennyt asettamaan tyttärensä oikeutta elämään oman tarpeensa yläpuolelle kos-taa ex-puolisolle”. ” (Iltasanomat 29.5.2019)

”Omaisiet kiinnittivät huomiota miehen muuttuneeseen käytökseen. Hän rikkoi tavaroita asunnossa, tanssi pihalla ja istui märässä ojassa. Kukaan omaisista ei kuitenkaan ajatellut, että mies olisi vaarallinen. ” (Iltasanomat 18.9.2022)

Lisäksi yhdessä tapauksessa tuotiin esiin poikkeava isä, joka ei toiminutkaan perheen elättäjänä, kuten ehkä olisi pitänyt. Isän velvollisuus perheen elättäjänä nähdään kuuluvan miehenä olemisen malliin, vaikka tämä onkin enenevässä määrin muuttumassa. Perinteinen isyys on tarkoittanut perheen päänä toimimista perheen elättäjänä ja kurin pitäjänä. Isän ja äidin roolit nähdään toisistaan poikkeavina, ja isän vastuu perheen taloudesta ko-rostuu ja äidin vastuu lapsen hoidosta nähdään kuuluvan naisena olemiseen. (Eerola 2009, 24.)

”Nainen oli perheen ainoa elättäjä, koska mies oli työtön. Lähipiirin tie-dossa ei kuitenkaan ollut, että perheellä olisi ollut vakavia taloudellisia vaikeuksia. ” (Yle Uutiset 15.9.2022)

”Päävastuu taloudenhoidosta ja lapsen huolehtimisesta oli naisella, joka työskenteli toimittajana. ” (Iltasanomat 18.9.2022)

Aineistossa oli yksi hyvin poikkeava nettiartikkeli, jossa tekijä kertoi vuonna 2004 teke-mästään perhesurmasta, jossa oli murhannut kaksi lastaan. Tekijä toi haastattelussa esiin sen, että hänen olisi tullut olla ”mies” eikä toimia kuten oli toiminut. Miehisyyteen kät-keytyy paljon odotuksia ja oletuksia siitä, millainen on hyvä ja kunnollinen mies, johon myös perhesurman tehnyt isä viittaa.

”– Minun olisi pitänyt olla mies ja jättää asia sikseen. Mutta siinä ei ollut kysymys järjestä, vaan tunteesta. En pystynyt hillitsemään itseäni.” (MTV Uutiset 12.1.2019)

Miehen ajatellaan toimivan oikein ja hillitysti, eikä toimivan tunteiden vallassa. Mikäli mies toimii oletuksen vastaisesti, nähdään se miehen heikkoutena.

5.5. Miehen kosto -diskurssi

Tapaukset, joissa isien tekemiä lapsensurmia selitettiin, nähtiin se kostona entiselle puolisolle. Eron jälkeistä vainoa käsitellään lisäksi muussa tutkimuksessa perhesurmien taustojen selvittämisessä. Esimerkiksi Aho, Ellilä sekä Paavilainen (2023, 5–6) ovat todenneet, että perheen sekä parisuhteen sisäinen turvattomuus on yksi perhesurmien taustatekijöistä. Vaikeutuneet erotilanteet sekä eron kostaminen puolisolle näyttäytyvät vainoamisena sekä koston tavoitteluna entiselle puolisolle. Koston tarkoitus ja tavoite on saada oikeutusta sille, mitä itselle on tapahtunut (Reenkola 2008, 118). Uutisissa tuotiin esiin miehen koston tavoitteesta sekä suoraan, että epäsuorasti.

”Hän teki oman ratkaisunsa, tarttui aseeseen ja päätti ampua omat lapsensa. Se oli kosto ex-puolisolle.” (MTV Uutiset 12.1.2019)

”Tutkinnassa ei löydetty teolle mitään muuta syytä kuin kosto. Kosto entiselle aviopuolisolle, joka oli hakenut lähestymiskieltoa. Kun poliisi tutki surmataloa, sen pannuhuoneesta löytyi tussilla seinään kirjoitettu viesti: OLISIKO KANNATTANUT PUHUA? 29.10.2018 (isän/tekijän kirjoittama viesti). Päivämäärä oli surmapäivä.” (Iltasanomat 29.5.2019)

Vaikka tekoa ei kuvattu suoraan kostona, oli uutisessa tämänkaltainen oletus tuotu esille. Tekojen taustaa selitettiin sillä, että entinen puoliso oli hakenut ennen tekoa lähestymiskieltoa tai hänellä oli ollut eroajatuksia tai eropuhetta. Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan kytkeytyy lisäksi miehen lapsiin kohdistettu väkivalta. Isän väkivaltaisuus lapsia kohtaan voidaan nähdä keinona vaikuttaa ja heikentää naista äitinä ja vaimona, sillä tämä aiheuttaa

sen, että äiti ei tunne voivansa suojella lapsiaan. Vaikka naiseen ja lapseen kohdistettu väkivalta linkitetään toisiinsa, tulee muistaa, että nämä kaksi ilmiötä ja tapahtumaa ovat erilaisia. (Jokinen 2017, 48.)

”Miehen entinen puoliso ja lapsen äiti oli vaatinut lähestymiskieltoa vain viisi päivää ennen tekoa. Sen syistä ei ole tietoa. Ijäksen mukaan poliisilla ei ollut tiedossa mitään henkilöihin liittyviä rikosepäilyjä tai tehtäviä.”
(MTV Uutiset 2.11.2018)

”Aftonbladet on haastatellut useita miehen ystäviä, jotka ovat kertoneet miehen voineen henkisesti pahoin hiljattain tapahtuneen eron jälkeen.”
(MTV Uutiset 24.1.2019)

”Porvoossa surmattu perheenäiti rakasti miestänsä hyvin paljon, mutta harkitsi viime hetkillä myös eroa, ilmenee poliisin esitutkimusmateriaalista.” (Iltasanomat 18.9.2022)

Eron harkitseminen ja katseen kiinnittäminen naisen toimintaan heikentää sitä, että mies itse olisi voinut vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Aho ja Mäkikömsi (2018, 119) huomauttavat, että motiivit saattavat todellisuudessa erota taustatekijöistä, jonka vuoksi tekijä päätyy perhesurmaan. Pelkästään eron tai koston kuvailulla ei välttämättä päästä juurisyihin ja siihen, miksi tekijä on päätenyt ratkaisuun surmata lapsensa.

5.6. Rakastava äiti ja isä, josta ei kerrota -diskurssi

Havaitsin aineistossa sen, että hyvin harvoissa tapauksissa, joissa tekijänä oli ollut äiti, mainittiin isää tai sitä, kuuluiko perheeseen muita vanhempia surman tehneen äidin lisäksi. Kuitenkin tilastot osoittavat, että avo- tai avioliitossa olevat äidit ovat yksinhuoltajaitejä todennäköisempiä laajennetun itsemurhan tekijöitä (Nikunen 2005, 288). Siitä huolimatta isää ei mainittu samalla tavalla tai kuvaukset heistä olivat hyvin suppeita. Samankaltaisia havaintoja ja tuloksia on tehty muidenkin tutkimusten osalta, jossa on havaittu, että sukupuolella on merkitystä vanhemmuuskeskustelussa. Esimerkiksi Kuronen (2003, 107) toteaa, että vaikka vanhemmuus käsitteinä olisikin sukupuolineutraalia, sanojen ja termien takana on paljon sukupuolittuneisuutta. Meille syntyy automaattisesti

oletus ja mielikuva etä- tai lähivanhemmuudesta, ilman, että tiedämme, onko kyseessä isä vai äiti. Voimmeko siis tosiasiallisesti nähdä vanhemmuutta tasavertaisena ja tasapuolisena äitien sekä isien välillä, jos vanhemmuuspuheeseen kietoutuu vahvasti sukupuolen merkitys ja sukupuolittuneisuus? Tilastojen valossa ja vuosikymmenten ajan lähivanhemmat ovat useimmiten olleet äitejä ja etävanhemmat isiä, mikä näkyy varmasti myös uutismediassa.

Tapauksissa ei tarkemmin ollut kirjoitettu oliko äiti yksinhuoltaja tai selvennetty, miksi perheen muita aikuisia ei mainittu. Ainoastaan kolmessa nettiartikkelissa oli kirjoitettu perheen isästä, kun perhesurman tekijänä oli ollut äiti, ja yhdessä artikkelissa pohdittu isän olemassaoloa ulkopuolisen kertoman perusteella. Isän kuvaaminen näissäkin tapauksissa oli lyhyt ja ytimekäs. Kuvattiin isän olleen töissä, häntä oli kuultu todistajana, isä oli ulkomaalaistaustainen tai isä oli mahdollisesti vankilassa. Kuitenkin monet miehet ovat yhä enemmän alkaneet luoda suhdettaan lapsiin, perheeseen sekä kotiin, ja osallistumaan kasvatustehtävään (Vuori 2004, 29).

”Perheen isä oli tapahtumien aikaan jo töissä.” (Yle Uutiset 9.3.2017)

”Lasten isää on kuultu todistajana.” (Yle Uutiset 3.12.2019)

”Poliisin mukaan lasten äiti ja isä asuvat erillään. Isän on kerrottu olevan ulkomaalaistaustainen.” (MTV Uutiset 20.7.2020)

”Heidän mukaansa nainen (surman tehnyt äiti) oli sanonut pojan isän olevan vankilassa.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

Kun tekijän oli ollut isä, äidin rooli tapauksissa tuotiin esiin hyvin eri tavoin, kuin vastaavassa tilanteessa olevia isiä. Äidin kerrottiin tulleen ensimmäisenä surmapaikalle tai äidin kerrottiin hakeneen apua.

”Perheen äiti löysi perheen 43-vuotiaan isän kuolleen maanantai-iltana tullessaan töistä ja hälytti ensin lähimmät naapurit muutaman kilometrin päässä, jonka jälkeen soitettiin hätäkeskukseen kello 19.44.” (Iltasanomat 26.4.2017)

”Vielä tekoa edeltävänä iltana perheenäiti googletti tietoja Porvoon psykiatrisesta päivystyksestä. Hän yritti saada apua miehelleen. Numero, johon nainen soitti, ei kuitenkaan apua suonut, sillä se oli vanhentunut.” (Iltasanomat 18.9.2022)

”Hänen ex-puolisonsa oli samoihin aikoihin yhteydessä poliisin sähköpostitse ja kertoi ”tilanpäivityksenä” kiihkeästä viestittelystä. Poliisi hälytettiin kello 15.50, kun äiti oli mennyt hakemaan tyttärtä esikoulusta noin kello 15.30 ja kuullut, että isä oli jo hakenut hänet.” (Iltasanomat 29.5.2019)

Berg (2008, 150 & 154) huomauttaa, että äideiksi tulevien naisten tulee joksikin aikaa luopua itsenäisyydestään ja muodostaa lapsen kanssa symbioottinen suhde. Toisaalta äitiyteen liitetään vahvasti emotionaalinen side, jolloin äidin oletetaan olevan hoivaava äiti ja lapsen sekä äidin suhde rakentuu biologispsykologinen tunnesuhde, jolloin äidin ensisijaisuus ja läsnäolo on tärkeää. Vastuu lapsesta ja arjesta nähdään kuuluvan ihanteelliseen ja hyvään äitiyteen, mutta ei yhtä vahvasti isyyteen (Huttunen & Sevón 2002, 72).

Tutkimusaineistossa oli havaittavissa, että äidin rakkaudesta lapseen ja siitä, että äidillä oli ollut pelko, että jotain pahaa on tapahtunut, kirjoitettiin. Tällaisia nostoja tai kirjoituksia ei unohdetuista isistä ollut.

”– Onnellinen lapsiperhe. Paljon rakkautta. Vanhemmat rakastivat toisiaan ja äiti rakasti poikaansa yli kaiken. Ja se tilanne oli ihan loppuun asti.” (Iltasanomat 18.9.2022)

”Äiti osasi pelätä, ettei kaikki ollut hyvin.” (Iltasanomat 29.5.2019)

”Vielä toissa viikolla naisen (tekijä) Facebook-tilille oli lisätty julkisena näkyvä päivitys, jossa kirjoitettiin tunteikkaasti äitiyden iloista ja suruista sydänemojien kera. Päivityksessä luki muun muassa, kuinka äiti tahtoo aina parasta lapselleen ja kantaa hänenkin huolet mukanaan. Naisen some-tilille oli lisätty myös muita äitiys-teemaisia kirjoituksia ja yhteiskuvia pojan kanssa.” (Iltasanomat 4.4.2022)

Uutisissa tuotiin esiin sitä, että äiti ei kyennyt suojelemaan lastaan. Äidin toiminta tai sen puute nousivat esille, kun isiltä ei odotettu tilanteisiin puuttumista tai häntä ei edes mainittu. Äitien vastuuta lapsista ja heidän turvallisuudestaan korostetaan myös huoltajuusriidoissa, ja äitien odotetaan ottavan enemmän vastuuta lasten suojelusta isiltä, jotka ovat esimerkiksi väkivaltaisia tai heillä on päihdeongelmia (ks. Hautanen 2010, 30.) Äitiyden erityisyys ja vastuu lapsista sekä hoidosta korostuu myös perhesurmissa, jossa uhrina on alaikäinen lapsi. Isät näyttäytyivät aineistossa tekojen kautta tai lyhyinä kuvauksina ja äidin rakkaus ja toiminta nähtiin erityisenä isiin verrattuna. Kolehmainen (2004, 101–102) toteaa, että isät voivat olla samalla tavalla lapselle merkityksellisiä kasvattajia kuin äiditkin. Äideistä kirjoitetaan rakastavana ja välittävänä vanhempana, mutta isien kohdalla tätä samaa ei korostettu tai nostettu esiin.

5.7. Lapsi uhrina -diskurssi

Vaikka aiheeni käsitteli perhesurmia tekijän näkökulmasta, havaitsin, että lapsista ei kirjoitettu juuri lainkaan. Koen, että lasten merkityksen esiin tuominen on aiheessa tärkeää ja haluan nostaa esille myös uhreiksi joutuneet lapset. Tulee muistaa, että jokainen menehtynyt lapsi on ollut yksilö sekä jollekin rakas ja tärkeä. Yleisesti rikosten kuolonuhrien kuvaamisessa journalistinen tiedonvälitys ja uhrien yksityisyyden suojaaminen ovat usein vatsakkain. Vainajien esittämiseen ja heistä kertomiseen liittyy normien mukaista kunnioitusta sekä uhrien läheisten huomioon ottamisen. (Koljonen & Raittila 2009, 52.)

Uutisissa lapsien persoonasta tai lapsista ei yleisesti ottaen kirjoitettu tai haluttu kirjoittaa, mutta toisaalta lapsia halutaan myös suojella eikä heidän kohtaloitaan ja heidän persoonaansa juurikaan puida uutisissa. Lasten ikä ja sukupuoli oli kuitenkin useissa tapauksissa kerrottu. Joidenkin tapausten kohdalla edes lasten tarkka ikää ei kerrottu, vaan teksteissä oli maininta esimerkiksi lapsen olleen ala- tai yläkouluikäinen tai uhrin olivat alle 10-vuotiaita.

”Kerrostaloasunnosta löytyneet surmatut lapset olivat 1–8-vuotiaita.”
(Yle Uutiset 3.9.2020)

”Toinen perheen kahdesta pojasta, 20-vuotias, menehtyi tiistaina illalla Kuopion keskussairaalaissa. Hän oli alusta asti kriittisessä tilassa. Toinen

poika, 16-vuotias, on edelleen sairaalahoitossa vakavasti loukkaantuneena.” (Iltasanomat 26.4.2017)

”...yksi lapsista, seitsemänvuotias tyttö, menehtyivät. Sairaalahoitossa on kaksi lasta, neljä- ja yksivuotiaat tytöt. Heidän tilansa on vakava.” (Yle Uutiset 3.12.2019)

”äiti tappoi itsensä ja 5- ja 6-vuotiaat lapset” (Iltasanomat 20.1.2020)

”Nyt poliisi kertoo epäilevänsä, että nainen murhasi kouluikäisen lapsensa...” (MTV Uutiset 28.3.2022)

”Lapsista vanhin oli 16-vuotias tyttö, nuorin kolmevuotias poika. Muut kaksi olivat kuusivuotias tyttö ja 11-vuotias poika.” (MTV Uutiset 10.1.2017)

”Naisen uskotaan tappaneen ensin yläkouluikäisen ja alle kouluikäisen lapsensa...” (MTV Uutiset 25.1.2021)

Lisäksi uhreina olivat puolustuskyvytön lapsi ja tämän äiti. (Yle Uutiset 15.9.2022)

Yhdysvalloissa olevassa tapauksessa kerrottiin hyvin tarkasti tavasta, miten äiti oli surmannut tämän kolme pientä lastaan. Tämä oli hyvin poikkeavaa, sillä pääasiassa Suomessa tapahtuneista surmista ei uutisoitu tarkoin eikä vanhemman tekoa kuvattu yksityiskohtaisesti. Yhdysvaltain tapahtumaa kuitenkin kuvailtiin järkyttäväksi ja lisäksi myös kaikista alle 4-vuotiaista uhreista kirjoitettiin. Uutisessa teon raakutta sekä julmuutta haluttiin korostaa ja kuvata tarkasti äidin tekoa ja tuoda esiin lapsi-vanhempi suhdetta ja sitä, miten lapset olivat äitinsä julman teon uhreja.

”CNN:n mukaan asuntoon tulleet aikuiset leikkivät pojan kanssa hetken, kunnes äiti vei 3-vuotiaan takaisin makuuhuoneeseen. Siellä äiti lauloi pojalle laulun ja seuraavaksi tukehduitti tämän kädellään. Poika yritti taistella vastaan raapien ja nipistäen äitiään rinnasta.” (Iltasanomat 23.1.2020)

”Kun Henry oli tappanut kaksi vanhinta lastaan, hän syötti seitsenkuista vauvaansa pullosta ja jatkoi siitä, mihin oli jäänyt. Äiti lauloi vauvalle ja

tukehdutti tätä, kunnes tyttö oli kuollut. Lopulta hän siirsi ja asetteli kaikki lapset olohuoneen sohvalle asentoihin, jotka näyttivät siltä kuin lapset nukkuisivat päiväunia.” (Iltasanomat 23.1.2020)

Eräässä Suomessa laajasti uutisoidussa tapauksessa lasta kuvattiin kuitenkin jollain tavalla. Lapsen ja vanhemman välejä kuvattiin riitaisiksi ja kerrottiin, että äiti oli kaltoinkohdellut poikaansa ennen surma tekoa. Kyseessä oli vuonna 2022 maaliskuussa tapahtunut perhesurma, jossa äiti oli riistänyt hengen 12-vuotiaalta pojalta sekä itseltään.

”Ylen haastattelemien naapurien mukaan pojasta ei ollut tehty mitään havaintoja pariin kolmeen viikkoon ennen poliisien saapumista paikalle. Ylen tietojen mukaan poikaa ei ollut näkynyt koulussa ainakaan kahteen viikkoon.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”– Nainen huusi kerran rapussa, että ei kestä enää poikaansa, naapuri kertoo. Oli tapauksia, jolloin äiti etsi poikaansa rapussa huutelemalla. Poika oli toisinaan löydetty rappukäytävästä ja läheisestä puistosta nukkumasta. Naapurien mukaan äiti ei aina päästänyt poikaansa sisälle. Yksi naapuri kertoo kuulleen äidin uhkailleen poikaa väkivallalla. Hän kertoo naisen tarjonneen pojalleen alkoholia tämän ollessa vasta 9-vuotias.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

Samana tapauksen yhteydessä kirjoitettiin lastensuojelun roolista ja siitä, olisiko lastensuojelun pitänyt toimia. Tätä tapausta lukuun ottamatta lastensuojelun tai sosiaalityön näkökulmaa tai toimintaa ei uutisoinnissa mainittu. Tapausta oli lisäksi kommentoitu monen naapurin tai tahon toimesta ja asiaa puitu. Äidin mielenterveyttä kyseenalaistettiin ja ihmeteltiin, miksi viranomaiset eivät olleet toimineet ja olivat antaneet lapsen asua äitinsä kanssa. Äidin teko nähtiin poikkeavana ja vääränä, johon ulkopuolisten olisi pitänyt puuttua. Tämä lisää näkemykseni mukaan sitä, että tekoa pyritään selittämään ja viemään huomiota pois itse tekijästä (ks. Lattu 2016, 46–47). Tietenkään tämä ei sulje pois lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityön tehtävää pyrkiä suojelemaan lapsia ja ennaltaehkäisemään lapsensurmia. Lastensuojelun ensisijaisena tehtävänä tilanteissa, jossa perheväkivalta ilmenee, on varmistettava, että lapsi on turvassa (Sisäministeriön julkaisusarja 2014, 9).

”Tapaus onkin herättänyt runsaasti keskustelua lastensuojelun toiminnasta ja riittävydestä. Ilta-Sanomien haastattelemien naapureiden mukaan pojasta oli tehty useita lastensuojeluilmoituksia, ja välillä hänet oli sijoitettu pois kotoaan. Joka kerta poika kuitenkin palautettiin kotiin äitinsä luokse.” (Iltasanomat 4.4.2022)

”12-vuotias poika löytyi kuolleen kotoaan – naapurit ilmoittivat epävakaa äidistä lastensuojeluun, mutta poikaa ei otettu huostaan” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”Naapurien mukaan perheestä oli tehty useita lastensuojeluilmoituksia äidin epävakaa käytöksen vuoksi.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”Yksi naapuri kertoo kuulleen äidin uhkailleen poikaa väkivallalla. Hän kertoo naisen tarjonneen pojalleen alkoholia tämän ollessa vasta 9-vuotias.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

”– Tuolloin lastensuojelu tutki perheemme tilanteen perusteellisesti. Mietin, että eikö naisen ja pojan tilannetta selvitetty yhtä hyvin, vai miksi pojan annettiin asua äitinsä kanssa? naapuri pohtii.” (Yle Uutiset 4.4.2022)

On äärimmäisen tärkeää, että yhteistyö ammattilaisten välillä on toimivaa ja kiinnitetään huomiota tiedon siirtymiseen eri viranomaisten välillä. Lapsen etu tulisi olla etusijalla eikä vanhemman oikeus lapseen saisi mennä lapsen hyvinvoinnin edelle. (Aho, Ellilä & Paavilainen 2023, 56.)

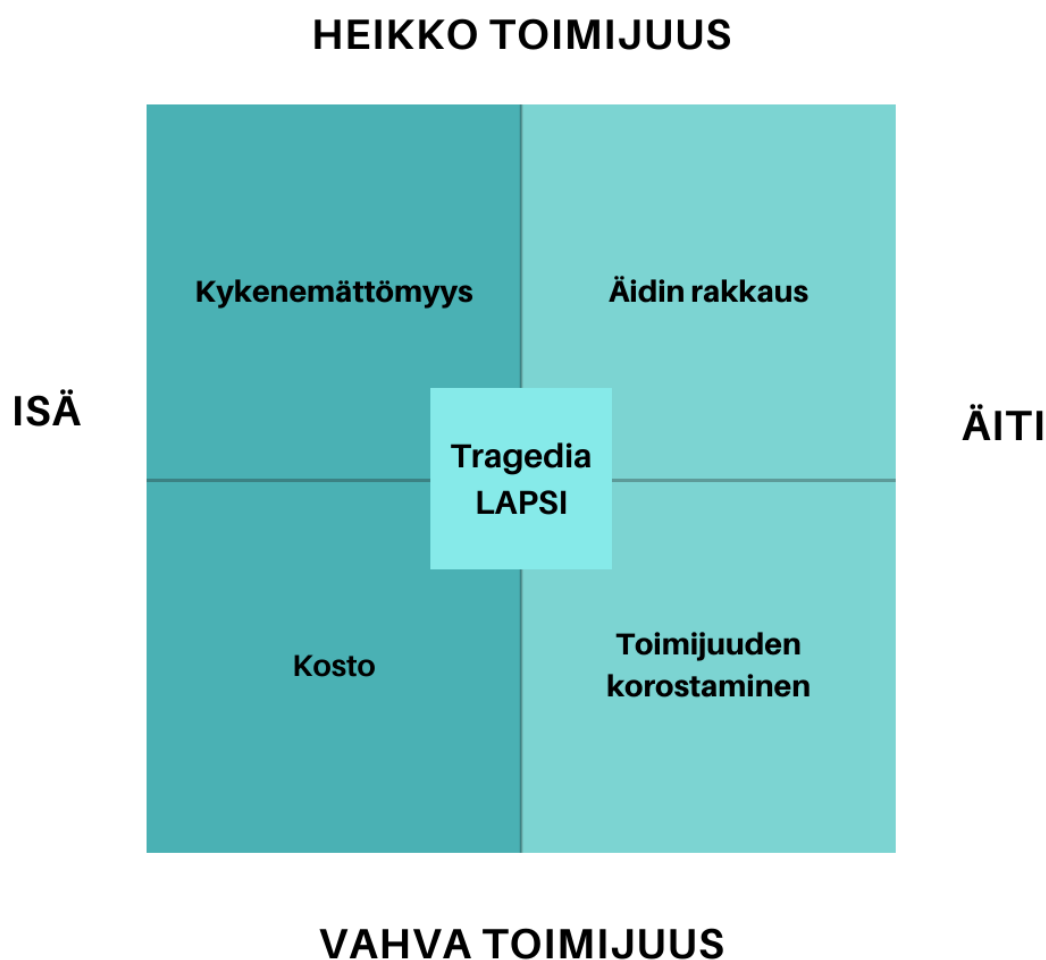
6. Johtopäätökset

Viime vuosikymmeninä media on uutisoitunut yhä näkyvämmiin sukupuolittuneen väkivallan tekoja. Sukupuoli jäsentää merkittävällä tavalla väkivaltarikollisuuteen liittyvää uutisointia. Sukupuolella on merkitystä siinä, mitä uutisissa kerrotaan tai mitä niissä jätetään mainitsematta. Miesten sukupuolta väkivallan tekijöinä ei tuoda niin merkittävällä tavalla esiin kuin naisten, joiden ympärille sukupuoli näyttyy rakentuvan uutisoinnissa. (Venäläinen 2013, 34.)

Kun uutisartikkeleista kerrotaan äideistä ja isistä surman tekijöinä, liitetään lapsen- tai perhesurma samalla sukupuoleen ja rakennetaan ymmärrystä vanhemmasta ja hänen vanhemmuudestaan. Ei ole yhdentekevää, miten tekijöitä kuvataan ja miten heistä kerrotaan, sillä sukupuoli kietoutuu kontekstiin sukupuolittuneiden määritelmien kautta. Myös odotukseen siitä, millainen on hyvä ja riittävä vanhemmuus näkyivät perhesurmien uutisoinnissa ja siinä, miten äideistä ja isistä kirjoitetaan. Äiti tai isä ei ole neutraali tekijä, vaan uutisoinnissa kuvataan tekijän ja uhrin välistä suhdetta, jolloin sillä nähdään olevan merkitystä. Isyys ja äitiys nähdään enemmän tekemisen, kuin olemisen kautta, jossa tekeminen nähdään sukupuolittuneisuuden kautta. Sukupuolen tekemistä ohjaa yhteiskunnalliset rakenteet sekä normit, jotka vaikuttavat sukupuolen määrittämiseen. (Jokinen 2005, 47–51.) Eräänlaisena erona isyyden ja äitiyden vaatimuksena näyttää olevan se, että isät voivat hyväksytysti valita osallistuvan isyyden tai vaihtoehtoisesti passiivisemmän roolin, kun tällaista valintaa ei äitien kohdalla samalla tavalla nähdä (Hiitola 2015, 88). Äitien oletetaan laittavan lapsi etusijalle ja osallistuvan lasten kasvattamiseen ja hoitamiseen.

Vuorovaikutuksen ja sitä kautta yksittäisten sanojen tarkastelu ei ole diskurssianalyysin tärkein tarkastelun kohde, mutta siinä kiinnitetään huomiota siihen, miten sanoja käytetään viestinnässä ja millaisia merkityksiä sanojen valinnalla ja sillä on, mistä kirjoitetaan tai kerrotaan. (ks. Mäntynen & Pietikäinen 2019, 13). Kuten tutkimustulokset osoittavat on havaittavissa, että äitien ja isien tekemiin perhe- ja lapsensurmien uutisoinnin tapaan liittyy eroavaisuuksia. Naisten tekoja kuvataan laajemmin erilaisten sosiaalisten ongelmien, kuten talouteen tai mielenterveyteen liittyvien syiden kautta, kun isät nähtiin kykenemättöminä toimimaan oikein, mutta jos taas toimintaa kuvattiin, oli siinä nähtävillä

oletetun koston diskurssi. Alla taulukko (Taulukko 4), joka kuvaa näitä diskursseja nelikentän kautta. Keskellä on tragedian ja julmuuden -diskurssi, joka oli havaittavissa, niin äitien kuin isien tekemissä lapsensurmissa. Lapsen korostaminen tapahtumien keskiössä on tutkimuksessa merkityksellistä, sillä lähisuhde, jossa surmat tapahtuivat, oli vanhempi – lapsi suhde. Nelikentän kautta kuvaan diskursseja, joiden kautta äitejä ja isiä kuvattiin aineistossa. Uutisartikkeleissa äitien sekä isien toimintaa kuvattiin heikon toimijuuden, mutta myös vahvan toimijuuden kautta. Isien kohdalla heikko toimijuus korostui silloin, kun isän tekoa kuvattiin miehelle sopimattomana ja puutteellisena miehenä olemisena, kun taas äideillä se heijastui äidin rakkauteen ja kykenemättömyyteen suojella lasta. Vahvana toimijuutena kuvattiin isän tekemiä surmia, kun tekoa kuvailtiin kostona. Tällöin isän toiminta nähtiin tavoitteellisena ja sen kautta, että toiminta ja teko olivat harkittuja. Äidin toimijuus korostui tavassa kirjoittaa äitien elämästä ennen surmaa ja esimerkiksi työ ja äidin toiminta korostuivat uutisartikkeleissa.

Taulukko 4 Diskurssien nelikenttä perhesurmien uutisoinnissa

Toimijuus on yleiskäsite, johon liitän vastuunoton ja oikeuttamisen surmateoissa. Uutisoinnissa näyttää olevan yhtenäinen käsitys siitä, että pääasiassa lapsensa surmaamisen syitä ja taustoja pyrittiin selittämään tai ihmettelemään. Myös laajennetun itsemurha kontekstissa on havaittavissa sama. Näyttää siltä, että on helpompaa kiinnittää huomiota tekijän kokemukseen, kuten siihen, että häntä on uhannut avioero, tekijä on kärsinyt mielen terveysongelmista tai hänellä on ollut taloudellisia vaikeuksia. Tragedioissa kärsivä sankari on se, jonka ulkopuolelta tulevat tekijät ahdistavat hänet täyttämään traagisen kohtalonsa. (Nikunen 2005, 336.)

Tutkimuksessani havaitsin, että äitien tekoja selitettiin ja taustoja avattiin enemmän, kuin isien tekemien surmien kohdalla. Miehiä kuvataan usein yksiselitteisesti, minkä vuoksi isien tarkempi kuvaaminen ja heistä kertominen saattaa olla vähäisempää (ks. Lempiäinen 2003, 134–135.) Esimerkiksi Nikunen (2005, 39) toteaa, että miehillä ja naisilla ajatellaan olevan erilaisia piirteitä ja heidän ajatellaan toimivan eri tavoin. Näitä sukupuolittuneita tapoja sekä toimintatyyplejä pyritään hyödyntämään, kun surmia selitetään tai halutaan ymmärtää. Uutisissa miesten tekemiä surmia ei selitetty samalla tavalla, kuin naisten tekemiä surmia. Väkivallan ajatellaan jokseenkin sopivan miehisyteen, minkä vuoksi miesten tekemiä lapsensurmia ei ehkä lähdetä selittämään samalla tavalla kuin naisten. Tekijän tarkempi kuvaaminen ja isyyden sivuuttaminen aineistossa yksinkertaistaa väkivallan selityksen tämän sukupuoleen, jolloin oletuksena on, että heteronormatiivisuus sisältää väkivallan potentiaalin. Vaikka miehen väkivaltaisuus ei yllätä, sen kohdistuminen lapseen esitetään erikoisena, harvinaisena ja outona (Nikunen 2005, 192).

Aho ja Mäkikömsi (2018, 119, 124 & 127–129) ovat tarkastelleet tekijän motiiveja kirjallisuuskatsauksessa. He jaottelivat teot egosentrisiin ja ei egosentrisiin sekä harkittuihin egosentrisiin sekä yhtäkkisiin egosentrisiin, jossa teon yllykkeenä voi toimia myös neutraalit tai positiiviset tunteet uhria kohtaan. Harkittuna egosentrisenä motiivina kuvattiin tekoja, jotka liittyivät eri tavoin tekijän riittämättömiin ongelmanratkaisutaitoihin. Tällaisia ongelmia saattoivat olla erilaiset sosiokulttuuriset tekijät, kuten talous, työllisyys tai esimerkiksi parisuhteeseen liittyvät ongelmat sekä elämänhallintaan liittyvät haasteet ja tekijät. Ei egosentrisinä motiiveina voidaan nähdä mielen terveys ja muut altruistiset motiivit, kuten kuvitteelliselta kärsimykseltä suojeleminen tai taloudelliselta kärsimykseltä suojeleminen. Motiivit tekijällä ovat usein moninaisia ja niitä saattaa olla ulkopuolelta käsin vaikea ymmärtää ja hahmottaa. Nämä motiiviluokitukset vaikuttavat siihen, miten

teoista kirjoitetaan, sillä niiden hahmottaminen sekä ymmärtäminen vaikuttavat siihen, miten ja millaisena teko nähdään. On ymmärrettävämpää surmata oma lapsensa, jos kärsii talouden- tai mielenterveyden ongelmista kuin silloin, jos teon motiivi on kosto. Kuten aineistosta pystyi havaitsemaan, isän tekoa haluttiin kuvata koston diskurssin kautta, myös tilanteissa, jossa teon motiivin vain epäiltiin olevan kosto.

Ewalds ym. (2012, 13) huomauttavat perhe- sekä lastensurmien syiden taustalla olevan usein mielenterveyden pulmat, kummankin vanhemman kohdalla. Kyse ei ole siis siitä, että vain äitien tekojen taustalla olisi tämänkaltaiset ei egosentriset motiivit. Vuosien 2003–2012 tehdyn selvityksen mukaan, yli puolet perhesurmien tekijöistä oli käyttänyt mielenterveyspalveluita tekoa edeltäneen vuoden aikana, joten näkisin, että kosto teon selittäjänä ei ole niin yksiselitteinen kuin mitä uutisoinnilla ehkä viestitään. Tämänkaltaisen tekojen selitystapa on tyypillinen perhesurmissa, sillä tilanteissa, joissa uhrina on tekijän vaimo, tekoa selitetään usein mustasukkaisuutena, ja taas tapauksissa, joissa äiti surmaa lapsensa ajatellaan teon olleen epäluuloinen pelastuskuvitelma (Nikunen 2005, 28). Kuten Kolehmainen (2004, 101–102) toteaa, voivat isät olla samalla tavalla lapselle merkityksellisiä kasvattajia kuin äiditkin. Havaintoni oli, että äideistä kirjoitetaan rakastavana ja välittävänä vanhempana, mutta isien kohdalla tätä samaa ei korostettu tai nostettu esiin. Isät näyttäytyivät aineistossa tekojen kautta tai lyhyinä kuvauksina ja äidin rakkaus ja toiminta nähtiin erityisenä verratessa isiin. Tämän kaltaisia havaintoja on tehnyt myös Hiitola (2015, 101) väitöskirjassaan tutkiessa huostaanottoasiakirjoja ja on havaittavissa, että viranomaisten asiakirjoissa äitejä kuvataan huomattavasti enemmän kuin isiä. Huostaanottoasiakirjoissa äitejä kuvattiin laajemmin myös ydinperheissä, joissa molemmat vanhemmista asuivat. Tutkimuksessa havaittiin, että äiteihin keskittyvää puhetta ja dokumentointia ei ollut pelkästään tilanteissa, jossa äiti olisi toiminut lähivanhempana. Isyyskuvaukset olivat harvinaisempia ja isistä ei viranomaisten tuottamissa dokumenteissa kerrottu.

Isyyttä verrataan usein äitiyteen. Teoriaa tarkasteltaessa ja hankittaessa tämä sama näkökulma oli esillä lähes kaikissa aineistoissa, mikä herätti entisestään omaa mielenkiintoani aiheeseen. Onko isyys ja äitiys todellakin toisistaan niin poikkeavia ja voiko asia vaikuttaa uutisoinnin tapoihin sekä diskursseihin perhesurmien tekijöistä? Viime vuosikymmeninä isyyden vahvistuminen on nähty sukupuoliroolien häviämisenä tai toisaalta samankaltaistumisena. Tälle vaihtoehdona on, että isyys nähdään osana miehenä olemista eikä

verrattuna äitiyteen ja naiseuteen. Vaikuttamalla perhevapaisiin voidaan vaikuttaa suoraa siihen, miten isä nähdään tasa-arvoisena hoivaajana äidin rinnalla. On merkityksellistä ottaa isät mukaan aktiivisena osapuolena lapsen kasvatukseen sekä osalliseksi lapsen virallisiin asioihin. (Huttunen 2014, 193–195.)

Vaikka Sinkkonen kirjoittaa 1990-luvun lopulla isyydestä on siinä edelleen havaittavissa samankaltaisia kulttuurisia odotuksia, kuin parikymmentä vuotta takaperin. Vaikkakin isyyden määritelmä on pikkuhiljaa muuttumassa ja isyys nähdään yhä enemmän tasaver-taisena vanhemmuutena äitiyden kanssa. Sinkkonen (1998, 9) toteaa, että harvoin kuiten-kaan isiä nostetaan samalla tavalla jalustalle tai juhli-taan, kuin esimerkiksi äitienpäivänä äitejä. Isillä saattaa olla kokemus, että he eivät tavallisina miehinä yllä sille tasolle, että heistä voitaisiin puhua juhlapuheissa ideaalina isänä.

Onkin mielenkiintoista, että äitien tekoja selitellään enemmän ja tekojen motiivit näyt-täytyvät uutisten valossa liittyvät ulkopuolisiin tekijöihin ja tilanteisiin, jossa äidin teko on ollut enemmän suojelemista ja elämäntilanteesta johtuva. Äitien tekojen taustaa seli-tettiin talousvaikeuksilla ja mielenterveyden haasteiden kautta. Myös äidin toimijuutta korostettiin isiä enemmän. Äitiys mielletään erityiseksi ja naiseuteen kuuluvaksi ominai-suudeksi, johon ei kuulu viha ja aggressio, joten äitiyden olemusta ja tekoa ei välttämättä tämän vuoksi samalla tavalla kyseenalaisteta (ks. Reenkola 2008, 73). Havaintonani oli, että isät unohdettiin äitien tekemien surmien kohdalla, mikä korostaa mielestäni äitiyden erityisyyttä ja isän poissaoloa. Jostain syystä uutisten kirjoittajat ovat tehneet päätöksen siitä, että isän mainitseminen äidin teossa ei nosta uutisarvoa riittävästi. Äidin rakkauden tai välittämisen korostaminen nostaa äitiyden merkitystä, mutta miksei isä voi olla sa-malla tavalla tärkeä ja rakas? Kuten eräs työkaverini sanoi, ei äitiys ole ”vapaudu vanki-lasta kortti” ja tee teosta oikeutetumpaa pelkästään sukupuolittuneiden arvojen ja asentei-den vuoksi.

Lasten surmaaminen teki teosta erityisen raa’an ja järkyttävän, verraten esimerkiksi pari-suhteessa tapahtuvaan henkirikokseen, mutta siitä huolimatta uutiskynnys lapsista ei noussut. Ilman lasten surmaa ei uutisarvo olisi noussut, niin merkittäväksi, mutta silti heistä ei kirjoiteta tai kerrota. Lapset ovat uutisissa numeroina kuvattuja henkilöitä, tyt-töjä ja poikia. Perhesurmien uutisoinnissa ei ole kyse ainoastaan tapahtumien kuvaami-

sesta, kuten Ewalds ym. (2012, 29) toteavat. Uutisten tavoite on lisätä ihmisten tietoisuutta sekä auttaa havaitsemaan riskitekijöitä. Muschertin (2007, 61) puolestaan puhuu koulusurmiin liittyvästä Rashomon-ilmiöstä, jolla hän tarkoittaa sitä, että pääasiassa ihmiset muodostavat koulusurmista kuvan pelkän median kautta, jolloin ihmiset eivät välttämättä tiedosta sitä, että media tulkitsee tapahtumia omalla tavallaan. Uutisointi on kuitenkin ainut tiedottamisen muoto perhesurmista, mikä antaa sille merkittävän yhteiskunnallisen tehtävän. Kyse ei ole ainoastaan tiedottaa, vaan lisätä tietoisuutta ja siten vaikuttaa mahdollisesti tulevien surmien ennaltaehkäisyyn ja siihen, että läheiset oppivat tunnistamaan viitteitä surmista. Uutisoinnilla voidaan vaikuttaa ihmisten tietoisuuteen ja siihen, että läheiset tai asiasta tienneet voivat tehdä rikosilmoituksen tai lastensuojeluilmoituksen, mikä auttaa viranomaisia saamana tietoa mahdollisesta surmasta tai sen epäilystä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että tekijät olivat antaneet viitteitä teostaan ennen surman tapahtumista (Ewalds ym. 2012, 29).

Perhesurmien uutisoinnin tutkintaa voisi laajentaa kansainväliseen tutkimukseen ja tehdä mahdollista vertailevaa tutkimusta esimerkiksi muissa pohjoismaissa. Tässä pro gradu -tutkielmassa keskityin vanhemmista tuotettuihin diskursseihin, mutta näkisin, että lapsia ja uhreja tarkastelevaa diskurssitutkimusta voisi vielä tehdä. Lisäksi jatkotutkimusta voisi laajentaa verkkouutisten kommenttipalstoihin sekä toisaalta myös muuhun mediakeskusteluun aiheesta. Kuten Haara ym. (2017, 6) huomauttavat sosiaalisen median merkitys uutisoinnissa ja tiedon jakamisessa on merkittävässä asemassa rikosuutisoinnissa, minkä vuoksi tutkimustyön jatkaminen tälle saralle olisi tarpeellista.

Tulee muistaa, että perhesurma tekona ei välttämättä poista kaikkea hyvää, mitä lapsen ja vanhemman välillä on ollut. Surmatekoon, johon ihminen on päätenyt, on voinut olla viimeinen tapa pyytää apua, eikä tekijä ole nähnyt tilanteessa mitään muuta ulospääsyä. On tärkeää, että perhesurmista kirjoitetaan, mutta on tärkeää myös pohtia sitä, miten niistä kirjoitetaan. Uutisoinnin tavoite ei ole olla ainoastaan tapahtumien kuvaamista, vaan väline millä ihmisiin voidaan vaikuttaa. Tiedon sekä väkivaltaa ehkäisevien toimien ja palvelujen lisääminen, on tärkeää, että tällaisia tapahtumia voidaan estää ja suojella lapsia.

Lähteet

- Aalto, Ilana & Mykkänen, Johanna (2010). Isyyden ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 34. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/lisyydenihanteet.pdf>
- Aaltola, Juhani (2015). Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 4. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 14–28.
- Aho, Anna Liisa & Ellilä, Marianne & Paavilainen, Eija (2023). Perhesurmien taustatekijät ja ennaltaehkäisy uhrien läheisten näkökulmasta. *Kriminologia*, 3(2), 46–72. <https://doi.org/10.54332/krim.124764>
- Aho, Anna Liisa & Mäkiköksi, Milla (2018). Perhesurman motiivit tekijän näkökulmasta – kirjallisuuskatsaus. *Hoitotiede* 30 (2), 119–131.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-201912026478>
- Aho, Anna Liisa & Paavilainen, Eija & Remahl, Anni (2017). Homicide in the western family background factors of a perpetrator. *Scandinavian Journal of Public Health*; 45 Review article. Tampereen Yliopisto, Finland, 555–568.
<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1403494817705587>
- Aronen, Eeva & Hakulainen, Tuovi & Kettunen, Hanna & Korpilahti, Ulla & Lillsunde, Pirjo & Tupola, Sarimari (2019). Lapsiin kohdistuva väkivalta – suojaavat tekijät, riskitekijät ja seuraukset. Teoksessa *Väkivallaton lapsuus: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 28–49. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Autonen-Vaaraniemi, Leena (2019). Perheammattilaisten asemoituminen vanhemmuuteen ja vanhemmuutta koskevat kehykset erotyössä. *Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 27(4), 362–378.
<https://doi.org/10.30668/janus.87982>
- Berg, Kristiina (2008). Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48. Helsinki: Väestöliiton tutkimuslaitos.
<http://www.utupub.fi/handle/10024/42524>
- Ellonen, Noora & Hentilä, Sabina & Koivula, Tanja & Kääriäinen, Juha & Paavilainen, Eija (2010) Pieniin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. *Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. Volume 18(3), 260–276. <https://journal.fi/janus/article/view/50572>
- Ellonen, Noora & Peltonen, Kirsi & Pösö, Tarja (2015). Äidit ja lapsiin kohdistuva väkivalta: Kyselytutkimuksen tulosten pohdintaa. *Yhteiskuntapolitiikka*. 80(1), 72–80. <http://www.julkari.fi/handle/10024/126236>
- Erola, Petteri & Mykkänen, Johanna (2014). Isyyskokemusten jäljillä. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 7–18.
- Erola, Petteri (2009). Lapsikeskeisempi isyys - kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus*, 27(2), 15–28.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2011062411054>
- Ewalds, Helena & Piispa, Miina & Taskinen, Jukka & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (2012). *Selvitys perheja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012*. Sisäasiainministeriön julkaisu 35/2012. Helsinki: Sisäministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-779-7>

- Fairclough, Norman (1997). Miten media puhuu. Suomentanut: Blom, V. & Hazard, K. Tampere: Vastapaino.
- Forsberg, Hannela (2015). Havaita, nimeta, uudelleen madrittaa, valeta Lapsia koskettavan kotiväkivallan kategorisoinnista. Teoksessa Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Aatsinki, U. & Valenius, J. (toim.) Ruumiita ja mustelmia: Näkökulmia väkivallan historiaan. Turku: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 52–73.
- Granfelt, Riitta & Kuronen, Marjo & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004). Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksessa Kuronen, M., Granfelt, R., Nyqvist, L. & Petrelius, P. (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Grundelova, Barbora & Stankova, Zuzana (2019). The Shadow Fathers in Social Work with Families: Barriers to Whole-Family Working. *British Journal of Social Work* 49, 1913–1931. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy110>
- Haara, Paula & Kivivuori, Janne & Näsi, Matti & Reunanen, Esa (2017). Väkipalsta pirstaloituvassa mediamaailmassa. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0614-4>
- Harlow, Elizabeth (1996). Gender, Violence and Social Work Organizations. Teoksessa Fawcett, B., Featherstone, B. & Hearn, J. & Toft, C. (toim.) Violence and Gender Relations. Theories and Interventions. London: Sage, 61–71.
- Hautamäki, Jari (1997). Perheväkivalta: Käännekohta miehen elämässä. Helsinki: Miessakit.
- Hautanen, Teija (2010). Väkipalsta ja huoltoriidat. Väitöskirja, Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8192-5>
- Hearn, Jeff (1998). The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women. London: Sage Publications.
- Heiskari, Markku & Piispa, Minna (2017). Sukupuoli ja väkipalsta tilastoissa. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.) Sukupuolittunut väkipalsta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 68–86.
- Hiitola, Johanna (2015). Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Tampere: Tampere University Press. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/96664>
- Hirsjärvi, Sirkka & Huttunen, Jouko (1995). Johdatus kasvatustieteeseen. 4. uud. laitos. Porvoo ; Helsinki ; Juva: WSOY.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2015). Tutki ja kirjoita. 20. uud. p. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, Tiina & Kuronen, Marjo (2008). Vanhemmuuspuhe ja sukupuolen tutkimisen vaikeus. Teoksessa Sevón, E. & Notko, M. (toim.) Perhesuhteet puntarissa. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 27–42.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna (2015). Väkipalstan kohtaaminen rakenteellisen oikeudenmukaisuustyön kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, A., Laitinen, M. & Seppänen, M. (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. 2. painos. Kustannuspaikka tuntematon: United Press Global, 250–280.
- Hurtig, Johanna (2003). Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Väitöskirja, Rovaniemi: Lapin yliopistopaino:
- Husso, Marita (1997). Heikkouden hetkiä parisuhdeväkipalstassa. Teoksessa Jokinen, E. (toim.) Rumiin siteet, tekstejä erosta, järjestyksestä ja sukupuolesta. Tampere: Tampere-Paino Oy, 87–104.

- Huttunen, Jouko & Sevón, Eija (2002). Odottavan äidin vastuu. Teoksessa Kinnunen, U. & Rönkä, A. (toim.) Perhe ja vanhemmuus: Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.
- Huttunen, Jouko (2014). Isyyden muutos ja tulevaisuus. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus, 178–196.
- Impinen, Antti (2019). Alle 18-vuotiaisiin kohdistunut kuolemaan tai sairaalahoitoon johtanut väkivalta. Teoksessa Väkivallaton lapsuus: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 66–71. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, Arja (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Jokinen, Arto (2000). Panssaroitu maskuliinisuus: Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, Arto (2017). Maskuliinisuus ja väkivalta. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.) Sukupuolittunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 36–50.
- Jokinen, Eeva (2005). Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Juvakka, Essi & Viljamaa, Janne (2002). Miehen mittainen isä. Helsinki: WSOY.
- Kangaspunta, Veera (2020). Verkkouutisten kommentit julkisen osallistumisen muotona ja julkisen rajapinnoilla. Väitöskirja, Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1818-5>
- Kauppi, Anne & Kumpulainen, Kirsi & Karkola, Kari & Vanamo, Tuija & Merikanto, Juhani (2010). Maternal and Paternal Filicides: A Retrospective Review of Filicides in Finland. The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law. 38:2:229–238. <https://jaapl.org/content/jaapl/38/2/229.full.pdf>
- Kauppi, Anne. (2014). Elämä ennen kuolemaa: Oman lapsen surmaamisen mielentila. Psykoterapia : Therapie-säätiön jäsenlehti, 33(2), pp. 153–158. https://www.mirjasarkkinen.fi/wp-content/uploads/2011/10/Psykoterapia_2_2014.pdf
- Keränen, Eija & Oranen, Mikko (2006). Lasten auttaminen. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto & Kainulainen, H. (toim.) Perhe- ja lähisuhdeväkivalta: Auttamisen käytäntöjä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 63–83.
- Kivisaari, Janne (2007). Lapsiin kodistuva väkivalta tilastoina. Teoksessa Ellonen, N., Kivivuori, J. & Kääriäinen, J. (toim.) Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Espoo: Helsinki: Poliisiammattikorkeakoulu; Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 21–33. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291711>
- Knox, David & Mooney, Linda & Schacht, Caroline (2016). Understanding Social Problems. 10th edition. Ebook. Belmont, CA: Wadsworth.
- Koivula, Tanja (2019). Erityistä tukea tarvitseviin lapsiin kohdistuva väkivalta. Väitöskirja, Tampere: Tampereen University. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/105465>
- Kolehmainen, Jani (2004). Osallistuva isä – muuttunut mies? Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isäkirja. Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 89–108.

- Koljonen, Kari & Raittila, Pentti (2009). Kriisijournalismia ennen ja nyt. *Media & viestintä* 32 (2), 48–66. <https://doi.org/10.23983/mv.62961>
- Kosonen, Miia & Laaksonen, Salla-Maaria & Rydenfelt, Henrik & Terkamo-Moisio, Anja (2018). Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. *Media & viestintä* 41 (1), 117–124. <https://doi.org/10.23983/mv.69924>
- Kuorti, Joel & Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari (2008). Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteen merkitys. *Media & viestintä* 31 (3), 25–37. <https://doi.org/10.23983/mv.63021>
- Kuronen, Marjo (1989). Onnellinen ja ongelmallinen äitiys. Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuronen, Marjo (2003). Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) *Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 103–120.
- Kyösti, Raunio (2009). Olennainen sosiaalityössä. 2. uud. laitos. Helsinki: Gaudeamus.
- Laapio, Marja-Liisa (2005). Poliisi ja perheväkivalta: Tapaustutkimus poliisin toimintakulttuurista ja viranomaisverkostosta. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna & Skaffari, Pia (2021). Auttamisjärjestelmän kriittiset kohdat parisuhdeväkivallan kokijoiden näkökulmasta. Ensi- ja turvakotien liitto: Viola ry. Mikkeli. https://ensijaturvakotienliitto.fi/violary/wp-content/uploads/sites/31/2021/09/Raportti-070921_yhteensovitetut-toimintamallit_valmis.pdf
- Laitinen, Merja & Nikupeteri, Anna (2013). Kokemusasiantuntijuus väkivaltatyössä. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino. 427–458.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361
- Laki työsuojelulain muuttumisesta 32/2022.
- Lamberg, Marko & Markkola, Pirjo & Östman, Ann-Catrin (2014). Onko suomalaisella miehellä historiaa? Teoksessa Markkola, P., Östman, A-C. & Lamberg, M. (toim.) *Näkymätön sukupuoli: Mieheyden pitkä historia*. Tampere: Vastapaino, 7–24.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2013). Perhevapaat ja sukupuolten tasa-arvo. Teoksessa Pietiläinen, M. (toim.) *Työ, talous ja tasa-arvo*. Helsinki: Tilastokeskus, 187–194. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-244-457-8>
- Lammi-Taskula, Johanna (2008). Doing Fatherhood: Understanding the Gendered Use of Parental Leave in Finland. *Fathering*. 6 (2), 133–142. <https://www.researchgate.net/publication/247897052>
- Lattu, Emmi (2016). Naisten tekemä väkivalta. Väitöskirja, Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0138-5>
- Lempiäinen, Kirsti (2003). Sosiologian sukupuoli. Tampere: Vastapaino.
- Lepistö, Sari (2010). Nuorten kokema perheväkivalta. Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä. Väitöskirja, Tampere: Tampereen University Press. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8223-6>
- Lidman, Satu (2015). Väkivaltakulttuurin perintö: Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus.
- Muschert, Glenn W. (2007). Research in School Shootings. *Sociology Compass* 1 (1), 60–80. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2007.00008.x>
- Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari (2009). Kurssi kohti diskursssia. Tampere: Vastapaino.

- Nikunen, Minna (2005). Surman jälkeinen itsemurha: Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Väitöskirja, Tampere: Tampereen yliopisto.
<https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67472>
- Nousiainen, Kevät & Pentikäinen, Merja (2017). Naisiin kohdistuva väkivalta ihmisoikeuskysymyksen. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.) Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 51–67.
- Nyqvist, Leo (2004). Sukupuoli parisuhdeväkivallan ammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Kuronen, M., Granfelt, R., Nyqvist, L. & Petrelius, P. (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö, Jyväskylä: PS-kustannus, 101–130.
- Piispa, Minna (2011). Parisuhdeväkivallan todellisuus. Teoksessa Ensi- ja turvakotien liitto, Natunen, L., Ojuri, A., Hannus, R. & Mehtola, S. (toim.) Veitsen terällä: Naiseus- ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 15–36.
- Putkonen, Hanna & Weizmann-Henelius, Ghitta (2012). Kuka tappaa lapsensa? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 128 (10):1004-5.
<https://www.duodecimlehti.fi/duo10257>
- Pynnönen, Anu (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Jyväskylä: University of Jyväskylä. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5471-0>
- Rantanen, Linda (2022). Kun kukaan ei kuule. Seitsemän suomalaista perhesurmaa. Helsinki: Deadline Kustannus.
- Reenkola, Elina (2008). Nainen ja viha: Aggressio voimavaraksi. Helsinki; Jyväskylä: Minerva.
- Rikoslaki 19.12.1889/39
- Rollin, Kristina (2006). Humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen perinteet. Teoksessa Hallamaa, J. & Aaltonen, K. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ronkainen, Suvi (2017). Mitä väkivalta on? Erontekojen tärkeudesta, yhteyksien näkemisestä. Teoksessa Niemi, J., Kainulainen, H. & Honkatukia, P. (toim.) Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma. Tampere: Vastapaino, 19–35.
- Rossi, Leena-Maija (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Juvonen, T., Rossi, L-M. & Saresma, T. (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Sinkkonen, Jari (1998). Yhdessä isän kanssa. Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY.
- Sinkkonen, Jari (2012). Isäksi ensi kertaa. Helsinki: WSOY.
- Sisäministeriön julkaisusarja (2014). Perhe- ja lapsisurmien ehkäisy ja estäminen ja viranomaisten välinen tiedonvaihto, Sisäministeriön julkaisu 1/2014.
- Suoninen, Eero (1999). Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen, Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Suoninen, Eero (2016). Vuorovaikutuksen mokromaiseman analysoiminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 313–368.
- Syrjälä, Hanna (2007). Väkivalta lööppijulkisuudessa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tilastokeskus (2022). Parisuhdeväkivallan kokemukset yleisiä Suomessa. Helsinki: Tilastokeskus.
https://www.stat.fi/media/uploads/sukupuolistunut_vakivalta_temasivu/parisuhdevakivallan_kokemukset_yleisia_suomessa.pdf
- Tuovinen, Paula (2014). Isyys yksinhuoltajien kertomana. Teoksessa Eerola, P. & Mykkänen, J. (toim.) Isän kokemus. Helsinki: Gaudeamus, 127–142.

- Venäläinen, Suvi (2013). Väkivallan sukupuoli iltapäivälehdissä. Media & viestintä: (3-4), 23–39. <https://doi.org/10.23983/mv.62266>
- Vuori, Jaana (2001). Äidit, isät ja ammattilaiset: sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Väitöskirja, Tampere: Tampereen Yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5065-5>
- Vuori, Jaana (2002). Sukupuolen kirjoittaminen. Teoksessa Kinnunen, M. & Löytty, O. (toim.) Tieteellinen kirjoittaminen. Tampere: Vastapaino, 95–107.
- Vuori, Jaana (2003). Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.) Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.
- Vuori, Jaana (2004). Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, I. & Kolehmainen, J. (toim.) Isäkirja: Mies, vanhemmuus ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Aineisto

- IS (Iltasanomat) 1.11.2018. Ivalon henkikirikosta tutkitaan murhana – isän epäillään ampuneen 6-vuotiaan tyttärensä ja itsensä. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200005884861.html> Luettu 9.11.2023
- IS (Iltasanomat) 18.9.2022. Omaisten huomio kiinnittyi muuttuneeseen käytökseen – kukaan ei uskonut miehen olevan vaarallinen ennen kuin pahin tapahtui. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200009077975.html> Luettu 7.11.2023
- IS (Iltasanomat) 20.1.2020. Poliisi: Sastamalan kuolonkolari oli perhesurma – äiti tappoi itsensä ja 5- ja 6-vuotiaat lapset. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200006378922.html> Luettu 9.11.2023
- IS (Iltasanomat) 23.1.2020. Äiti surmasi kolme lastaan järkyttävällä tavalla Yhdysvalloissa – nuorin uhri vain seitsenkuinen. <https://www.is.fi/ulkomaat/art-200006381436.html> Luettu 7.11.2023
- IS (Iltasanomat) 25.1.2021. Poliisi tutkii perhe-surmaa Oulussa – majoitus-liikkeen työntekijä löysi äidin ja kaksi lasta kuolleena. <https://www.is.fi/oulun-seutu/art-200007762166.html> Luettu 9.11.2023
- IS (Iltasanomat) 26.4.2017. Tutkinnanjohtaja IS:lle Hirvensalmen perhesurmasta: kaikki uhrit löytyivät tilan päärakennuksesta. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200005186374.html> Luettu 9.11.2023
- IS (Iltasanomat) 29.5.2019. Ivalon perhe-surma: isän kosto käynnistyi aamuista puhelin-soitosta – pannu-huoneen seinästä löytyi järkyttävä viesti. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200006125188.html> Luettu 29.10.2023
- IS (Iltasanomat) 4.4.2022. Latokartanon perhesurma-äidillä oli lähes 50 000 euroa ulosotossa – tämä kaikki tapauksesta tiedetään nyt. <https://www.is.fi/kotimaa/art-200008728782.html> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 10.1.2017. Tanskan poliisi: Kuuden ihmisen kuolemaan johtanut tapaus oli perhesurma. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tanskan-poliisi-kuuden-ihmisen-kuolemaan-johtanut-tapaus-oli-perhesurma/6259194#gs.7r6so4> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 12.1.2019. Erikoishaastattelu: Lapsensa murhannut Heikki ihmettelee 15 vuoden vankeuden jälkeenkin miksei hänen uhkauksiaan uskottu – "Kun ihminen puhuu tappamisesta, siihen pitää reagoida". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/erikoishaastattelu-lapsensa-murhannut-heikki-ihmettelee-15-vuoden-vankeuden-jalkeenkin-miksei-hanen-uhkauksiaan-uskottu->

- [kun-ihminen-puhuu-tappamisesta-siihen-pitaa-reagoida/7234544#gs.7r6t0s](https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kun-ihminen-puhuu-tappamisesta-siihen-pitaa-reagoida/7234544#gs.7r6t0s) Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 12.10.2019. Vuosia kateissa ollut mies otettiin kiinni Skotlannissa: Epäillään surmanneen vaimonsa, kolme lastaan sekä koiransa raa'asti. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vuosia-kateissa-ollut-mies-otettiin-kiinni-skotlannissa-epaillaan-surmanneen-vaimonsa-kolme-lastaan-seka-koiransa-raa-asti/7586052#gs.7k5tu2> Luettu 29.10.2023
- MTV Uutiset 14.12.2018. Äiti hukutti 4-vuotiaan tyttärensä ja poltti lakanoihin käärityn ruumiin takapihallaan Walesissa: "Jeesus käski tekemään niin". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/aiti-hukutti-4-vuotiaan-tyttarensa-ja-poltti-lakanoihin-kaarityn-ruumiin-takapihallaan-walesissa-jeesus-kaski-tekemaan-niin/7205860#gs.06n5s4> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 2.11.2018. 6-vuotias tyttö sai surmansa Ivalossa, äiti oli hakenut isälle lähestymiskieltoa – poliisi: ”En tiedä, tiedotetaanko asiasta jatkossa ollenkaan” <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/6-vuotias-tytto-sai-surmansa-ivalossa-aiti-oli-hakenut-isalle-lahestymiskieltoa-poliisi-en-tieda-tiedotetaanko-asiasta-jatkossa-ollenkaan/7147846#gs.03gwet> Luettu 7.11.2023
- MTV Uutiset 20.1.2020. Poliisi: Sastamalan toukokuinen kuolonkolari varmistui perhesurmaksi – äiti tappoi itsensä ja 5- ja 6-vuotiaat lapset ajamalla päin täysperävaunurekkaa. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisi-sastamalan-toukokuinen-kuolonkolari-varmistui-perhesurmaksi-aiti-tappoi-itsensa-ja-5-ja-6-vuotiaat-lapset-ajamalla-pain-taysperavaunurekkaa/7697010#gs.06n5aw> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 20.7.2020. Norjan perhetragediassa äkkikäänne: Poliisi epäilee nyt äitiä kahden lapsensa murhasta. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/norjan-perhetragediassa-akkikaanne-poliisi-epaileekin-nyt-aitia-kahden-lapsensa-murhasta/7876326#gs.06n5cp> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 23.1.2021. Isän epäillään surmanneen äidin ja haavoittaneen lasta – Virroilla hiljennettiin muistamaan tragediaa: "Onko meillä sanoja tässä suruhetkessä?". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/virrat-hiljenee-muistelemaan-liedenpojan-tragediaa-seuraa-tilaisuutta-suorana/8044974#gs.7r6ssc> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 23.2..2022. Rasion perhesurmasta epäilty 27-vuotias yrittäjä-äiti oli talousvaikeuksissa – käräjillä puitiin jopa 20 euron velkaa lastenkirjasta. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/raision-perhesurmasta-epailty-27-vuotias-yrittaja-aiti-oli-talousvaikeuksissa-karajilla-puitiin-jopa-20-euron-velkaa-lastenkirjasta/8362714#gs.06n5ka> Luettu 9.11.2023
- MTV Uutiset 24.1.2019. Järkyttävä perhesurma kuohuttaa Ruotsia – kaksi lastaan ampunut isä tunnusti surman live-videolla Facebookissa vain hetkeä ennen kuin tappoi itsensä. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/jarkyttava-perhesurma-kuohuttaa-ruotsia-kaksi-lastaan-ampunut-isa-tunnusti-surman-live-videolla-facebookissa-vain-hetkea-ennen-kuin-tappoi-itsensa/7254554#gs.7k5t5z> Luettu 29.10.2023
- MTV Uutiset 25.1.2021. Näin Oulun perhesurma paljastui: Poliisi tarkasti kadonneeksi ilmoitettuja, kun majoitusliikkeen henkilökunta otti yhteyttä – "Ei epäillä ulkopuolisia". <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/nain-oulun-perhesurma-paljastui-poliisi-tarkasti-kadonneeksi-ilmoitettuja-kun-majoitusliikkeen-henkilokunta-otti-yhteytta-ei-epailla-ulkopuolisia/8046804#gs.06n598> Luettu 9.11.2023

- MTV Uutiset 28.3.2022. Poliisilta lisätietoa Latokartanon kuolemista: Naisen epäilleen murhanneen lapsensa ja itsensä. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisilta-lisatietoa-latokartanon-kuolemista-naisen-epaillaan-surmanneen-lapsensa-ja-itsensa/8389210#gs.7j0iot> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset 12.5.2017. Hirvensalmen perhesurman tapahtumakulku selviämässä – henkiinjääneen muistikuvat hämäriä. <https://yle.fi/a/3-9609004> Luettu 2.11.2023
- Yle Uutiset 15.9.2022. HS: Avovaimonsa ja lapsensa Porvoossa tappanut mies löytyi hiljaisena kalliolta tekoa edeltäneenä iltana, mutta kukaan ei aavistanut tulevaa. <https://yle.fi/a/3-12625702> Luettu 2.11.2023
- Yle Uutiset 21.2.2022. Poliisi tutkii perhesurmaa Raisiossa – äidin epäillään surmanneen itsensä ja alaikäisen poikansa. <https://yle.fi/a/3-12327866> Luettu 2.11.2023
- Yle Uutiset 24.9.2021. Äiti surmasi lapsensa ja itsensä tammikuussa Oulussa – nyt poliisi kertoo, että teon motiivina olivat rahahuolet. <https://yle.fi/a/3-12114999> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset 25.1.2021. Poliisi tutkii perhesurmaa Oulussa: äidin epäillään surmanneen kaksi lastaan ja itsensä. <https://yle.fi/a/3-11754561> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset 3.12.2019. Äidin epäillään vieneen tahallaan kolme lastaan mereen Norjassa – vain lastenrattaat jäivät lumiselle rannalle. <https://yle.fi/a/3-11101042> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset 3.6.2022. Rovaniemen perhesurman oikeuskäsittely alkaa – isää syytetään kahden lapsensa murhasta. <https://yle.fi/a/3-12475496> Luettu 2.11.2023
- Yle Uutiset 3.9.2020. Äidin epäilleen surmanneen viisi lastaan Saksassa <https://yle.fi/a/3-11526481> Luettu 2.11.2023
- Yle Uutiset 4.4.2022. 12-vuotias poika löytyi kuolleena kotoaan – naapurit ilmoittivat epävakaa äidistä lastensuojeluun, mutta poikaa ei otettu huostaan. <https://yle.fi/a/3-12389359> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset 9.3.2017. Nainen vangittu epäiltynä perhesurman yrityksestä. <https://yle.fi/a/3-9499907> Luettu 28.10.2023
- Yle Uutiset. 25.11.2021. KRP epäilee: Perheen isä murhasi pienen lapsensa ja tämän äidin Porvoossa – tutkinnanjohtaja: Lopullista totuutta syystä ei välttämättä saada. <https://yle.fi/a/3-12203318> Luettu 28.10.2023